Yeni Ümit

FİYATI: 4.000.000 TL. 4 YTL.

Dinî İlimler ve Kültür Dergisi
www.yeniumit.com.tr

YIL: 18 SAYI: 71 OCAK-ŞUBAT-MART 2006
106702 - 2006/1

Vilâdetin, insanlığın da vilâdeti oldu. Dost-düşman herkes doğrularını, yanlışlarını
Senin neşrettiğin nur sayesinde görüp değerlendirme imkânını elde etti;
etti ve belli ölçüde de olsa itmi'nana ulaştı. Biz hepimiz, gönüllerimizde
hissettiğimiz Cennet'i ve ondaki ebedî saadeti, ancak Senin o semavî
beyanın vasıtasıyla doğru anlayıp doğru duyabildik; duyabildik
ve o füsunlu beyan çağlayanın sayesinde Hak muradını
anlama ufkuna yöneldik.

SENİ BİR KERE DAHA DERİNCE DUYDUK

Vilâdetin, insanlığın da vilâdeti oldu. Dost-düşman herkes doğrularını, yanlışlarını Senin neşrettiğin nur sayesinde görüp değerlendirme imkânını elde etti; etti ve belli ölçüde de olsa itmi'nana ulaştı. Biz hepimiz, gönüllerimizde hissettiğimiz Cennet'i ve ondaki ebedî saadeti, ancak Senin o semavî beyanın vasıtasıyla doğru anlayıp doğru duyabildik; duyabildik ve o füsunlu beyan çağlayanın sayesinde Hak muradını anlama ufkuna yöneldik.

Eğer bugün şöyle-böyle gözlerimiz Hakk'ı takdis ve takdirle açılıp kapanıyor ve gönüllerimiz vuslat heyecanıyla çarpıyorsa, bu yüksek duygu ve düşünceleri tetikleyen Sensin.. Sensin bize gerçek insan olma zirvelerini gösteren, ruhlarımıza sevda korları saçarak bize aşk u vuslat neşvesini birden tattıran; tattırıp iklimine saygıyla yönelenlere hakikî var olma sırrını duyuran.. dahası, milyonlarca, milyarlarca insanın takrîr, takdîr ve tasvîbini arkasına alarak, insaflı ruhlara bir kısım sâbiteler vererek herkese kendi olarak kalma yollarını gösteren.

Senin sayende mâneviyâta ve sevgiye uyanan gönüller, sanki sadece sevgi ve saygı solukluyormuşçasına ruhlarından yükselen ulvî sesler ve insanî enginliklerini dillendiren sözlerle asırlar ve asırlar boyu insanî değerlerin yanıltmayan temsilcileri oldular. Büyük çoğunluğu itibarıyla insanlık âlemi onların seslerinde ve sözlerinde, o güne kadar keşfedemediği vicdanının heyecanlarını duydu ve kendi iç derinliğine muttali oldu. Evet, Senin sayende birbirinden oldukça farklı

Sen hemen her zaman herhangi bir bent ve engel tanımayan o müthiş imanın, azmin, cesaretin, kararlılığın ve arkana aldığın vefalı arkadaşlarınla bütün insanlığa sesini duyurma gibi seviyeler üstü ve aşkın emeller peşinde olmuştun.

görünen bütün insanlar, hatta bir mânâda cinler ve ruhanîler, o zamana dek bir türlü hissedemedikleri, hissedip söyleyemedikleri, söylemeye muvaffak olup da yerli yerince dillendiremedikleri her şeyi seslendirebiliyor ve büyük ölçüde pek çok problemi çözebiliyordu…

Sen -gönüllerimiz tahtın- dünyayı şereflendirdiğin andan itibaren insanoğlunun "ahsen-i takvîm" remziyle ifade edilen mânâ ve mahiyet derinliğindeki esrarı deşifre ederek dilleri çözdün; saksağanlara bülbül olma âdâbını öğrettin ve dost-düşman hemen herkese farklı zâviyelerden de olsa kendilerini iç derinlikleriyle duyup ifade etme düşüncesini uyardın. Evrensel insanî müştereklerin ortaya çıkmasını sağlayarak binlerce yorumu ve anlayışı bir potada mezcedip, bir ruh etrafında toplayıp herkese kendi gönül ufkundan pek çok şeyler duyurdun. Bu sayede topyekün insanlık, hatta cinler ve ruhanîler Senin mesajından süzülen öz ve mânâlarla, kalıplaşmış anlayışlardan sıyrılarak bir değişimler vetiresine giriverdi. Herkes farkına varsın-varmasın, büyük çoğunluğu itibarıyla insanlık, Senin ortaya koyduğun iman sistemi ve gösterdiğin insanî hedefler sayesinde pek çok yenilikler gerçekleştirdi ve pek çok başarıya imza attı.

Senin insanlık ufkunda tulû edeceğin güne kadar her yer karanlıktı; herkes yokluk vahşetiyle tir tir titriyordu ve üst üste çözüm bekleyen problemlerle de tedirgindi. Senin, bütün problemleri çözen, bütün ihtiyaçlara cevap veren ve bütün emelleri gerçekleştirme vaadiyle içlere inşirah salan mesajınla bir anda ruhlar ümitle şahlandı. Yeisle kıvranan gönüllerde ümit esintileri duyulmaya başladı ve her yanda teselli nağmeleri yankılandı. Öyle ki, artık her tarafta bir meltem tesiriyle duyulan bu sihirli nağmeler, mağmum gönüllere sürekli saadet vaad ediyor; hep sevmek ve sevilmekten dem vuruyor; sönmüş gibi görünen insanî alâka ve irtibatları canlandırıyor, aşk u muhabbeti körüklüyor; asırlardan beri sinelerde uyuyagelen yüksek insanî duyguları uyarıp harekete geçiriyor ve bütün insanları bir kere daha kendi iç derinlikleriyle buluşturarak onları kendi kadirlerini takdir etmeye yönlendiriyordu.

Senin o içten ve samimî solukların, sevgiye, ümide, mutluluğa susamış gönülleri canlandırıyor; mesajını saygıyla karşılayan teşne sinelerde kudsî bir heyecan meydana getiriyor, yüksek ruhları, Hakk'a kulluk hummasıyla ciddî mi ciddî tecessüslere, tefahhuslara sevk ediyor ve aydınlık arayan dimağların yürüdüğü yollarda par par parlıyordu.

Sen hemen her zaman herhangi bir bent ve engel tanımayan o müthiş imanın, azmin, cesaretin, kararlılığın ve arkana aldığın vefalı arkadaşlarınla bütün insanlığa sesini duyurma gibi seviyeler üstü ve aşkın emeller peşinde olmuştun. Öyle ki, hayat-ı seniyyenin hemen her faslında şahsî imkân ve iktidarının çok çok üstünde bütün insanlığı ebedî saadete erdirme niyet ve cehdiyle hep soluk soluğa yaşadın ve o engin vefa ve sadakatin adına hiç mi hiç duraksamadın; duraksayamazdın da, zira Sen bütün insanî rüyaların gerçekleşmesi, çalışıp çabalamaların bir değer ifade etmesi, ebediyete teşne ruhların arzularının yerine getirilmesi mesajıyla gelmiştin. İnsanlığın kalbî, ruhî ve bedenî ihtiyaçlarının karşılanması, sevme-sevilme hülyalarının gerçekleşmesi, burada ve ötede mutlu olma emellerinin tahakkuk ettirilmesi vaadi, Senin mesajının önemli bir derinliğini teşkil ediyordu.. ve Sen bu hususlarda kararlıydın.

Mesajın evrenseldi ve hemen herkes duyup değerlendirdiği ölçüde onu kendi gönlünün hususî iklimine olabildiğine uygun buluyordu. O, özündeki tabiîliği, ihtiva ettiği teşriî emirlerin tekvînî kurallara uygun olması, kalb, ruh ve aklın birleşik noktasında bu letâife muvâfık bir hâl alması ve bunların hepsine ait bir şive hâline gelmesi sâyesinde, her vicdan onu fıtratına uygun buluyor ve onun aydınlık ikliminde varlığın sırlarına daha bir derince muttali oluyordu. Evet, Senden duyduğumuz, tavır ve davranışlarında okuduğumuz

Sen kendi dünyanın vefasızlığıyla, hasım bir cephenin saldırısına birden maruz kalmıştın. Atalarımızın mübeccel gayreti mahfuz, milletçe Seni anlatamamıştık. Şimdilerde küfür ve küfranın Senin dünyanda tetiklendiğini düşündükçe kendi kendimize hayıflanıyor, "Meğer ne kadar da vefasız insanlarmışız!" diye mırıldanıyoruz.

her şey, kaynağı onca müteâl olmasına rağmen, bizim kavrayıp zevk edeceğimiz, anlayıp yorumlayacağımız çerçevede tenezzül dalga boyuyla her zaman bizi kucakladı, hissiyatımızı okşayıverdi; gönül iklimimizde yetişmiş gibi yakınlığını bütün benliğimize duyurdu ve sinelerimizin bir yanından fışkırıyormuşçasına sıcaklığını hep hissettirdi. Mahiyet-i insaniyemizi kucakladı, gözlerimizin içine baktı, tat ve şivesiyle bizi tepeden tırnağa mest ederek âdeta büyüledi. Bunlar, Senin hususiyetlerindi ve bu konuda Sen bînazîrdin.

İnsanlar arasında özel karakterlerin ve hususî kültürlerin üstünde, hiç kimseye ters düşmeyecek şekilde fâik, hatta müteâl bir üslupla herkese seslenebilen, seslenip müstaid ruhları tesir altına alan ve kendine mahsus remizlerle, işaretlerle, îmalarla sınırlı ifadeleri katlayıp muzaaflaştıran, daha derinleştirip birer mük'ap beyan hâline getiren Sen, arkadan gelenlere eşyâ ve hâdiselerin sihirli kapılarını araladın, hatta bazılarına o kapıları ardına kadar açtın ve inanan gönüllere ötelerin erişilmez neşvesini duyurdun. Hâlâ ruhlarımızda mahremiyetlerini koruyarak mahfuz bulunan semavî armağanların, çağın gereklerine göre bir kısım yeni açılımlarla her seslendirilişinde Seni bir kere, bin kere daha yâd ediyor, -tahtın sinelerimizin en mûtenâ tepesi- huzur-u mehâbetinde saygıyla iki büklüm oluyoruz. Bu Senin hakkın, sineleri vefa hisleriyle çarpan kapıkullarının da vazifesidir.

Sen, Yüce Yaratıcı'nın bütün kâinatlara eşi-menendi bulunmayan bir armağanısın; mesajın ve öğretilerin de O'nun emanetidir. Bunu böyle bilenler Seni her zaman canlarından aziz saydı ve ömür boyu Sana karşı hep medyuniyet solukladılar; solukladı ve vefalarının karşılığını da kat kat buldular.

Ama, bir gün geldi nereden çıktıkları belli olmayan, bilmem hangi kültürün çocuğu bir kısım densizler kalblerindeki küfrü telaffuz etmeye durdu ve Sana sataşmaya başladılar: Zâtına -yüz bin defa hâşâ- "bede..", öteler ötesinin sesi-soluğu kutlu mesajına "çöl ka...." ve, Seni dar bir zaman dilimine hapsederek "o güne ve o kavme aitti" deme küstahlığında bulundular; cesaretlendirdiler kinle-nefretle köpüren bir dünyayı.. kapı araladılar saygısızca karikatürlere ve küstahça resimlere. Sen kendi dünyanın vefasızlığıyla, hasım bir cephenin saldırısına birden maruz kalmıştın. Atalarımızın mübeccel gayreti mahfuz, milletçe Seni anlatamamıştık. Şimdilerde küfür ve küfranın Senin dünyanda tetiklendiğini düşündükçe kendi kendimize hayıflanıyor, "Meğer ne kadar da vefasız insanlarmışız!" diye mırıldanıyoruz.

Her şeye rağmen, ruh ve mânâ kökleri sağlam; genlerinde atalarının safveti; suyu, toprağı, havası yeni bir gül devrine açık bu dünyanın er-geç dönüp-dolaşıp Senin şefkat ve merhamet ikliminde yeni bir "ba'sü ba'del mevt"e ereceğinde şüphem yok. Daha şimdiden, binler-yüz binler böyle bir "eşref saat" beklentisiyle nefes alıp veriyorlar.

Ne benim ne de başkalarının Senden af dilemeye yüzümüz yok; ama kereminin enginliğinde de hiç şüpheye düşmedik. Ufkumuzun karardığı, her yanı hazanın sardığı, yolların yıkılıp köprülerin harap olduğu durumlarda bile gözlerimiz izlerini takipten hiçbir zaman dûr olmadı.

"Azîzim, rehberim, pîrim, efendim, şem'-i tâbânım
Ziya-i himmetimdir her iki âlemde devrânım
Benimle müttefiktir bu recâda cümle ihvanım."

(Ketencizâde) deyip Sana karşı vefa ve sadakatimizi seslendirmeye çalıştık. Eksiğimiz, kusurumuz hadsizdi; ama yine de Senin engin müsamahan yanında deryada damla kalırdı. Öyle ise gel;

Kerem kıl, kesme Sultanım keremin bînevâlerden,
Keremkâne yakışır mı kerem kesmek gedâlerden!..

(M. Lütfî)

• Bu makale Sızıntı Dergisinin Mart-2006 sayısından alınmıştır.

Prof. Dr. Suat YILDIRIM*

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

MEALİM[1] HAKKINDA HEZEYANLAR

İslâm dininde Kur'ân'dan önceki semavi kitapların yeri çok nettir. Bütün Müslümanların "imanın şartları" adı ile bildikleri 6 esastan biri, Allah'ın kitaplarına iman etmektir. Bu şartlar bizzat Peygamber Efendimiz (s.a.s.) tarafından tespit edilmiştir.. Ayrıca Kur'ân'ın birçok ayetinde yer almıştır. Onlardan sadece birini zikredelim: "*Sana bu Kitab'ı gerçeğin ta kendisi ve daha önce indirilen kitapları tasdik edici olarak indiren O'dur. Bundan önce de insanlara doğru yolu göstermek için Tevrat ve İncil'i indirmişti..*" *(Al-i İmran, 3)*

Fakat Tevrat ve İncil nazil oldukları gibi kalmamış, zaman içinde metinleri değişikliğe uğramıştır. O kitapların tahrif edildiklerini bildiren birkaç ayet vardır *(Bakara 75; Maide, 13–14)*. İslâm âlimlerinin ekserisi bu değişikliğin hem lafız, hem de manada olduğunu söylerler. Buna mukabil Fahreddin Razi, Şah Veliyyullah Dihlevi, Muhammed Abduh gibi bazı zatlar değişikliğin lafızda olmayıp yorumlamada olduğunu düşünürler. Fakat ben şahsen, ekseriyetin dediği gibi hem lafız, hem de manada yani, yorumda olduğu fikrindeyim. Bunu "Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık" *(1. basım Diyanet İşleri Başkanlığı, 1988. 3. basım 1995, İstanbul)* kitabımda uzunca anlatmış bulunuyorum. Tevrat ve İncil metinlerinde uzman değilim, bundan ötürü bu konuda yazdıklarımı Avrupa'da 3 asır boyunca yapılan "Kutsal Metin Eleştirisi" (la critique textuelle) konusundaki uzmanların görüşlerine dayandırmaktayım. Bunlardan en meşhuru, Paris Katolik Üniversitesi profesörleri A. Robert ve A. Feuillet'nin başkanlığı altında on dört uzman tarafından hazırlanıp yayınlanan "Introduction a la Bible", Paris, 1959, adlı 2 ciltlik mufassal eserdir. Keza Fransızca'dan çevirdiğim M. Bucaille'nin "Tevrat, İnciller, Kur'ân ve Bilim" *(1. bas. İzmir, 1981 ve 10. bas. İstanbul, Işık Yay., 2005)* eseri de bu konuyu bilimsel bir şekilde ortaya koymaktadır.

İslâm âlimleri, tahriften sonra aslı semavi olan kitaplardaki bilgilerin nasıl değerlendirileceği konusunda farklı tutumlar izlemişlerdir. Bazıları onları, göz önünde bulundurmazken İmam Gazali, İbn Hazm, İbn Teymiyye, Rahmetullah El-Hindi, Hüseyin Cisri, Manastırlı İsmail Hakkı, Muhammed Reşid Rıza, Seyyid Kutub, El-Mevdudi, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, M. Tahir İbn Aşur, Muhammed Draz gibi birçok müfessir ise onlara atıfta bulunur, yani Kur'ân-ı Kerim'de bahsedilen hadiselerin diğer semavi kitaplarda nasıl anlatıldığını göstererek okuyucuya mukayese etme imkânı verirler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yakın zamanda *(Ankara, 2003)* yayınladığı ve bir ilim heyeti tarafından hazırlanan "Kur'ân Yolu" tefsiri yüzlerce yerde aynı atıfları ve iktibasları uygular. Muhammed Draz "Kur'ân'a Giriş" ve "Kur'ân'da Ahlak Prensipleri" adlı eserlerinde, Tevrat ve İncil'in asıllarının İlahi vahye dayanması sebebiyle onlardaki müşterek iman, ibadet ve ahlak ilkelerine ayrıntılı olarak yer verir. Mesela, En'am Sûresi 151–152. ayetlerde bildirilen on hükmün, keza İsra 31–34. ayetlerde bildirilen hükümlerin şimdi mevcut Tevrat ve İncil'deki paralellerini gösterir. Kur'ân'ın Tevrat ve İncil karşısındaki konumunu bildiren çok sayıda ayet vardır. Sadece birini zikredelim; "Sana da, daha önceki kitapları, hem tasdik edici, hem de onları denetleyici olarak bu Kitab'ı, gerçeğin ta kendisi olarak indirdik." *(Maide, 48)*

Şu halde Kur'ân-ı Kerim'in eski kitaplar karşısında iki konumu vardır: Tasdik ve hakemlik (denetleme). Diyanet İşleri Bşk.lığı Kur'ân Yolu Tefsirinin, M. Hamidullah ve M. Draz gibi zatların yaptığı da bundan ibarettir.

Ben Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali adlı eserimde bu paralelliklere atıfta bulundum. O kitaplardan iktibas yapmadım, o bilgilerle Kur'ân'ı açıklamadım. Sadece hadiselerin oralarda da geçtiğini, Kur'ân-ı Kerim'in anlatımıyla onların anlatımını mukayese etmek yani Kur'ân'ın tasdik ve hakemlik konumunu uygulamak isteyenlere dipnotla işaret etmekte fayda gördüm. Önsözümde de bunu hangi maksatla yaptığımı belirttim. Bu, bilimsel bir inceleme ve uygulamadan ibarettir. Yoksa (haşa) "Kur'ân'a vahiy dışında kaynak gösterme" veya "o kitapların asli şekilleriyle mevcut olup Kur'ân düzeyinde olduklarını" ileri sürme gibi bir manası yoktur. Mesela, Kur'ân-ı Kerim 3/51 de (Hazreti İsa'nın ağzından) "Şüphe yok ki Allah hem sizin, hem de benim Rabbimdir. Öyleyse yalnız O'na ibadet edin!" der. Hz. İsa (a.s.)'nın bu manadaki sözünü bildirmek için Yuhanna, 20/17 cümlesine atıfta bulunmakta hangi mahzur vardır? Bunu yapmak Kur'ân'a mı hizmettir, Hıristiyanlığa mı hizmettir?

Koyduğumuz notlara bakıldığında aradaki derin farkları işaret ettiğimiz açıkça görülür. Mesela, Yusuf Sûresi'ndeki anlatım farklılıklarına birçok atıflarda bulunduktan sonra 100. ayete yaptığımız açıklama okunabilir: "Kur'ân-ı Kerim, Tekvin ve Talmud birlikte incelendiklerinde görülür ki Kur'ân bazı yerleri daha tafsilatlı, birçoğunu da daha kısa anlatıyor. Bazılarını ise düzeltiyor ve reddediyor. Dolayısıyla Hz. Muhammed (a.s)'in bu kıssaları Yahudilerden öğrendiğini iddia etmenin hiçbir gerekçesi olamaz". Dergideki yer mahdut olduğundan yaptığım şu atıflara bakılmasını rica ediyorum. Kur'ân-ı Kerim 2/37 (Bu ayetin mealini verdikten sonra, "Tevrat Hz. Âdem'in tövbesinin kabulünden bahsetmez" diyorum. Gerçekten Tekvin 2 ve 3. bölümlerinde kıssa ayrıntılı olarak bildirildiği halde tövbe işi yer almaz. Oysa Kur'ân bu ayette tövbenin kabul edildiğini tasrih eder. Bu konu çok önemlidir. Zira Hıristiyanlığın temeli olan "asli günah" akidesi buraya dayanmaktadır. Meryem Sûresi, 20. ayet mealinden sonra, Hz. Meryem'in, Hz. İsa'yı bakire olarak doğurduğu hususunda Kur'ân'ın gösterdiği titizliğin mevcut İnciller'den bile ileri derecede olduğunu ortaya koymak için şu notu yazıyorum: "Kur'ân-ı Kerim Hz. Meryem'in bakire, yani hiçbir erkek ile evlilik ilişkisi olmadığını bildirir. Mevcut İnciller'e göre Yusuf, Meryem'i eş olarak aldı. Yalnız, Hz. İsa dünyaya gelinceye kadar onunla birleşmedi (Matta 1,24–25). İncil'e göre İsa'nın Hz. Meryem'den doğan Yakub, Şem'un ve Yahuda isimli erkek ve ayrıca kız kardeşleri vardı *(Matta 13,55)*."[2]

2/75 ayeti Yahudilerden bir zümrenin Allah'ın kelamını tahrif ettiklerini bildirir. Ben ayetin mealini verdikten sonra *(Yeremya 8,8)* diye atıfta bulunuyorum. İlgi duyup oraya bakan kimse, orada bu bile bile tahrif işinin Yeremya Peygamber tarafından bu işi yapanların yüzlerine vurulduğunu görür. Bunu yapmak, Kur'ân'a hizmet değil de nedir? Bunu bilmeyen kimsenin, bir Musevi'nin bu olayı inkâr etmesi halinde diyeceği hiçbir şey olamaz. Asıl bu çalışmayı yapmamak, Yahudiliği güçlendirmek olarak kabul edilmek gerekir. *(4/3; 5/12.31; 7/152-154; 12/38-40.93; 19/15; 20/85 ayetlerindeki atıfları da bunlara kıyas ediniz)* Durum bu kadar açık, bir lise öğrencisinin, sokaktan geçen rast gele bir insanın anlayacağı derecede bu kadar basitken bunu anlamayanlar hakkında ne dersiniz? Altmış yaşını geçmiş üç profesörün bu fikir kısırlığı içinde olmasını nasıl karşılarsınız? Bu gibi atıflarda bulunduğum için, bunlardan biri tarafından "Kur'ân İncilleştiriliyor" şeklinde saçma bir iddia ortaya atılıyor ve bir gazete de baş sayfasını bu hezeyana ayırıyor. Bu seviyedeki bir profesörün bu işi anlayamayacağını düşünemiyorum. Kin ve garez bazen insanın gözünü kör edebilir. Ama onlardan hiçbiri ile bir çekişmem veya tartışmam olmuş değil. Velhasıl anlamakta cidden güçlük çekiyorum. Buna fazla üzülmedim. Ama aleyhimde duyduklarına inanmaya hazır bazı safdiller, bu vesveselere kanarak, aklını azıcık olsun çalıştırmaksızın kendilerini bu tesire kaptırırlarsa üzülürüm. Yanlış bir iş yaptığım zannıyla değil, onların hesabına üzülürüm.

Kur'ân Mealinde bu iş ilk başlatanın ben olmadığımı da belirteyim. Türkiye'nin ve dünyanın çok iyi tanıdığı Muhammed Hamidullah hocamızın 1960'da yaptığı ve ondan sonrada 30 defadan fazla basılan ve Türkçe'ye de çevrilen mealinin yüzlerce yerinde bu atıflar bulunur. Mesela, sadece Bakara Sûresi'nin ilk kısmında: 2/32.41.57.49.51.62.68.75.83.88.91. ayetlerine bakabilirsiniz.

Diğer taraftan Muhammed Esed'in İngilizce olarak yayınladığı ve Türkçe'ye 10 yıl kadar önce çevrilen ve ülkemizde çok yayılan mealinde de benzeri durumu görüyoruz: Sadece 2/35.33.49.54.61.67.83. ayetlerini müteakip yaptığı atıflar misal olarak bir fikir verir. Şimdi bana "Kur'ân'ı tahrif ediyor" diyenler 10 yıldan beri neredeydiler? Anlaşılan bazı insanlar işe değil, şahsa göre değerlendirme yapıyorlar. Suizan ederek güya bu işi "dinlerarası diyalog" için yaptığımı vehmediyorlar. Diyalogun manasını bilmeyecek kadar bilgisiz ve peşin hükümlü olduklarından dolayı da başka din mensuplarıyla görüşmeyi, taviz vermek sanıyorlar. Cehaletin bu derecesi için öğrenim yapmak gerektiğini şimdiye kadar bilmezdim. Demek ki, bazılarının maksatları üzüm yemek değil, bağcıyı dövmek! Ama bu, o kadar da kolay olmayacak!

Ülkemizin kamuoyu benden bir açıklama beklemeseydi bu yazıyı kaleme almazdım. Böylece sorumluluğumu yerine getirmeye çalışıyorum.

1-Kur'ân-ı Hakîm mealimi dillerine dolayan muarızlarım tartışma arasında geveledikleri planlarını sonunda iyice açığa vurdular. Zihinlerinde çizdikleri şu şablona halkı inandırmak istiyorlar: "Amerika'nın B.O.P. *(Büyük Ortadoğu Projesi)* siyaseti var. O sebeple "Ilımlı İslâm" politikası uygulama peşinde. Bunun için kendi politikasına uyan dini cemaatler ayarlamak istiyor. İşte bu gayeye hizmetin bir parçası olarak böyle bir meal hazırlattı". Uymasa da uydurmamız lazım psikolojisi ile hareket ederek "İftira et! Tutmazsa da iz bırakır" utanmazlığını uyguladılar. "Kur'ân İncilleştiriliyor" diye halkı provoke etmek istediler. Halkımız bu provokasyonu uygulayanların Kur'ân'a ne derece bağlı olduklarını çok iyi bilmektedir! Diğer taraftan bu iddia dil yönünden de, mantık yönünden de saçmadır. Zira Kur'ân metni, bir kelimesi bile farklı olmaksızın dünyanın her tarafında Allah'ın gön-

derdiği şekliyle bulunmaktadır. Değil bir insan, bir cemaat, devletler bile toplansalar onu değiştiremezler. Kalıyor ikinci ihtimal: Bu imkânsız işe heveslenen biri çıkabilir; ama meydana çıkan, kendisini dünyaya maskara eder.

2- Mealim hakkında 4–5 saat konuşuldu. Yazılı basında da çok şey çıktı. Ama yanlış anlam verdiğim bir tek ayet bile gösterilmedi. Bu nasıl meal eleştirisidir?

3- Şablonun tutmadığını söyledik. Zira Amerika B.O.P.'u üç sene önce 2003'te açıkladı. Benim mealim ise 1998'de yayınlandı. Muarızlarım bu durumu ellerinden geldiğince izleyicilerden saklayarak kitabımın yeni yayınlandığı zannını uyandırmaya çalıştılar. Keza Önsöz'de değindiğim muhterem Fethullah Gülen'in teşvik etmesini dillerine doladılar. Binlerce yazar böylesi teşviklere muhatap olmuş ve bunu dile getirmişlerdir. Bu, dana altında buzağı aramadır. Kaldı ki Önsöz'ümde onun, hazırladığım meali inceleme fırsatı bulamadığını özellikle yazdım. Dolayısıyla bu mealde yazılanlar hakkında fikir beyan etmediğini, onun sorumluluğu olmadığını belirtmek istedim.

4- Açıklamamın baş kısmında, ulemanın Tevrat ve İncil'e atıfta bulunmada sakınca görmediklerini[3] birçok müfessiri şahit göstererek bildirince bu sefer "Tefsir ayrı, meal ayrı" iddiasını işlemeye çalıştılar. Tutarlı olmak lazım; mühim olan, herhangi bir işin mubah olup olmadığıdır. Atıf mubah ise ister tefsir, ister meal, ister başka bir kitapta yapılsın, mahiyeti değişmez. Mubah değilse, hiçbirinde caiz sayılmaz.

Hem sonra kimi kandırabilirler? Âlimlerimiz, Kur'ân'ın kelimesi kelimesine tercümesinin mümkün ve caiz olmadığında ittifak etmişler, onun için ancak "tefsiri tercüme"sinin yapılabileceğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla her meal ister istemez kısa bir tefsirdir. Bunun içindir ki; meal, Kur'ân değildir. Öyle olsaydı namazda okunabilirdi. Meallerin birbirlerinden farklı olmaları da bundan ileri gelir. Aksi takdirde hepsinin birbirinin aynı olması gerekirdi. Meal Kur'ân sayılsaydı, ayetleri açıkladığını düşünerek atıfta bulunduğum binlerce ayet de mahzurlu sayılırdı. Zira bunlar da Kur'ân metnine müdaheledir. Sonuna harita da koyduk. Bütün bunların Kur'ân metninden olduğunu kim söyleyebilir? Belli ki bunlar açıklama gayesiyle yapılan ilmi çalışmalardan ibarettir.[4] Birçok okuyucu bunlardan yararlandığını bildirip teşekkür etmiş, bundan önce "Halkımız bunları iyi anlayamayabilir" iddiasını doğrulayan hiçbir tepki gelmemiştir.

5- Bunu tutturamayınca sonunda şöyle demeye mecbur kaldılar: "Bu atıfları sayfa altında dipnota koyarsa hiçbir sakınca kalmaz". Demek ki mesele, büyütüldüğü gibi değilmiş. Bu iddiada "Dağ fare doğurdu!" deyimindeki durumun söz konusu olduğu, böylece kendileri tarafından itiraf edilmiş oldu. Aslında bu da gerekli değildir. Zira kitabımı eline alan herkes benim şu usulü uyguladığımı görür: ayetlerin anlamı siyah, peşlerinden gelen açıklamalar kırmızıdır. Ayetin anlamını tamamladıktan sonra o ayetin manasını her hangi bir yönden ilgilendiren başka ayetlere rakamla atıfta bulunuyorum. Bunun ardından, bazen ayette bildirilen konu, Tevrat ve İncil'de de bulunuyorsa, oraya rakamla atıfta bulunuyorum. Ayrı bir parantez içinde ve kırmızı yazı ile mesela *(Tekvin 2,8)* yazıyorum. Bu atıf, sayfanın sonunda değilse de, konunun bittiği yerde olması hasebiyle zaten dipnot mahallindedir. Bu tarzı daha kolay ve daha pratik buldum. Çünkü ayetlerle ilgili açıklamaları sayfanın altına koyma halinde bir dipnot yığını arasında matlup açıklamayı bulmak zor olabilirdi. Bununla beraber iyi niyetle bunu dile getirenlerin isteklerini göz önünde bulundurabilirim. Bütün kitaptaki bu rakamları sayfa ortasından sayfa altına indirmek birkaç saatlik bir iştir. Muhtevada en ufak bir değişiklik olmayacaktır.

Muhalifler yaptığım atıflarla, Kur'ân, Tevrat ve İncil karması bir metin ortaya çıkardığım vehmini uyandırmak istiyorlar. Bu kat'iyyen yalandır. Ben metin iktibas etmiyorum, alıntı yapmıyorum. Sadece rakamla atıfta bulunuyorum. Bilimsel çalışma yapan herkes pekiyi bilir ki; bu kabil atıflar onlarca çeşit maksat için olabilir: Bazen iktibas, bazen alınan bir fikir, bazen reddetme, bazen aykırı bir yön, bazen bir deyim, bazen müşterek bir teşbih vb. şeyler için olabilir. Yoksa atfın sadece mana uygunluğu göstermediğini bütün araştırmacılar pekiyi bilirler. İşte muhaliflerin dile doladıkları 7,40 ayetinde İncil'e yapılan atıf, ortak bir deyim için yapılmış olup M. Hamidullah, M. Esed de eserlerinde bu ayetin mealinde İncil'e atıfta bulunmuşlardır. Kur'ân, suçlu kâfirlerin Cennete giremeyeceklerini bildirirken, İncil zenginlerin giremeyeceklerini bildirmektedir. Bir mukayese yaparak okurun bu farklılığı görmesinde de fayda bulmuş olabilirim.

"Pavlus ve diğer bazı havarilere isnad edilen mektuplara atıfta bulunulmaz" deniyor. Bu bölümleri İncil'den sayanlar Hıristiyanlardır, ben değilim. Konuyu azıcık bilenler, mevcut İnciller'in, Pavlus'un mektuplarından sonra ve onlar göz önünde bulundurularak yazıldığını bilirler. Kapağında "İncil" yazılı hangi kitabı açarsak, bunların İncil bölümlerinden olarak yer aldığını görürüz. Hıristiyan olmayanlar, onların bu inancına göre meseleyi ele alma durumundadırlar. Yoksa bana kalsa zaten onların "İncil" dedikleri metin de aslı gibi kalmamıştır. Buna Mealimizde de yer yer değindik.[5]

6- Gelelim Hz. İsa (a.s.)'nın nüzulüne: Hz. İsa'nın ahirzamanda geleceği İslâm ümmetince sahabe döneminden beri kabul edilmiştir. Üstelik bu mesele birbiriyle ihtilaf halindeki akaid fırkalarının hepsinin kabul ettiği nadir meselelerdendir. Ehl-i Sünnetin başlıca imamları Ebu Hanife, Malik, Şafii, Ahmed, en meşhur iki akaid imamı Eş'ari ve Maturidi'den başka Mutezile, Zahiriye, İmamiye, Şia bu konuda müttefiktir.[6] Onlar da şahsi temayüllerinden değil, manevi tevatür derecesinde olan hadis-i şeriflerden ötürü kabul etmişlerdir. Bu hadisleri ve bu kadar âlimin o hadisleri değerlendirmelerini inkâr etmek, öyle kolay bir iş değildir. Hadislerden sadece birini zikredelim: Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Canım elinde olan Allah'a yemin ederim ki adil bir hükümdar olarak Meryem oğlu İsa'nın aranıza inmesi yakındır. O, haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, mal dağıtacaktır. Mal o kadar çoğalacak ki, artık onu kabul eden kimse kalmayacaktır"[7] İnkâr edenler güya Hıristiyanlıktan sızdığı faraziyesinden hareket ediyorlar. Bunu şimdi ben çıkarsaydım, misyoner oyununa geldiğim söylenebilirdi. Ama

70 sene önce Kevseri, 500 sene önce Süyutî, 700 sene önce Teftazanî, 900 sene önce F. Razi, 1100 sene önce Taberî, 1300 sene önce İmam-ı Azam gibi âlimler de mi misyoner oyununa geldiler? Asıl ecnebi tesirinde kalanlar bu iddiada bulunanlardır. Evet, onlar bu sızmayı ortaya atan Swetmann, Bell, Nicholson gibi oryantalistlerin etkisinde kalanlardır.

Bu mesele kesin olduğundan klasik akaid kitaplarında yer almıştır. İnkâr edenlerin bahaneleri Hz. Muhammed (a.s.)'in son peygamber olmasıdır. S. Teftazani gibi Ehl-i Sünnet akaidinin kesinleşmiş şeklini ifade eden bir zat şöyle diyor: "Sabit bir hakikattir ki Hz. Muhammed (a.s.) son peygamberdir. Eğer, hadislerde ondan sonra "İsa (a.s)'ın geleceği naklediliyor" denirse şöyle cevap veririz: Evet, o gelecek, fakat Hz. Muhammed (s.a.s.)'e tabi olacaktır. Çünkü onun şeriatı neshedilmiştir. Artık ona yeni vahiy gelmez, yeni hükümler koymaz. O sadece Hz. Peygamber'in halifesi olarak gelir. Diğer taraftan en sahih görüşe göre o, insanlara namaz kıldıracak, onlara imam olacak, Mehdi de namazda kendisine iktida edecektir. Zira o daha efdal olduğundan, imamete daha layıktır".[8] 08.12.2003 tarihli Aksiyon dergisinde çıkan makalemdeki ifadeyi dinden çıkma imiş gibi döndüre döndüre ekranlara getirenlere şunu söylüyorum: İslâm'ı bilen ve uygulayan kimseler nasıl olur da Hz İsa'dan uzak durabilirler? Hz. İsa'nın yanında yer almayı tehlikeli bulan hocalarımız, bu işi köpürten medya mensuplarını, Hz. Muhammed (s.a.s.) adına Hz. İsa'dan uzaklaşanları hiç İslâm'a hizmet içinde görmüşler midir? Eğer bizim modernist bilginler dönüp dinlerini de bu gibi kimselerden öğrenecek hale geldilerse, diyeceğim yok! Ama henüz o kadar değil. Zira, Yümni Sezen, "mutlak risalet Sahibi"nin manasını biliyor ki, makalemdeki "Mutlak risaletin sahibi Hz. Muhammed (s.a.s.) tarafından dünyanın son döneminde döneceği bildirilen Hz. İsa…" cümlemin ilk yarısını atarak, "Dünyanın son döneminde döneceği bildirilen Hz. İsa" diye alıntı yapıyor. Böylece okuyucuda benim Hz. Muhammed (s.a.s.)'den bahsetmeyen, adeta bir Hıristiyan olduğum zannını uyandırmak istiyor. Hıyanetin bu derecesini Müslüman, düşmanına bile yapmamalıdır. Hz Muhammed (s.a.s.) adını çıkardığı gibi "mutlak risaletin sahibi"nin "risaleti evrensel, ebedi Peygamber" manasına geldiğini bildiğinden ötürü benim bu inancımı da gözden kaçırmak için, kullandığım o sıfatı da çıkarıyor.[9]

7- Kaldı Hz. İsa (a.s.)'nın gelişinin nasıl olacağı meselesi. Bu hadislere ve bunca ulemaya dayanarak ben, meselenin aslını kabul ediyorum, keyfiyeti ise Allah bilir. Ayetlerin müteşabihi olduğu gibi, hadislerin de müteşabihi vardır. Bu hususta yorum yapan âlimler olmuşlardır. El-Halimi, Teftazani, Sıddik Hasan Han, M. Abduh, M. Reşid Rıza, Said Nursi yorumu mümkün gören âlimlerdendir.[10]

Mesela M. Reşid Rıza, Muhammed Abduh'dan şu yorumu nakleder: "Hz İsa (a.s.)'nın nüzulünü ve yeryüzünde hâkimiyetini şöyle tevil etmek mümkündür: Onun hâkimiyeti insanlar üzerinde onun ruhunun ve risaletinin sırrının galebe çalmasıdır. Onun risaletinin sırrı ise merhamete, sevgiye, barışa sarılmak, şeriatın zahiri taraflarına kilitlenmeyip esas maksatlarına, kabuğa değil de öze yönelmektir. Bu sır da şeriatın hikmeti ve hükmün konulmasının gayesidir…" M. Reşid Rıza bunu naklettikten sonra hadislerin zahirinin bu yoruma müsait olmadığını söyler ve şunu ilave eder: "Ama bu yorum sahipleri, hadislerin ekserisi gibi, bu hadislerin de mana itibariyle nakledildiklerini, böyle nakledenin de kendi anladığını naklettiğini söyleyerek, kendi anlayışını savunabilir."[11]

8- Hz. İsa (a.s.)'ı Allah Teala dünyaya gönderecek, Resulullah onu halife olarak kabul edecek, Müslümanlara imam sayacak, dinsizliğe karşı Müslümanların başına geçirecek, yeryüzünü adaletle dolduran hükümdar edecek, ondan sonra da Müslümanların Hz. İsa (a.s.)'nın etrafında yer alması mahzurlu olacak! Bunu anlamak mümkün değil.[12] Onun haçı kırması, domuzu öldürmesi, Hıristiyanlığın temel sapmalarını düzeltmesine işaret ediyor. Geniş Hıristiyan dünyasının Hz. İsa hakkındaki itikadını düzeltip, Kur'ân'ın ve Hz. Muhammed (a.s.)'ın bildirdiği gibi tanımasında, böylece, yanlışlarını düzeltmiş Hıristiyanlarla Müslümanların başına geçen ve Deccal'a karşı savaşarak dinsizliği öldürecek olan Hz. İsa'nın manevi şahsiyeti etrafında toplanmada hangi mahzur bulunabilir? Mahzur gören, lütfen beni ikna etsin. Bunda sakınca görenler, yoksa Hz. İsa (a.s.)'ı Kilisede mi tahayyül ediyorlar? Bir nevi Papa mı görüyorlar? Anlamak mümkün değil.

9- Muarızlar mealimin kapağındaki motifi haça benzeterek, güya iddialarını belgelemek istediler. Bu, hezeyanlarının hangi raddeye ulaştığını ve delil bulmakta ne kadar zorlandıklarını göstermekten başka bir işe yaramaz.

* Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi

syildirim@yeniumit.com.tr

DİPNOTLAR

1. Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali, İstanbul, Feza Gazetecilik Yay., 1998.
2. Çok gariptir ki, meselemize delaleti gün gibi aşikâr olan bu notumuzu TV programında okumasına rağmen, sunucu bu gerçeği anlamayıp konuyu ilgisiz yere çekmek için çırpınarak peşin hükmün insanı ne derecede körelttiğinin açık bir örneğini göstermiştir.
3. Bu konuda medyada olumlu açıklamalar yapan, başta Diyanet İşleri Başkanı Prof.Dr. Ali Bardakoğlu olmak üzere ülkemizin muhtelif İlahiyat profesörlerinden Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Canan, Veli Ulutürk, Salih Akdemir, Lütfullah Cebeci, İshak Yazıcı, Sadrettin Gümüş, Mehmet Erdoğan, Akif Köten; düşünür ve yazarlarımızdan Ahmet Selim, Ali Bulaç, Ali Ünal, Ekrem Dumanlı ile ayrıca görüşlerini bana şahsen bildiren birçok zevata teşekkür ederim.
4. Muhaliflerin akıldan uzak bir iddiaları da, meal çalışmasının ilmi bir faaliyet olmadığını öne sürmeleri olmuştur.
5. Mesela Maide, 68 ayetinden sonraki açıklamamıza bkz.
6. Zahid Kevseri, sırf nüzulü İsa için yazdığı Nazratün Âbire kitabı, s. 47–48, Mısır, 1943
7. Buhari, Enbiya, 49; Müslim, İman, 242; Ebu Davud, Melahim, 14; Tirmizi, Fiten, 54; İbn Mace, Fiten, 33.
8. Şerhu'l-Akaid, İstanbul, 1294, s. 63
9. Dinler Arası Diyalog İhaneti, İstanbul, 2006, s. 152.
10. Bkz. Dr. Zeki Sarıtoprak, İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi, s 125–131, İzmir, 1997.
11. Tefsirü'l- Menar, Al-i İmran 55 ayetinin tefsirinde, III, s. 317.
12. Mevdudi Tefhimu'l-Kur'an tefsirinde şöyle diyor: "Hz. İsa Deccal karşısında Müslümanların başına geçecektir. Deccalı öldürecek, Hıristiyanlık da Hz. İsa'nın, hakikati beyan etmesiyle sona erdirilecektir ve bu topluluklar tek bir İslam ümmeti haline geleceklerdir." (IV, 492) Mevdudi, Ahzab Sûresinin tefsirini bitirdikten sonra bu konuya müstakil bir bahis ayırarak takriben 30 sayfada konuyu incelemektedir.

Doç. Dr. İsmail ALBAYRAK *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

BİR PEYGAMBER ÂŞIĞI VE TÜRK DOSTU:

MUHAMMED MARMADUKE PICKTHALL*

> Bu Kitab (Kur'ân-ı Kerîm) yeryüzündeki hiçbir kitaba benzemez. Onun varlığındaki sır, şüpheciler tarafından da itiraf edilir. Fakat hiçbiri O'nu tam olarak açıklayamaz. Hala dünyanın en büyük mucizesi olmayı sürdürüyor.
>
> M. M. Pickthall

Batı'da İslâm'la müşerref olmuş pek çok bahtiyar kimse vardır. Bu bahtiyar insanlardan birisi de Muhammed Marmaduke Pickthall'dır. İslâm'ı sadece bir din değil hayat tarzı olarak da benimsemesi, seçmiş olduğu din hakkında devamlı yeni bilgiler öğrenmeyi ve öğrendiklerini dindaşları ile paylaşması, daha da önemlisi yaşadığı her yerde mensup olduğu ümmetin problemleriyle ilgilenmesi bizim için onu daha özel kılmaktadır. Makalemizde bu çerçevede Pickthall'ın hayatını, İslâm'a bakışını ve Efendimiz (s.a.s.) hakkındaki genel düşüncelerini özetlemeye çalışacağız.

Pickthall, 7 Nisan 1875 yılında Londra'da doğdu. Babası ve büyükbabası Anglikan papazıdır. İki üvey kız kardeşi de rahibe olarak kilisede aktif çalışmıştır. Babasını altı yaşında kaybeden Pickthall, küçük yaşta yakalandığı bazı hastalıklarla mücadele ederken aynı zamanda erken dönemde başlayan yabancı dil çalışmalarını da sürdürmüştür. Yabancı dil konusundaki başarısı onu yurt dışında çalışmak üzere dışişlerinin açtığı sınava girmeye sevk etmiştir. Sınavda başarılı olamayan Pickthall, aile dostu Thomas Dowling'in davetini kabul ederek 1894-5'te Filistin'e gitmiştir.[1] Önce Kahire'ye gelmiş ve orada Arapçasını ilerletmiştir. O'nun ikinci durağı Dowling'in papazlık yaptığı Filistin'dir. Pickthall bölgeyle ilgili ilk izlenimlerini bize şöyle anlatır: 'Binbir gece masallarında okuduğum manzaranın aynısını Şam, Halep, Kahire, Kudüs'te gördüm. Her ne kadar insanların fakirliği dikkati çekmekte ise de hayattan zevk aldıkları her hallerinden belliydi. Bu insanların biz Avrupalılardaki zengin olma, yaşama hırsı ve ölüm korkusu gibi endişeler taşımadıklarını hissettim.'[2]

Burada kaldığı süre içerisinde İslâm'a duyduğu sempati nedeniyle Müslüman olmayı isteyen Pickthall'in bu arzusu, etrafındaki kimseler tarafından hemen kabullenilmemiştir. Bazıları onun İslâm'ı hemen kabul etmeyişinin arkasındaki sır perdesini açıklarken annesinin endişelerinden ziyade Şam camiinin yaşlı bir o kadar da tecrübeli imamının telkinlerinden kaynaklandığını söylemektedirler. Yaşlı imam ona annesini rencide etmemesini, memleketine dönmesini ve yaşının biraz daha olgunlaşmasını beklemesini tavsiye etmiştir. Genç Pickthall, yaşlı imamın vakur ve kibar davranışlarını o dönemlerde İslâm dünyasında arz-ı endam eden Hıristiyan misyonerlerle karşılaştırdığında biraz garipsediğini söylese de ileri ki yıllarda İslâm'a girmeye yönelik bu ilk teşebbüslerini romantizm ve doğunun büyüleyiciliğiyle izah etmekten de kendini alamamıştır. Daha sonraki olaylar yaşlı imamın, onu Müslüman olmayı düşünmeye ve İslâm'ı araştırmaya sevk etmekle isabetli davranışta bulunduğunu göstermektedir. Bu olaydan neredeyse yirmi yıl sonra Pickthall İslâm'ı seçmiştir ki ona göre bu dönem Müslümanlığı çok daha iyi öğrendiği, gönülden ve iradi bağlandığı yıllara rastlamaktadır. Muhtemelen İslâm'a ve Müslümanlara duyduğu bu yakınlık dolayısıyla hakkındaki haberlerin ailesine ulaşması nedeniyle Pickthall daha yirmi yaşına girmek üzere iken annesinin ricası üzerine tekrar İngiltere'ye geri çağrılır.[3]

1896 yılının başlarında İngiltere'ye geri dönen Pickthall orada Muriel hanımla evlenir. Kısa bir süreliğine İsviçre'ye gider ve orada yazarlık hayatına da başlar.[4] Değişik roman denemelerinin yanısıra 1906'da The House of Islam (İslâm'ın evi) adlı eserini yazar. On yıl sonra (1907) ikin-

ci Ortadoğu gezisine çıkar.[5] Bir süre Kahire'de kalır ve 1912'de tekrar İngiltere'ye döner. Ahlakî değerlere çok önem veren Pickthall için sıkıntılı geçecek yıllardır bu dönemler. Mora'nın Yunanlılar tarafından bağımsızlığa kavuştuğunu ve üç yüz bin Müslüman Türk'ün Ortodoks papaz ve yerli Hıristiyan halk tarafından öldürüldüğünü gören Pickthall'ın insanlık adına karamsarlığı bir kat daha artmıştır. Bu süreçte diğer pek çok Osmanlı toprağı parça parça işgal edilmiş ve sayısız cürümler işlenmiştir.[6] Bulgarların neredeyse İstanbul'a kadar Osmanlı topraklarını işgallerinin İngiltere'deki papazlar tarafından kutlanması ve Müslüman Türklere lanetlerin yağdırılması onu daha da üzmüştür. O bugünlerde kendisine sadece şu soruyu sorar: 'Acaba hiçbir Müslüman Hz. İsa'yı lanetlemiş midir?' Balkan savaşının gerçek mağduru Osmanlı Türklerini vatan(lar)ında görmek üzere 1912 yılının sonunda İstanbul'a gelir. Bu ziyaretiyle Pickthall, Osmanlı'nın parçalanmasının çok daha büyük felaketler doğuracağını o günlerde anlamıştır. Seri halinde yazdığı The Black Crusade (Kara Haçlı Seferi) adlı eserinde sayfalarca Müslümanlara topyekün savaş açan Hıristiyan dünyasını eleştirmekte ve özellikle Türkler hakkında olumsuz söylemlerin haksızlığını dile getirmektedir. Pickthall, ne Balkanlardaki Müslümanların ne de Arapların Osmanlı sonrası arzu edilen bir devlet kuramayacaklarını hissetmiş ve o yıllarda kalemini var gücüyle Osmanlı devletinin bekasını savunmaya adamıştır. Anne Fremantle'nin ifadesiyle 'Pickthall'ın tek bir amacı vardır: Bütün gücüyle Türk devletinin parçalanmasını önlemek.'[7] Özellikle de Müslüman toplumların bu kadar olumsuzluklar içerisinde halâ imanlarını ve Yüce Yaratıcı'ya karşı teslimiyetlerini gördükçe onlar lehinde yazılarını artırmıştır. Bu tür bir yaklaşım ise onu bir taraftan mensubu olduğu Hıristiyan Batı ile Müslüman Osmanlı arasında sıkışmasına neden olmuştur. Müslüman Türkle uğraşan her devleti ve milleti (Ermenilerden Bulgarlara, Suudilerden diğer batılı ülkelere kadar) tereddüt etmeden eleştirmiştir. 1914'te With The Turks in Wartime (Savaş Zamanı Türklerle Birlikte) adlı eserinde Türkiye ziyaretini tafsilatlı bir şekilde resmetmektedir.[8]

Birinci Dünya Savaşı ve Batı'nın Osmanlı'yı parçalama gayesinin açığa çıkması onu daha da üzmüştür. Uzun yıllar sempati duyduğu İslâm'la ilgili bir konferansında (Islam and Progress/İslâm ve Terakki) açıktan Müslüman olduğunu ilan etmiştir. 29 Kasım 1917 tarihinde gerçekleşen bu olayı takip eden birkaç yıl içinde eşi de Müslüman olmuştur. Bundan sonra Pickthall'ı İngiltere'de yaşayan Müslümanların en önemli önderleri arasında görmekteyiz. 1920 yılında Hindistan'a gidinceye kadar Müslümanların sıkıntılarıyla içtenlikle ilgilenmiştir. Hatta Ekim 1919'da Sevr anlaşmasına doğru gidilen günlerde Muslim Prayer House'da Osmanlı devletinin bekası için yapılan toplantıya başkanlık etmiş ve Batı'nın Müslümanlara müdahalesine karşı demeçler vermiştir.[9] Çoğu kimseye göre Pickthall, yıllardır aşığı olduğu dini seçmesi bir ihtidadan ziyade kendini keşiften ibarettir. O'nun Müslümanlığında dikkatleri çeken en önemli nokta ise Müslüman olduğu an vakit kaybetmeksizin Efendimiz'in (s.a.s.) ismini almasıdır. Artık o, Muhammed Marmaduke Pickthall olarak anılacaktır. Bizim açımızdan mümeyyiz bir vasfı ise İngiltere'de farklı heretik gruplara (özellikle Kadıyâniliğe) karşı mücadele ederek Sünni-Hanefi çizgisini devamlı ön planda tutmuş olmasıdır.

1920'de Bombay Chronicle editörü olarak Hindistan'a gider. 1924'te Hindistan'daki protestoların yanlış haber yapılması üzerine dergiden istifa eder. Pickthall, Osmanlı Devletinin yıkılmasına karşı olduğu gibi Hindistan'ın ikiye bölünmesine de (Müslüman ve Hindular arasında) karşı çıkar. Daha sonra Haydarabat Nizamı'nın idaresindeki bir okulda müdürlük yapmaya başlar. 1927'de on yıl sürecek olan Islamic Culture adlı derginin editörlüğüne başlar. Daha sonra The Cultural Side of Islam (İslâm'ın Kültürel Yönü) adı altında basılacak olan Madras'ta bir dizi seminer verir. 1929-1931 yılları arasında Haydarabat Nizamı ona üzerinde çalışmakta olduğu Kur'ân tercümesini tamamlamak üzere izin verir. Çünkü Hindistanlı Müslümanlar ondan böyle bir çeviri yapmasını beklemektedirler. Pickthall tercümeyi tamamladığında bütün Müslümanların kabulünün sağlanması için Ezher Şeyh'inden izin almak ister fakat Şeyh Muhammed Şâkir'in karşı çıkması üzerine Ezher'den bir onay çıkmaz. Daha sonra Şeyh Merâğî ve Reşid Rızâ gibi alimlerin girişimiyle çeviri onaylanır. Her ne kadar Pickthall Kur'ân'ın mutlak bir çevirisinin mümkün olmadığını kabul etse de çok sayıda gayrimüslim için faydalı olacağı kanaatindedir. The Meaning of the Glorious Koran *(Yüce Kur'ân'ın Anlamı)* başlığıyla yayımlanan tercüme pek çok dile de çevrilmiştir.[10]

Pickthall'ın Müslüman Türk sevgisini göstermesi açısından önemli bir anekdot ise Haydarabat Nizamı'nın oğlu ile Osmanlı Hanedanlarından II. Abdülmecid'in Fransa'da yaşayan kızı Dürrü Şehvâr'ın evliliğine vesile olmasıdır. 1935'te Haydarabat'ı terk eden Pickthall, arkasında sürekli büyüyen bir okul, uzun yıllar editörlüğünü yaptığı ve hala devam eden önemli bir dergi (Ondan sonra derginin editörü Muhammed Esed olmuştur) ve sayısız dost bırakmıştır. İngiltere'ye gelir gelmez Müslüman toplumun meseleleriyle ilgilenmeye yeniden başlamış ve bir dizi seminer vererek İslâm'ı anlatmıştır. Pickthall 19 Mayıs 1936'da bir çiftlik evinde vefat etmiştir. Eşi masasını temizlerken onun vefat etmeden evvelki gece daha önce yazdığı Madras seminerlerini gözden geçirdiğine şahit olur. Pickthall'in son cümlesi Kur'ân-ı Kerim'in şu ayetiyle bitmektedir:

'Kim hâlis olarak kendisini Allah'a teslim edip güzel davranışlarda bulunursa Rabb'inin nezdinde onun mükafatı olacaktır. Onlar ne korkacak ve ne de üzüntü duyacaklardır.' *(Bakara, 2/112)*.[11]

Pickthall'ın Gözüyle Efendimiz (S.A.S.)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Pickthall İslâm'ı tanıdıktan neredeyse yirmi yıl sonra Müslüman olmuştur. Hıristiyanlığın en ince detayına kadar yaşandığı bir ortamda yetişmesi

ve Batı'da Peygamberimiz (s.a.s.) hakkında art niyetle üretilen büyük bir literatürün varlığına rağmen onun İslâm'ı tercihi tamamen bilinçli ve iradî bir seçimdir. Önceden iyi bir Hıristiyan olan Pickthall'ın İslâm'ı kabulüyle birlikte çok iyi bir Müslüman olması herkes tarafından vurgulanan bir gerçektir. Onun bu konudaki hassasiyeti tamamen dinin en temel kaynağını çok iyi anlaması ve dinin tebliğcisinin hayatına dair derin vukûfiyetinde yatmaktadır. Allah Resûlü (s.a.s.), onun için her şeydi. Dinin tebliğcisi ve aynı zamanda tebliğ ettiği dini en güzel şekilde yaşayan örnek insandı. Bu nedenle İnsanlığın İftihar Tablosu (s.a.s.) belki de Batı'da ilk defa Pickthall'ın şahsiyetinde gerçek hüviyetiyle tanınma fırsatı bulmuştur.[12] Şimdi de Batılı bir Müslüman ve pek çok yazısıyla Batılılara hitap eden bir entelektüel olarak onun Peygamber Efendimizi (s.a.s.) anlatırken üzerinde durduğu birkaç hususu dile getirmeye çalışacağız.

Meşhur meâlinin girişinde de belirttiği gibi Allah Resûlü (s.a.s.) en küçük meziyete sahip insanların gurur ve kibirle arzı endam ettiği bir dönemde Peygamber olarak gönderilmesine rağmen mütevazılığını sonuna kadar korumuş büyük bir insandır. Pickthall, O'nun (s.a.s.) en gurur verici lakabının abdullah (Allah'ın kulu) olduğunu söylemektedir.[13] Pickthall da, Allah'ın kulu olmayı en büyük paye saymakta ve bu payenin en mükemmel bir şekilde Peygamber Efendimiz tarafından temsil edildiğini belirtmektedir. Bu nedenle o Efendimiz'i (s.a.s.) bir dostu sever gibi sevmiştir. O'nu kendine çok yakın hissetmiştir. O'na göre Peygamber Efendimiz (s.a.s.) Hıristiyanlıktaki İsa anlayışında olduğu gibi Tanrı bir peygamber ya da tahtında oturup duran ve etrafındakilere durmadan emirler yağdıran bir hükümdar değildir. Hatta o, Allah Resûlü'nün büyüklüğünü, getirdiği ya da kendisinin koyduğu her hükme öncelikle kendisinin riayet etmesinde görmektedir.[14] Evet Hz. Muhammed (a.s.) ümmeti içinde ümmetin derdiyle dertlenen ve onların maddi manevi bütün sıkıntılarını çözmeye çalışan bir Nebi'ydi. Pickthall en çok Efendimiz'in bu yönüne hayran kalmıştır ve eserlerinde de bunu devamlı vurgulamıştır: 'O takvayı zirvede temsil eden bir kimseydi. Alışkanlıkları oldukça sade ve fevkalade nezihti. O Allah ile münasebetini devamlı yüksek tutan büyük bir şahsiyetti. Devlet işlerinde kuvvetli ve uzak görüşlü, insanlarla olan ilişkilerinde ise zarif, kibar ve hep affedici bir insandı. O sadık bir dost, ele aldığı her konuda da daima samimi davranan biriydi.'[15]

Aslında Pickthall'in Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ile ilgili düşüncelerini onun İslâm hakkındaki kanaatleri belirlemektedir. O her zaman İslâm'ın insanın kalbine ve aklına hitap eden bir din olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle Kur'ân ve Sünnetin emirleri bütün insanlar için gerekli olan fıtrî kanunlardır.[16] Halbuki diğer dinlerin pek çoğunda bir ruhban sınıfı vardır ve dinin gerçek çerçevesini de bu grup belirlemektedir. Hal böyle olunca düşünce hürriyeti kaybolmakta ve hurafeler her tarafta yayılmaktadır. Burada Pickthall bize Efendimiz'in (s.a.s.) komşu ülke liderlerine gönderdiği mektuplarda yaptığı tavsiyeyi hatırlatarak bir taraftan Allah Resûlü'nün evrensel mesajını özetlemekte diğer taraftan da insanlığın ebedi mutluluğu için elzem olan reçeteyi sunmaktadır: 'Hurafeleri bırakınız, ruhbanlığı kaldırınız, sadece Allah'a kulluk yapınız ve sakın idarecisi olduğunuz halka kötü davranmayınız'.[17]

Pickthall, insanlığın mutluluğu için gerekli her türlü öğretinin Kur'ân-ı Kerim ve O'nun tebliğcisi Hz. Muhammed'in (a.s.) Sünnetinde açıklandığını, yaşadığı müddetçe etrafındaki insanlara anlatmıştır. Aydınlanma sonrası ve pozitivizmin en yaygın olduğu bir dönemde yaşayan Pickthall, Batı'da sık sık gündeme getirilen liberalizmden ve eşitlik söylemlerinden rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Ona göre bu güzel söylemler insanları mutlu etmemiş bilakis onları daha fazla mutsuzluğa sürüklemiştir. Bunun en temel sebebi ise liberalizm ve eşitlik vurgulanırken 'dayanışmanın' modern çağda ütopyalaştığı gerçeğidir. Halbuki Allah Resûlü (s.a.s.) yüzyıllar önce bu ütopyayı bizzat hayatında örnekleyerek göstermiştir.[18] Pickthall, Efendimiz'in (a.s.) 'Komşusu aç iken tok yatan bizden değildir', 'Kölelerinize yediğinizden yedirin, giydiğinizden giydirin' gibi tavsiyeleri ve hayatı seniyyelerindeki uygulamalarından gerçek anlamda dayanışma ve kardeşliğin bizzat O'nun (s.a.s.) tarafından tesis edildiğini bildirmektedir. Sahabe efendilerimiz ve takip eden nesillerin de aynı duygu ve düşünce ile hareket ettiklerini söyleyen Pickthall hadiste olduğu gibi her Müslüman kendisini binanın tuğlaları olarak görmüş ve birbirlerini desteklemişlerdir. O, Resûlullah'ın (s.a.s.) bu ilkeler ile evrensel kardeşliği kurmuş olduğunu ve herkesin uyacağı sınırları net bir şekilde ortaya koyduğunu devamlı vurgulamıştır. Bugün modern Batıda sınıflar vardır. Bazı bölgelerde de bu sınıfların karşılığında kast sistemi bulunmaktadır.[19] Doğuştan, meslekten ya da mensubu olduğu ırktan imtiyazlı olduğu düşünülenler mevcuttur. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ise bunların hepsini reddetmiştir. O, İslâm'ı, bir ırkın diğerlerinin rağmına yükselmesi değil bilakis topyekün insanlığı kucaklayan bir din olarak görmüştür.[20] Bütün inananların bir önderi, bir hidayet kaynağı ve bir hedefi vardır: Önder Hz. Muhammed (a.s.), rehber (hidayet kaynağı) Kur'ân-ı Kerîm ve hedef de Allah'ın (cc) rızasıdır.[21]

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) uygulamalarında Pickthall'ı çok fazla etkileyen bir diğer husus ise O'nun (s.a.s.) hoşgörü, sabır, merhamet ve hukuka saygılı olmasıdır. Bunun en temel sebebi onun, dinî toleransı tarihi açıdan bir toplumun sahip olduğu kültürün en ulvî tezahürü olarak görmesinde yatmaktadır.[22] O, İslâm'ın hoşgörüsünün tarihte bir benzerinin olmadığını[23] vurgular ve Efendimiz'den (s.a.s.) önceki uygulamalar ile sonrakiler arasında sık sık mukayeseler yapar. Allah Resûlü'nün (s.a.s.) hoşgörüsü sadece Müslümanlarla sınırlı değildir. O (s.a.s.), her ırk ve dinden kimseye insani saygı sınırlarında hoşgörü göstermiştir. Pek çok savaşta,

savaşmayanlara saygı gösterdiğini ve savaşan düşmanlarını bile affettiğini, O'nun sayesinde esirlerin rencide edilmekten kurtulduğunu söyleyen Pickthall, Peygamberimiz'in (s.a.s.) diğer dinlerden olan kimselere hoşgörüsüzlüğü yasakladığını da hatırlatmaktadır.[24] Allah Resûlü (s.a.s.), işçinin emeğinin teri kurumadan verilmesi gerektiği konusundaki uyarısına kadar inananları her hususta hassasiyete davet etmiştir. Bu Peygamberî terbiyeyi benimseyen Pickthall da İslâm'ı kılı kırk yararcasına yaşarken önceki dinine ve dindaşlarına da hoşgörüsünü hiç yitirmemiştir. Hoşgörü, sabır, merhamet ve hukuka saygı İslâm'ın erdemlerindendir. O, Efendimiz'in (s.a.s.) her türlü ahlaki ve dini gelişmeye damgasını vurduğuna canı gönülden inanmıştır. Bu konularda Allah Resûlü müminlere ciddi sorumluluklar yüklemiştir.[25] Bu sorumluluk şuuru dolayısıyla Müslümanlar hiçbir zaman dindaşlarına ya da kendi dışındaki kimselere zulmetmemişlerdir. Pickthall'a göre bunun en güzel örneğini birinci cihan harbinde Osmanlı Türkleri vermiştir. İmkanları olduğu halde ve Almanların ısrarına rağmen, Türk askerleri Gelibolu'da kimyasal silah kullanmamışlardır.[26]

Burada hatırlatılması gereken diğer bir nokta da Pickthall'ın da ifade ettiği gibi Müslümanların dini dünyevi ayrımına girmemesidir. Belirtilmelidir ki inanan insanlar Hz. Peygamber'in (s.a.s.) rehberliğinde yaptıkları her işin arkasında Cenâb-ı Hakk'ın rızasını aradıkları için dünyevi işleri de artık onlar için dini birer hüviyet almıştır. Bu nedenle Pickthall Müslümanları, hayatın her bir dilimini hayatı Veren'i razı etmeye kilitlenmiş bir toplum olarak görmüştür.[27] Müslümanların dünyada maddi-manevi gelişmesinin anahtarını da bu konudaki hassasiyetlerine bağlamıştır.

Pickthall, Efendimiz'in (s.a.s.) insanlık tarihinde insanlık adına getirdiği en önemli yeniliklerden birisinin de kadın hakları olduğunu söylemektedir. Konuyla ilgili Hz. Peygamber'den (a.s.) pek çok hadise yer veren Pickthall, 'kadın ve erkek arasındaki gerçek uyumu İslâm getirmiş ve Efendimiz (s.a.s.) de uygulamıştır' demektedir. Efendimiz (s.a.s.), kadını erkeğin diğer yarısı addetmekte, cennetin anaların ayağı altında olduğunu söylemekte ve kız çocuklarına iyi davranan ve onları iyi yetiştirenlerin cehennemden korunacağını müjdelemektedir. O, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) bütün öğretilerinin kadına karşı yapılan zulmü engellemeye yönelik olduğunu belirtmeyi de ihmal etmemektedir.[28] Efendimiz'in (s.a.s.) aile hayatına dil uzatanlara karşı şunları söylemektedir: 'Tek eşliliğe Yüce Nebi'den (s.a.s.) daha güzel bir örnek yoktur. O (s.a.s.), yirmi altı yıl eşi Hz. Hatice (r.anha) ile birlikte mutlu ve örnek bir hayat yaşamıştır. Çok eşlilik ile de ilgili en güzel örneği yine O (s.a.s.) vermiştir.[29] Çok eşliliğin İslâm'la başlamadığını ve Müslümanlar arasında çok fazla tatbik edilmediğini belirten Pickthall İslâm'ın getirdiği düzenlemeler ve Efendimiz'in (s.a.s.) nezih ve hassas tutumuyla kadınlar hak ettiği konuma yükselmiştir, demektedir. Hatta o, Allah Resûlü'nü (s.a.s.) kadınlarla ilgili tavsiyelerinden ötürü dünyanın tanıdığı en büyük kadın hakları savunucusu olarak takdim etmektedir.[30]

Böylece Pickthall, hem Müslüman hem de gayrimüslimlere aile içindeki huzurun teminatının ancak söz konusu Peygamberî yaklaşımla elde edilebileceğini tavsiye etmektedir.

Pickthall, Allah Resûlü'nün (s.a.s.) bir elinde kılıç diğer elinde Kur'ân ve şahlanan bir atın üzerinde düşmanlarına durmadan saldıran kimse olarak resmedildiği bir ortamda yetişmiştir. Ayrıca o Batıda her türlü izm'in getiri ve götürüsünü gören ve erken yaşlarda tanıdığı İslâm'ı yıllarca inceleme imkanı bulan ayrıcalıklı bir mütefekkirdir. Gönülden kabul ettiği dinin Peygamber'inin (s.a.s.) söz ve fiillerini de (Sünnet) en güzel ve mükemmel örnek olarak telakki etmiştir. O, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (s.a.s.) Sünnetini içtenlikle benimsemiş ve ancak O'nun (s.a.s.) rehberliğinde hem dünya hem de âhiret saadetinin elde edileceğini söylemiştir. Sıkıntılı bir dönemde yaşamasına rağmen hep Müslümanların ve insanlığın mutluluğunu dert edinmesi de onun rehber edindiği Zat'a (s.a.s.) karşı medyûniyetini göstermektedir. Cenab-ı Hakk onu ve bütün Müslümanları Efendimiz'in (s.a.s.) şefaatine nail eylesin.

* Sakarya Üniv. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi
ialbayrak@yeniumit.com.tr

DİPNOTLAR

1 http://www.masud.co.uk/ISLAM/bmh/BMM-AHM-pickthall_bio.htm
2 Marmaduke Pickthall, The Cultural Side of Islam, Lahore 1993, 33
3 http://www.modjourn.brown.edu/mjp/Bios/Pickthall.htm; http://www.masud.co.uk/ISLAM/bmh/BMM-AHM-pickthall_bio.htm
4 Pickthall'in eserleriyle ilgili geniş bilgi için bkz. Kemal Kahraman, Muhammed M. Pickthall: Bir İngiliz Yazarın Müslüman Olarak Portresi, İstanbul 1994, 16-22
5 http://www.modjourn.brown.edu/mjp/Bios/Pickthall.htm; http://www.masud.co.uk/ISLAM/bmh/BMM-AHM-pickthall_bio.htm
6 Pickthall, a.g.e., 1993, 104
7 Anne Fremantle, Loyal Enemy, London: Hutchinson Co. L. 1938, 224
8 http://www.modjourn.brown.edu/mjp/Bios/Pickthall.htm; http://www.masud.co.uk/ISLAM/bmh/BMM-AHM-pickthall_bio.htm
9 Kahraman, a.g.e., 99
10 http://www.modjourn.brown.edu/mjp/Bios/Pickthall.htm; http://www.masud.co.uk/ISLAM/bmh/BMM-AHM-pickthall_bio.htm
11 http://www.modjourn.brown.edu/mjp/Bios/Pickthall.htm; http://www.masud.co.uk/ISLAM/bmh/BMM-AHM-pickthall_bio.htm
12 Pickthall, Orta çağda insanların çoğunlukla papazların kontrolünde olduğunu ve o dönemlerde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hep olumsuz bir şekilde takdim edildiğini belirterek bu tür bir atmosferde Batılıların İslâm ve O'nun yüce Peygamber'inde (s.a.s.) müspet bir şeyler görmesi mümkün değildir, demektedir. (Pickthall, a.g.e., 1993, 18)
13 Marmaduke Pickthall, The Glorious Koran, New York ts. xi
14 Pickthall, a.g.e., 1993, 48
15 Kemal Kahraman, a.g.e., 91; Pickthall, a.g.e., 1993, 105, 108
16 Pickthall, a.g.e., 1993, 5
17 Pickthall, a.g.e., 1993, 19, 23
18 Pickthall, a.g.e., 1993, 50
19 Pickthall, a.g.e., 1993, 46, 50
20 Pickthall, a.g.e., 1993, 5
21 Pickthall, a.g.e., 1993, 2
22 Mesut Erdal, 'Muhammed M. Pickthall'in "The Cultural Side of Islam" Adlı Eserinde Dînî Hoşgörü', Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Degisi, 2, (2000), 39
23 Pickthall, a.g.e., 1993, 103
24 Pickthall, a.g.e., 1993, 113-114, 164, 175; Konuyla ilgili geniş değerlendirmeler için bkz. M.Erdal, a.g.m., 39-60
25 Kahraman, a.g.e., 107
26 Pickthall, a.g.e., 1993, 166
27 Pickthall, a.g.e., 1993, 126
28 Pickthall, a.g.e., 1998, 127, 138
29 Pickthall, a.g.e., 1998, 140-141
30 Pickthall, a.g.e., 1993, 143-4, 137

İnsanlığın Efendisi

Yine hicranla Sen'i andı gönül,
Tende cânım, rûh-u revânım Cânân.
Andıkça hasretlere yandı gönül;
Ne olur kıl artık vuslata şâyân.!

Seven ve ağlayan bir bîçâreyim,
Kararsız, derbeder hep âvâreyim,
Yıkılıp dökülmüş bir virâneyim;
Hâl-i hazînim tam mevsim-i hazan..

Güller gülse de ağlıyor hep bülbül,
Bir dert küpü sanki şimdi şu gönül;
Bilmem mümkün mü bu hâle tahammül?
Rûhumda âh u zâr, dilimde figân.

Yanıp kebap oldum, ümidim yıkma!
İtâb et, ama, ağyâra bırakma!
Vefâsız bir kulum cürmüme bakma!
Tavsîfe ne gerek, her şeyim ayân...

Bilirsin gayri imdat edecek yok;
Gönlümü dertten âzâd edecek yok;
Kıtmîr'i başka âbâd edecek yok,
Hatırım virâne, gözlerim giryân...

Gel vur mızrabını kalbimi söylet!
Vur rûhûma nağmelerini dinlet!
Bu gönlüme geleceğini vâdet!
Vâdet ki, kalmadı dizimde dermân..!

(Kırık Mızrap, s. 342-343)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet MEMİŞ*

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

Hat Sanatımızda HZ. MUHAMMED

Sallallahu Aleyhi ve Sellem

İslâmiyet'in gelişiyle birlikte yepyeni bir gelişme seyrine giren Arap yazısı, vahyin yazım vasıtası olarak gittikçe daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Allahu Teâlâ'nın Kalem Sûresi'nde kaleme ve onun satıra dizdiklerine and içmesi yanında, Hz. Peygamber (s.a.s.) de yazının ehemmiyetini, "Bilgiyi yazı ile kaydediniz" (Dârimî, Mukaddime, 43), "Çocuğun babası üzerindeki hakkı, ona yazı yazmayı, yüzmeyi ve ok atmayı öğretmesidir" *(Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, IV, 88)* gibi sözleriyle vurgulamıştır. Yaşadığı devirde gerek şekil gerekse imlâ bakımından eksikleri bulunan yazının güzelleştirilmesi hususunda da kâtiplere bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Yanında yazı yazan Hz. Muaviye'yi: "Mürekkebi ıslah et, kalemi yont, bâ harfini doğrult (uzat), sin'i dişleri belirgin olarak yaz, mim'i köreltme, Allah lafzını güzel yaz, Rahmân'ı uzat ve Rahîm'i güzel yaz…" sözleriyle uyardığı bildirilmektedir. *(Kettânî, et-Terâtibü'l-İdâriyye, çev. Ahmet Özel, I, 211)*. O'nun Bedir savaşında esir alınan ve yazı bilen müşriklerin, ensar çocuklarından onar kişiye okuma yazma öğretmelerini, esirlikten kurtuluş fidyesi olarak kabul etmesi ise bu konuya verdiği önemin en açık göstergesidir.

İlhamını Kur'ân-ı Kerim'den ve Hz. Peygamber'in tavsiyelerinden alan hat sanatkârları, "Allah güzeldir güzelliği sever" *(Müslim, İman, 147)* hadisini de düstûr edinmiş, bir ibadet heyecanıyla üzerine titredikleri güzel yazıyı, gittikçe geliştirerek başka kültürlerde benzeri olmayan ve giderek evrenselleşen bir sanat dalı haline getirmişlerdir.

Elbette hat sanatı sırf şekil güzelliğinden ibaret değildir. Hat eserleri, estetiği ile gözlere hitap ettiği kadar, ele aldığı konular ve işlediği metinlerle de zihinlere ve gönüllere etkileyici mesajlar ulaştırmaktadır. Asırlar boyu bu anlayışla hat sanatkârları başta Mushaflar, ayetler olmak üzere, en fazla Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in örnek şahsiyeti ve hadisleri etrafında sayısız güzel eserler meydana getirmişler ve bu suretle Müslüman halkın dînî, ahlâkî, sosyal ve içtimâî eğitimine de katkıda bulunmuşlardır. Peygamber sevgisinin en güzel numûneleri olan bu nâdide çalışmaları şu başlıklar altında ele almak mümkündür:

a) Kitaplar:

Hz. Peygamber (s.a.s.)'i ve O'nun sünnetini konu alan eserlerin başında hadis ve şemâil kitapları gelmektedir. Bunların ekseriyeti sanat ciheti dikkate alınmaksızın yazılmış olsa da, usta hattatlar tarafından yazılan, sanat değeri taşıyan kitap ve mecmualar da az değildir. Sultan Reşad'ın Hırka-i Saadet Dairesi'nde okunmak üzere Hattat Hasan Rıza Efendi'ye yazdırarak vakfettiği, hattının güzelliği yanında, tezhib ve cildiyle de bir şaheser olan sekiz ciltlik Sahîh-i Buhârî ve ünlü hattatlarımızdan Muhsinzade Abdullah Efendi'nin II. Abdülhamid'in emriyle yazdığı Şifâ-i Şerif bu tür eserlere örnek gösterilebilir *(Serin, Muhammed, DİA. XXX, s.462)*.

Hz. Peygamber'in kırk hadisini ezberleyenlerin kıyamet gününde mükâfat göreceğini bildiren rivayetlerin teşvikiyle kırk hadis mecmuaları hattatların özenle yazdıkları eserler arasında yer almıştır. Yine kitaplar arasında önemli yer tutan, Hz. Peygamber için okunan çeşitli salavât ve duâları içeren delâil, evrad ve duâ risalelerinin de, müze ve kütüphanelerimizde hat, tezhip ve ciltleriyle dikkat çeken gayet güzel örnekleri bulunmaktadır.

b) Kıt'alar ve Murakka'lar:

Ortalama bir kitap sayfası ebadında, bir veya birkaç çeşit yazı türüyle yazılan yazılara kıt'a, bunların yanlarından birbirine tutturulup katlanılarak birleştirilmesiyle oluşturulan kıt'a albümlerine de murakka' denilmektedir. Kıt'alarda daha çok ikili olarak sülüs-nesih, muhakkak-reyhâni, tevki'-rikâ' yazıları kullanılmıştır. Tek yazı çeşidiyle yazılmış olanlarda ise ta'lik kıt'alar çoğunluktadır.

Bu tür çalışmalarda en fazla yazılan metinler hadislerdir. Mütevazi boyutlardaki bu eserlerde en meşhur hattatlarımızın en güzîde eserlerini görmek mümkündür. Bu hususta, ünlü hattatımız Şeyh Hamdullah'ın aklâm-ı sitte ile yazdığı ve daha sonra gelen hattatlara örnek teşkil eden murakka'larını zikretmek gerekir. Hz. Peygamber'e muhabbet, sadakat ve övgü olarak kaleme alınmış kasideler de bu tür eserlerde yer alan metinlerdendir. Busırî ve Ka'b b. Züheyr'in Kasîdetü'l-Bürde isimli eserleri, Hafız Osman ve Şevki Efendi gibi meşhur hattatlarımız tarafından sülüs ve nesih hatlarıyla yazılmışlardır.

c) Levhalar ve Hilye-i şerifler:

Evlerimizin, işyerlerimizin ve ibadethanelerimizin duvarlarını süsleyen ve küçük ebatta olanlar yanında celî sülüs, celî ta'lik, celî dîvânî gibi daha iri yazılarla oluşturulan büyük boy levhalar bir yere asılmak ve karşıdan bakılmak için hazırlanmış eserlerdir. Levhalarda bazen Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'e yazılan methiyelerin, çoğunlukla da kısa ve özlü mesajlar içeren âyet ve hadislerin yer aldığı görülür. Celî yazılarla yazılmış levhaların önemli bir kısmı mürekkep yerine altın kullanılarak zerendûd tarzında işlenmiştir. Bu tarz çalışmalarda celî üstadı Sâmi Efendi'nin eserleri öne çıkmaktadır. Başta çoğumuzun daima yanı başından eksik etmediği "Kelime-i Tevhid" ve "Kelime-i Şehadet" cümleleri, "Allah" ve "Muhammed" lafızları olmak üzere, "Esmâ-i Nebî", "Ehl-i Beyt İsimleri" ve Resûl-i Ekrem'e sevgi, sadakat ve övgü için söylenmiş edebî metinler de en çok yazılan levhalardandır.

Levhalar içinde hilye-i şeriflerin, peygamber sevgisini anlatması bakımından özel bir önemi bulunmaktadır. Sözlükte "süs, ziynet, güzel sıfatlar" gibi anlamlara gelen hilye *(Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, s.558)*; Resûl-i Ekrem'in fiziksel özelliklerini, karakterini, tavır ve hareketlerini anlatan eserlere verilen genel addır *(Serin, Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, s. 117; Alparslan, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, s. 203)*. Hadis ve şemâil kitaplarında da yer almış olan Resûl-i Ekrem'in özelliklerini anlatan haberler, önce bir hürmet ve sevgi ifadesi olarak göğüs cebinde taşınmak üzere nesih hattıyla yazılırken, daha sonra ilk defa Hafız Osman *(ö. 1110/1698)* tarafından 17. asırda levha şeklinde tertip edilmiştir *(Derman, Yazı sanatımızda Hilye-i Saadet, İlgi, sy. 28, s. 33)*. Duvara asılmak amacıyla hattatların şimdiye kadar yaptığı birçok farklı denemeler bulunmakla birlikte Hafız Osman tertibi halen yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu tertipte baş tarafta sülüs besmele (bazen muhakkak besmele de yazılmaktadır), ortada daire şeklinde nesih hattıyla yazılmış hilye metni ve bu daireyi kuşatan hilal süslemesi bulunmaktadır ki, Hz. Muhammed (aleyhi ekmelüttehaya) bu âlemi nuruyla aydınlattığı için güneşe ve aya benzetildiğinden, hilyenin göbek kısmında bu teşbihe uygun olarak güneş ve hilal şekli oluşturulmuştur. Bu dairevî kısmın dışında kalan dört köşeye çoğunlukla dört halife isimlerinin, bazen de Resûlullah'ın Ahmed, Mahmud, Hâmid, Hamîd isimlerinin yazıldığı görülmektedir. Boşlukları tezhible süslenen bu bölümün altında Hz. Peygamberle ilgili bir ayet yer almaktadır ki, en fazla yazılan "Biz ancak seni alemlere rahmet olarak gönderdik" *(Enbiya, 21/107)* mealindeki ayettir. Bazen "Sen bir yüce ahlâk üzere ahlâk abidesisin." *(Kalem, 68/4)* ve "Muhammed'in Allah resûlü olduğuna Allah'ın şehadeti yeter" *(Fetih, 48/28-29)* mealindeki ayetlerden birinin ya da kelime-i tevhidin yazıldığı görülür.

En alttaki etek kısmında ise ortada hilye metninin devamı ve hattat imzası, yanlarında da koltuk ismi verilen süsleme alanları yer almaktadır. Efendimiz (s.a.s.)'in teninin kokusu gül kokusuna benzetildiği için, O'nun sembolü olan gül motifine de hilye süslemelerinde sıkça yer verilmiştir.

d) Cami yazıları:

Hemen bütün camilerimizde "Allah", "Muhammed", "dört halife (Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali)" ve peygamberimizin torunları "Hasan – Hüseyn" isimlerinin, cemaatin rahat görebileceği yükseklikte yazılması veya levha olarak asılması bir gelenek halini almıştır. Bazı târihî camilerde bu ibarelerin kûfi hattıyla çeşitli güzel kompozisyonlar şeklinde yazıldığı görülse de, çoğunlukla celî sülüsle bazen de celî ta'likle yazılmışlardır. Kelime-i tevhid, kelime-i şehadet ve bazı hadis-i şerifler de camilerde levha veya kitabe olarak görülen hat eserlerindendir.

Kısacası asırlar boyu Müslümanlar yaşadıkları mekanları, ayetlerin yanında, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) in şahsını ve tavsiyelerini hatırlatacak metinlerden oluşan hat eserleriyle donatmayı bir görev bilmişlerdir. İçindeki muhtevaya layık olma gayretiyle tezhib, ebru ve cild sanatlarıyla da donatılan bu eserler, yüzyıllardır Peygamber sevgisini ve O'nun örnek hayatını bir o kadar incelikle insanlara aktaran vasıtalar olmuştur.

* Sakarya Üniv. İlahiyat Fak. Öğrt. Üyesi

mmemis@yeniumit.com.tr

YENİ ÜMİT

Dr. Reşit HAYLAMAZ *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

AYRILIK VAKTİ VE SON NAMAZ

Her namazınız son namaz gibi olsun, diyordu ashabına; tıpkı vedalaşır gibi… Biraz sonra hayat son bulacak ve sanki, hayatla ölüm arasındaki o incecik perde kalkıverecekmişçesine!..

İşte, bir pazartesi günü tan yeri ağarırken.. Mescid-i Nebevi'ye açılan perde son kez kalkıyordu.

Genç-ihtiyar herkes, 'acaba namaza çıkar mı' diye mescide koşmuş, mihraptaki imamı merak ediyorlardı; zira, on dört gündür hastaydı.

Perşembeden bu yana dört gündür, namazlara da çıkamaz olmuştu.

Halbuki Çarşamba günü ağırlaşıp bayılmış, kendine gelir gelmez de, üzerine su döktürerek mescide gelmişti. Belli ki, ashabıyla helalleşmeyi arzu ediyor, kimin de kendisinde hakkı varsa gelip almasını istiyordu.

Zihinlerdeki hatıralar tazelenmeye çalışılıyordu; yoksa, bu bir vedalaşma mıydı!? Daha önceki beyanlarını hatırlamaya çalışıyorlardı. Bir gün aralarına çıkmış ve onlara şunları söylemişti:

- Sizler Beni, aranızda en son vefat edecek olan birisi olarak mı sanıyorsunuz!

- Evet, demişlerdi o zaman. Halbuki, o gün O (s.a.s.):

- Şüphesiz ki Ben, aranızda en önce vefat edeniniz olacağım, buyurmuştu.

- Şüphe yok ki Ben, yolculuk için davet aldım ve bu davete icabet sözü verdim, demişti başka bir gün.

Amcası Hz. Abbas bir gün, rüyasını anlatmış ve semaya doğru sağlam bir halatın yükseldiğini söylemişti O'na. O zaman da:

- O gördüğün, senin kardeşinin oğlunun vefatıdır, demiş ve bunu, yüce dostluğa pervâz edişi olarak yorumlamıştı.

Birkaç gün önce de, bir mecrasını bulup sözü vedaya getirmiş ve şöyle buyurmuştu:

- Şüphe yok ki Allah (cc), dünya hayatının güzelliklerinden dilediğini vermek ve katındakilere nail kılmak arasında kulunu muhayyer bıraktı; kul ise, Allah katında olanı tercih etti.

Daha cümlelerini tamamlamamıştı ki, mescidin bir köşesinden yakıcı bir çığlık kopuvermişti:

- Analarımız-babalarımız Sana feda olsun yâ Resûlallah!

Şaşkınlıkla bakıyorlardı sesin geldiği tarafa ve:

- Adama bak, diyorlardı. Allah Resûlü (s.a.s.), bir adamın dünya ile huzur-u ilahide olan konusunda muhayyer bırakıldığını ve onun da Allah katındakini tercih ettiğini haber veriyor, Ebû Bekir ise, tutmuş, 'analarımız-babalarımız Sana feda olsun yâ Resûlallah, deyip ağlıyor.

Anlayan anlamıştı; Allah Resûlü de, sâdık yâri Ebû Bekir'i nazara veriyordu.

Aynı zamanda o gün:

- Şayet Ben, Rabbimden başka dost edinecek olsaydım, mutlaka Ebû Bekir'i dost edinirdim, demiş ve Ebû Bekir'in kapısı dışında mescide açılan bütün kapıların kapatılmasını istemişti.

Çarşamba günü ağırlaştığı duyulunca, herkes mescide koşmuş ve dışarıda merakla beklemeye başlamıştı; ölümünden endişe duyuyorlardı. Önce, amca oğlu Fadl, ardından sırasıyla Hz. Ali ve Hz. Abbâs girdi huzura; her biri, dışarıda bekleşen topluluktan bahsediyorlardı. O gün, iki kişinin yardımıyla huzurlarına çıkmış ve şunları söylemişti cemaatine:

- Ey insanlar! Bana ulaştığına göre sizler, nebinizin vefatından endişe ediyormuşsunuz; Benden önce hangi peygamber ebedi yaşadı ki Ben, burada ebedi kalayım! Dikkat edin! Ben de Rabbime kavuşacağım, sizler de!

Sonra da şu hakikati aktardı onlara:

- Şüphe yok ki sizin için Benim, hayatım da hayırlıdır ölümüm de!

Zaten son kıldırdığı namaz da, Perşembe günkü akşam namazıydı ve bu namazda, Mürselât suresini okumuştu.

Bugün olduğu gibi o gün de Bilâl, yatsı namazı için ezan okumuş, mescide koşan cemaat de imamını beklemeye durmuştu.

Hücre-i saadetlerinde olanlardan habersizlerdi; zira, hastalığı şiddetlenen Resûlullah (s.a.s.), orada kendinden geçmiş ve bayılmıştı. Ayılır ayılmaz namazın kılınıp kılınmadığını sormuş ve abdest alıp namaza çıkmak istemişti. Ancak, bunun için takati yoktu; zira, tekrar tekrar bayılıyordu. Nihayet, namazı Hz. Ebû Bekir'in kıldırmasını isteyecek ve daha sonra da kendisi, ancak iki kişinin yardımıyla namaza çıkabilecekti.

Gelişini bekleyenlerin üzerine dolunay misali doğuverince o gün, mescide bir heyecan dalgası yayılıvermişti. Feraset insanı Hz. Ebû Bekir, işi sahibine bırakmak için geri geri çekilmek istiyordu. Elleriyle işaret ediyor ve 'yerinde kal!' diyordu. Açılan safların arasından, imamın yanına kadar geldi. Ayakta duracak takati yoktu ve ancak, oraya oturarak namazını tamamlayabildi.

O gün de cemaatine dönmüş, aynı zamanda şunları söylemişti:

- Artık sizin aranızdan Benim ayrılık vaktim geldi; şüphe yok ki Ben de bir beşerim. Kimin Bende bir alacağı varsa, gelsin ve bugün alsın!

İşte, o perşembeden bu yana Allah Resûlü (s.a.s.), namazlara çıkamamış ve ashabına imam olup namaz kıldıramamıştı.

O gün geldiği gibi, belki bugün de gelir diye ümit ediyorlardı.

Bugünün sabah namazına da, bir umut deyip gelmişlerdi; iyileştiğini görmek ve yine önlerine geçip de namaz kıldırmasını istiyorlardı.

Halbuki O (s.a.s.), aylar öncesinden mesajı almış ve yönünü de, ebedi dostluğa çevirmişti.

Onun için, her yıl on gün mescide çekilip itikaf yaparken bu yılın Ramazan ayında, mescidde yirmi gün kalmayı tercih etmişti.

Ayrıca bu Ramazan, Cibrîl-i Emîn gelmiş ve karşılıklı olarak Kur'ân'ı iki defa mukabele ederek hatmetmişlerdi.

Aylar öncesinden, Muâz İbn Cebel'i Yemen'e gönderirken yanına çağırmış ve ona da şunları söylemişti:

- Yâ Muâz! Şüphe yok ki sen, bu yıldan sonra Beni göremeyeceksin; geri geldiğinde artık, Benim şu mescidimle kabrimi ziyaret edersin!

Demek ki O (s.a.s.), daha o günden vedalaşmaya başlamış, Yüce Dostluğa pervaz edeceği bu pazartesi günü, yanında göremeyeceğini bildiği dostlarıyla daha o günden teker teker helalleşiyordu.

İlk ve son haccı da, zaten böyle bir vedalaşmayı ifade ediyordu.

O gün, Hacûn'da toprağa emanet ettiği çeyrek asırlık hayat arkadaşı Hz. Hatice validemizin mezarını ziyaret edecekti; vefa insanıydı ve ashabına da vefa dersi veriyordu.

Zaten, Arafat'ta gelen ayet, dinin tamam olduğunu ilan etmiş, kitleler halinde insanların dine girdiklerini gördüğünde de Rabbini zikirle tesbih etmesi istenmişti. Onun için:

- Ey insanlar, diye başlamıştı hutbesine. Sözlerimi iyi dinleyin! Çünkü Ben, bu yıldan sonra bir daha sizinle burada asla buluşamayacağım!

Bu ifadeleri duyar duymaz, bir kenara çekilip de ağlaşanlar vardı… Zira biliyorlardı ki, din tamamsa, vazife bitmiş demektir; vazife bitmişse, yolculuk var; Resûlullah da gidecektir!

Bir de işin, hüsn-ü şehadet boyutu vardı; zira, ümmet-i Muhammed'in şehadetine Allah (cc) da, ayrı bir ehemmiyet atfediyordu. Onun için:

- Yarın size, Beni de soracaklar; ne diyeceksiniz? Bana düşen tebliğ vazifemi yerine getirdim mi, diye soracaktı.

Arafat meydanı, kazan gibi kaynıyor:

- Evet, hepimiz şehadet ederiz ki Sen vazifeni hakkıyla eda ettin, çığlıkları, Fârân dağlarına çarpıp geri geliyordu.

Nur insan, huzur kesilmişti. İşaret parmağını semaya doğru kaldıracak ve şunları söyleyecekti:

- Allah'ım, Sen şahid ol! Allah'ım, Sen şahid ol! Allah'ım, Sen şahid ol!

Her cümlesinde bir veda bûsesi gizliydi. Yirmi üç yıllık birikimi siyah gözleriyle süzüyor ve cemaatini, kendisinden sonraki günlere hazır hale getirmek istiyordu. Onun için bir ara sesini yükseltecek ve:

- Hac vazifesiyle ilgili amel ve davranışlarınızın keyfiyetini bugün Benden öğrenip alın; zira Ben, bu yıldan sonra bir daha hac vazifesi yapacağımı sanmıyorum, diyecekti.

Medine'ye döndükten sonra da vedalaşmaya devam etmişti; Uhud'a gitmiş ve yaşayan ashabıyla vedalaştığı gibi Hz. Hamza ve Mus'ab başta olmak üzere Uhud şehidlerine de selam verip vedalaşmıştı.

Cennetü'l-Bakî'ye emanet ettiği ashabını da unutmamıştı; onların yanına da uğruyor, adeta her biriyle konuşarak helalleşiyordu. Bu helalleşme sonrasında, yanında bulunan Ebû Müveyhibe'ye şöyle seslenmişti:

- Ey Ebâ Müveyhibe! Şu anda Bana, dünya hayatının hazinelerine ulaştıracak anahtarlarla burada ebedi kalma imkanı, ardından da cennet vaat edildi; ve Ben, Rabbime kavuşmak ve cennetle bunlar arasında muhayyer bırakıldım!

Böyle bir tercihten memnuniyetini dile getirmek isteyen azatlı Ebû Müveyhibe:

- Anam-babam Sana feda olsun yâ Resûlallah, diyecekti.

Önce dünya hayatının hazinelerine ulaştıracak anahtarları ve burada ebedi kalmayı, ardından da cenneti tercih et!

O (s.a.s.), tercihini çoktan yapmıştı:

- Vallahi de ey Ebâ Müveyhibe, dedi. Ben, Rabbimle buluşmayı ve cenneti tercih ettim!

Yaklaşık bir ay önce de, yakın akrabalarını bir araya toplamış ve ruhu pervâz edip vuslata erince, bedeni konusunda kimin ne yapacağını anlatmıştı onlara bir bir…

İşte, bütün bu süreci O'nunla birlikte yaşayan sahabe, dikkat kesilmiş sabah namazını birlikte kılabilmek için mescidde Resûlullah'ı bekler olmuştu. Nereden bileceklerdi ki bu namaz, O'nunla birlikte kıldıkları son namaz olacaktı!

Takvimler, Rebîülevvel ayının on ikisini gösteriyordu. Ümmü Mektûm'un ezanıyla müdavimlerini toplayan mescid, Bilâl'in ezanıyla birlikte dolup taşmıştı.

Yine gelememişti; sabah namazını da, yerine tayin ettiği imam Hz. Ebû Bekir (ra) kıldırıyordu.

Bir aralık mescidin köşesinde bir hareketlilik olmuştu; Âişe validemizin hücresindeki perde aralanmış ve Nur Cemali, dolunay misali mescide doğuvermişti. Yine mübarek başını sarmış, öylece kapıda duruyor, mushaf sayfası gibi duru ve aydın Sima, mihrabındaki imama nazar ediyordu. Mübarek yüzlerindeki tebessüm dikkatlerden kaçmadı; huzur doluydu.

İşte bu nazarlar, aynı zamanda ashabını dünya gözüyle görebileceği son bakışlarını ifade ediyordu. Sevinçten, neredeyse namazlarını bozacaklardı!

İkinci rekata kalkmışlardı. İntizam içinde saf tutmuş cemaati, gelişini hissedip yol veriyorlardı. O (s.a.s.) da, Ebû Bekir'in arkasına kadar geldi; geri çekilmek isteyen Ebû Bekir'in omzuna koydu ellerini. Belli ki, yerinde durup da namazına devam etmesini istiyordu.

Tayin ettiği imamın arkasında O (s.a.s.) da, oturduğu yerden namaza durdu. İmam selam verince, yetişemediği rekatı da kıldı. İşte bu, O'nun son namazıydı. Ardından, direklerden birisine sırtını dayayıp, sesini de yükselterek, fitneler konusunda ashabını uyardı ve daha sonra da nazarlarını, yeniden Kur'an'a çevirdi. Cezîratü'l-Arap'da iki dinin bulunmasını fazla buluyor ve İslamdan başka bir anlayışın burada barınmasını istemiyordu. Oradan ayrılırken de şunları söyleyecekti:

- Bir Nebi, cemaatinden birisi kendisine imamlık yapmadan vefat etmez!

Ve.. içeri girerken inen bu perde, bir daha açılmamak üzere kapanıyordu.

İyileşmiş gözüküyordu. Endişeler geride kalmış gibiydi. Cemaatinin sevincine diyecek yoktu. Yeniden aralarına dönmüş ve kendileriyle birlikte saf tutup namaz kılmıştı. Sanki her şey, normale dönüyor gibiydi.

Bir aralık, Rûm diyarına komutan olarak tayin ettiği genç Üsâme, yanına girdi; ordusu hakkında tekmil verip vedalaşmak için geliyordu. Bir gün önce de gelmiş ve 'işin ucunda ayrılık da olsa' hareket emri almıştı. Yanına yaklaşıp oturduğunda, mübarek elleriyle başını sıvazlayacak ve on sekiz yaşındaki genç komutan Hz. Üsâme'ye, giderayak dua edecekti.

Genç komutan ve ordusu hakkında ashabına şunları tembih etmişti:

- Benim hazırladığım bu orduyu, sakın geri bırakmayın ve gecikmesine mahal vermeden vazifesini yerine getirmesine yardımcı olun!

Daha birkaç gün önce de, yanına çağırdığı Üsâme'yi sinesine sarmış ve onu yetersiz görenlere karşılık, onun da babası gibi bu işe layık olduğunu bir kez daha tescil etmişti.

Güneş doğup da kuşluk vakti yaklaşınca, kızı Fâtıma'yı yanına çağıracak ve kulağına bir şeyler fısıldayacaktı.

'Benden bir parça' dediği Hz. Fâtıma, bir çığlık kopardı; hıçkırıklara boğulmuş ağlıyordu.

Ardından, tekrar kulağına eğildi ve yeniden bir şeyler fısıldamaya başladı; az önce, matem havasına bürünüp feryat koparan Hz. Fâtıma, bir anda değişmiş ve sürûrundan uçacak gibi olmuştu.

Ona bir kez daha döndü ve:

- Bugünden sonra senin baban, artık hiç sıkıntı yaşamayacak, dedi.

Torunları Hasan ve Hüseyin'i yanına almış, öpüp kokluyor ve hayır tavsiye ediyordu.

Hz. Abbas da, yeğeni Hz. Ali'yi bir kenara çekmiş, Resûlullah'ın ebedi aleme göç etmek üzere olduğunu haber veriyordu.

Yanındakilere nasihatte bulunuyor ve henüz imkan varken burada ahireti kazanmak gerektiğini hatırlatıyordu. Eldeki imkanlar, hayır adına kullanılmalı ve bunlara ebediyet libası giydirilerek, daha buradayken ahiret yurdu kazanılmalıydı.

Bir gün önce de, hizmetçi ve kölelere hürriyet yollarını gösterip serbest bırakmış, Âişe validemizde bulunan altı dinarı da, ihtiyaç sahiplerine dağıtmalarını söylemiş ve bayılmıştı. Ayılır ayılmaz, altınların dağıtılıp dağıtılmadığını sordu. Henüz dağıtılmamıştı. İstedi onları ve avucuna koyup teker teker saydı önce. Ardından onları, yeğeni ve damadı Hz. Ali'ye göndererek, hepsini ihtiyaç sahiplerine dağıtmasını emredecekti:

- Bunlar yanındayken Muhammed, nasıl olur da Rabbinin huzuruna gidebilir, diyordu.

Kılıç ve kalkan gibi savaş malzemelerini de, mü'minler arasında paylaştırmıştı. Belli ki, dünya adına neye malikse, hepsini dağıtıyor ve ebedi dünyaya intikal ederken yalın gitmeyi hedefliyordu. O kadar ki, o günün akşamı Hz. Âişe validemiz, kadınlardan birisine kandilini gönderecek ve:

- Bizim kandile, birkaç damla yağ damlatabilir misin, diyerek, akşam karanlığında odacığını aydınlatacak kadar ödünç yağ talebinde bulunacaktı.

Başka alternatif bulamayınca da, bazı ihtiyaçlarına karşılık, savaşlarda kalkan olarak kullandığı zırhını, bir yahudiye rehin vermişlerdi.

Gün, zevâle doğru kayıyordu; zira mevsim, artık buluşma mevsimiydi. Derken, sancıları yeniden şiddetlenmeye başladı. Hz. Âişe validemizle şunu paylaşıyordu:

- Ey Âişe! Şüphen olmasın ki Ben, hâlâ Hayber'de yediğim o yemeğin elemini duyuyorum! İşte bundan dolayı, sanki o zehirin tesiriyle içimin parçalandığını hissediyorum.

Ardından, mübarek yüzünü örttü. Bir ara bunalınca da onu yeniden açtı. Peygamberlerinin kabirlerini puthaneye çevirenlerin, lanetle karşılanacaklarını tekrarlıyordu. Bu arada, yeniden sözü namaza getirdi ve defalarca:

- Namaz! Namaz! Ve, elinizin altında bulunan emanetler, diye tekrarlamaya başladı. Belli ki, 'namazı aman ihmal etmeyin ve köleler başta olmak üzere sorumluluğunu üzerinize aldıklarınız konusunda da daha duyarlı olun!' demek istiyordu. Dünya ve dünyadakilere veda etmeden önce ashabına son tavsiyeleriydi bunlar…

Cumartesi ve Pazar günü yanına gelen Cibril-i Emîn yine huzurdaydı; bir farkla ki bu sefer, huzur-u nebevi meleklerle doluvermişti. Her biri, yetmiş bine hükmeden yetmiş bin melek vardı huzurda!

- Yâ Muhammed, diyordu yine. Allah'ın selamı var ve beni özellikle Sana, Seni tekrim ve tazim için gönderdi. O (cc), bildiği halde Sana sormamı istedi; kendini nasıl hissediyorsun, nasılsın?

- Biraz halsizim ve ağrılar içindeyim, ey Cibril, buyurdular. Yanına daha da yaklaşmasını istiyordu.

- Rabbin diyor ki, dedi Cibril. Şayet dilerse O'na şifa verir, isterse huzuruma alıp O'nu rahmetimle kucaklarım!

- Bu, Rabbim'e ait bir iştir; O (cc), Benim için dilediğini yapar, diye mukabelede bulundu.

Daha sonra da, Cibril-i Emîn'in tanıştırdığı melekü'l-mevt, izin istedi:

- Allah'ın selam ve rahmeti Senin üzerine olsun yâ Resûlallah, diyordu. Allah beni Sana gönderdi ve ne emredersen onu yapmamı emir buyurdu. Şimdi Sen, ey Ahmed! Eğer emaneti almamı emredersen ben onu yerine getirecek, bırakıp da geri gitmemi dilersen ben de onu yapacağım!

Tercihinde bir değişiklik yoktu ve ona da:

- Ey ölüm meleği! Sen, yapman gerekeni yap, dedi.

Bu arada, hafifçe ıslattığı eliyle mübarek yüzünü sıvazlayacaktı. Bunu yaparken de:

- Allah'ım, diyordu. Ölümün sıkıntılarına karşı Bana yardım et!

Artık, vakit tamamdı; yolculuk emareleri iyice belirmiş ve Resûlullah (s.a.s.), dünya ile ahiretin arasındaki incecik perdenin öbür tarafına geçmek üzereydi. Mübarek başlarını, Âişe validemizin sinesine yaslamış, siyah gözlerini de tavana dikmişti.

Bu sırada huzura, Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahman girdi; elindeki misvak dikkatini çekmişti. Feraset sahibi Hz. Âişe, çok hoşlandığı misvağı arzuladığını anlamış ve:

- Onu senin için alayım mı, demişti.

- Evet, dercesine başını sallıyordu.

Kardeşinden aldı ve onu, Alemin Efendisi'ne vermek istedi. Ancak, misvak çok sertti. Bunun üzerine Âişe validemiz:

- Onu senin için ıslatıp yumuşatayım mı, diye teklif etti. Yine mübarek başları hareket ediyor ve:

- Evet, diyordu. Belli ki, artık dil sükûta başlamış, gözler konuşuyordu.

Maksat anlaşılmıştı; hemen misvağı ağzına aldı ve onu ıslattıktan sonra Efendiler Efendisi'ne uzattı.

Aldı onu ve inci misal dişleri üzerinde gezdirmeye başladı. Ebedi aleme giderken bile, dişlerini temizliyordu. Bir taraftan da:

- Lâ ilâhe illallah! Gerçekten de ölüm için ciddi sekerât var, diyordu.

Bir aralık, sıhhat ve afiyet bulması için elinden tutup da dua etmek isteyen Âişe validemize nazar atfetti:

- Hayır, diyordu. Belli ki, aslî vatana giderken burada kalmayı talep uygun değildi. Onun için elini şiddetle geri çekiverdi.

Yine bayılmıştı. Belli ki, dayanılmaz acılar içindeydi.

Bir müddet sonra, yeniden kendine geldi.

Bu arada parmağını da yukarıya doğru kaldırmıştı. Gözleri tavana yeniden yönelmiş ve dudakları da hareket ediyordu. Âişe validemiz, söylediklerini duymak için kulağını fem-i mübareklerine doğru yaklaştırdı. Şunları söylüyordu:

- Peygamberler, şehidler, sıddîkler ve Salihlerden, kendilerine nimette bulunduklarınla beraber, Beni de affet ve rahmetinle kucakla! Artık Beni, yüce dostluğuna kabul buyur!

Allah'ım, Yüce dostluğunu istiyorum! Allah'ım, Yüce dostluğunu istiyorum! Allah'ım, Yüce dostluğunu istiyorum!

Atmış üç yıl önce bir pazartesi günü başladığı bu yolda, yine bir pazartesi günü son noktayı koyuyordu. Vahyin sağanak olup yağdığı yirmi üç yıllık hayatında, kıyamete kadar karşılaşılacak her türlü ihtiyaca cevap verecek bir model bırakmış, tebliğ vazifesini de arkadakilere emanet ederek yoluna devam ediyordu.

Sabahleyin perdeyi aralayıp mihrabdaki imama bakarken zaten, bu emanetin yerde kalmayacağını görmüş ve son namazını da bu huzur içinde kılmıştı.

Vazife bitmişti ya! Artık, iki omuz küreği arasında bulunan ve Son Nebi olduğunu gösteren risalet mührü de yoktu.

Odaya, enfes bir koku yayılmıştı.

Derken eli, bir kenarda duran su kabının üstüne doğru akarken, mübarek parmakları arasında duran misvak da, yere doğru kayıvermişti.

Her namazı son namaz olan Resûlullah (s.a.s.), artık arzuladığı vuslata ermiş ve ebedi aleme pervaz etmişti.

* Araştırmacı-Yazar

rhaylamaz@yeniumit.com.tr

Mustafa YILMAZ *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

MUSİBETLER KARŞISINDA DURUŞUMUZ

O'nun rızasını en büyük hedef olarak önüne koyan ve o en büyük gayeye, varlığı yaratan Zât'ı herkese tanıtmak ve sevdirmek yoluyla ulaşma niyet ve azminde olan Müslümanlar her şeyden önce İslam'ın, imanın ve inananların başına gelen üzücü hadiseleri gerçek musibet sayarlar/saymalıdırlar.

Musibetler, fert, aile, millet ya da bütün bir insanlık çapında başımıza gelen bir kısım üzücü hadiselerdir. Bunlar kimi zaman belli sebeplere bağlı olarak cereyan ederler, kimi zaman da arkalarında zahiren herhangi bir sebep görmek mümkün olmaz. Fakat her hâl ü kârda bir yaprağın, dalından düşmesine varana kadar kainatta cereyan eden küçük-büyük bütün hadiseler gibi musibet, âfet ve belâ nev'inden maruz kaldığımız şeylerin arkasında da Müsebbibü'l-Esbab olan Cenab-ı Allah'ın kudret elinin olduğu âşikardır. Öyledir, zira cüz'î-küllî hiçbir hadise Rabbin izni ve emri dışında meydana gelmez/gelemez.

Ayrı bir husus da herkesin, inandığı değerlere ve hayatına ölçü yaptığı kriterlere göre hadiselere bakış açısı da farklı farklı olacağından kimilerine göre musibet ve belâ addedilebilecek hususlar başkalarına göre hiç de öyle olmayabilir; hatta değil bir musibet bir sürûr vesilesi bile olabilir. Allah'a inanan, O'nun rızasını en büyük hedef olarak önüne koyan ve o en büyük gayeye, varlığı yaratan Zât'ı herkese tanıtmak ve sevdirmek yoluyla ulaşma niyet ve azminde olan Müslümanlar her şeyden önce İslam'ın, imanın ve inananların başına gelen üzücü hadiseleri gerçek musibet sayarlar/saymalıdırlar. Canımıza, malımıza, ailemize vs. dokunan zararlar ise diğerlerine nispeten ta'lîdir; ikinci sırada kalırlar/kalmalıdırlar.

Evet, önemli olan insanlığın hakikati bulması ve dinin yaşanmasıdır. Bunun için de ne yapılsa, ne kadar çok gayret edilse, ızdırap çekilse, canlar feda edilse ve en ağır musibetlere katlanılsa yine sezâdır. "Yaşatmak için yaşama"nın mânâsı da bu olsa gerek. Çetin Uhud muharebesinde Allah Resûlü'nün hayatta olduğunu öğrendikten sonra "Baban, eşin ve çocukların şehit düştü!" diyenlere, "Allah'ın elçisi hayatta olduktan sonra artık bütün musibetler hafif gelir" diyebilecek kadar kendini dinine adamış Hazreti Sümeyra ve Kadisiye'de dört oğlunu birden Allah yoluna feda eden ve "Allah'ım, bana dört oğul vermiştin. Dördünü de Habibin'in yolunda kurban ettim; Sana binlerce hamd olsun!" diyecek kadar Efendiler Efendisi'ne ve onun yoluna âşık Hazreti Hansa validelerimiz işte bu mefkûreye bağlanabilme hususunda bizim için ne güzel örnek teşkil ederler! Zaten bugün bizim eksik-gedik Müslümanlığımız da dahil olmak üzere yeryüzündeki İslam, sebepler açısından bakılacak olursa, işte o ilklerin ortaya koyduğu bu gayret, performans, çile ve ızdırabın semeresidir.

Asrın başında hayatını Müslümanlığın ızdırabını dindirme yoluna vakfeden Bediüzzaman'a ne kadar çok şey borçluyuz! O, şahsî ahvaliyle alâkalı soru soran bir gazeteciye değil sadece kendi hayatı bütün dünya gözünden silinmiş bir edayla şunu söylüyor:

"Bana ıztırap veren yalnız İslâm'ın mâruz kaldığı tehlikelerdir.

....

Şahsımın mâruz kaldığı zahmet ve meşakkatleri düşünmeye bile vaktim yoktur. Keşke bunun bin misli meşakkate mâruz kalsam da iman kalesinin istikbali selâmette olsa!

....

Ben, cemiyetin imanını kurtarmak yolunda dünyamı da feda ettim, âhiretimi de. Seksen küsur senelik bütün hayatımda dünya zevki namına birşey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı.

....

İşte benim bütün hayatım böyle zahmet ve meşakkatle, felâket ve musibetle geçti. Cemiyetin imanı, saadet ve selâmeti yolunda nefsimi, dünyamı feda ettim. Helâl olsun. "
(Tarihçe-i Hayat/Tahliller)

Bizim düşünce dünyamızda neyin asıl musibet olduğuna bir-iki cümleyle kısaca işaret ettikten sonra şimdi de "Başımıza gelip çatan musibetler karşısında nasıl düşünmeli ve nasıl bir tavır belirlemeliyiz?" sorusunun cevabını aramak istiyoruz. Söylemek istediklerimizi birkaç madde altında toplamaya çalışalım:

Yegâne Tasarruf Sahibi'nin Gözettiği Hikmetlere Saygılı Olmak Gerekir

İster fertler, isterse bir yolda, Allah'a, O'nun rızasına beraber yürümeye çalışan cemaat ve guruplar açısından olsun başımıza gelen üzücü hadiseler karşısında düşünmemiz gereken ilk husus, yukarıda da geçtiği gibi, gelip bize toslayan her hadisenin her şeyi görüp bilen Rabb'in izni ve emriyle gerçekleşmiş olduğudur. Bu önemli noktayı nazara alarak sabretmek gerekir. Efendimiz (aleyhisselam) sadece mü'mine müyesser olan bir hususu izah ederken "Mü'minin durumu şâyân-ı takdirdir; niye olmasın ki; onun her işi hayırdır ve bu da mü'minden başkası için müyesser değildir. O, neşe ve sevinç ifade eden bir duruma mazhar olunca şükreder, bu onun için hayır olur; herhangi bir sıkıntıya maruz kaldığında da sabreder, bu da yine onun için hayır olur." buyurur. Sabır bir mânâda Allah'ın (celle celâlühû) yaptıklarından hoşnut olmak demektir ve Efendimiz'in güzel beyanları içerisinde "sabrın, ilk toslama anında olanı makbuldür." Aksi tavır, davranış ve ifadeler hatta ihsaslar, kulun, Rabb'inin fiillerinden şikayetçi olması manası taşır ki, bu, kulun Yaratıcı'sıyla münasebetlerini de zedeleyebilecek, altından kalkılması zor ve büyük bir vebaldir. Evet, mutlaka Cenab-ı Hakk'ın tasarrufat ve icraatına karşı şikayetten, şikayet işmam edecek tavır ve davranışlardan uzak durmak gerekir. Cenab-ı Allah musibetlere karşı sabır gösterip dişini sıkmasını bilenleri müjdelemiş ve İmam Maturidî Hazretleri'nin de tefsirinde işaret buyurduğu gibi darda kalan kullarını 'innâ lillah' diyerek kelime-i tevhidin hısn-i hasînine girmeye davet etmiştir.

Allah (celle celâlühû) Hâkim-i Mutlak olduğu gibi aynı zamanda Hakîm-i Mutlak'tır da. O'nun yapıp işlediklerinde asla abes bir fiil söz konusu olamaz. Her işte mutlaka bir hikmeti vardır. Hem Cenab-ı Allah bütün kâinatın sahibidir ve sahibi olduğu mülkte istediği gibi tasarrufta bulunabilir. O'na –hâşâ- yaptıklarından dolayı hiç kimsenin bir şey sormaya hakkı da yoktur. Koskoca kainatta çok cüz'î bir yer işgal eden âciz, zayıf, muhtaç insanoğlunun ne sermayesi, hakkı ve ne haddi var ki Rabbine karşı şikayet işmam eden tavırlara girsin!?

Sonra biz hadiselere bakarken değişik kayıtlarla mukayyet bir varlık olmaktan kaynaklanan dar bir perspektiften bakarız. Allah (celle celâlühû) ise hadiselerin evveline, âhirine, iç ve dış yüzlerine birden bakar; birden görür. Onun içindir ki, bizim musibet zannettiğimiz nice şeyler haddizâtında bizim için birer belâ değil, belki birer lütuftur. Bizim şiarımız sabretmek, her hadisede bir vech-i rahmet görmek, Allah'a mütevekkil olmak ve kahrı da lütfu da bir bilmek olmalıdır. "Mevlâ görelim neyler / Neylerse güzel eyler" diye düşünmeli; "Çektiğimiz ezâ ve cefâlar, maruz kaldığımız işkenceler ve katlandığımız musibetler hep helâl olsun" diyebilmeliyiz.

Müslümanların Yitirdiği Yürek

İkinci önemli husus, başımıza gelen üzücü hadiselerin kendi günahlarımız sebebiyle geldiğini düşünmektir. Bu, en salim bir yoldur ki, Kur'ân-ı Kerim bize sık sık böyle düşünmeyi salık verir; verir ve "Siz kendinize bakın; siz doğru yol üzere olduğunuz sürece hiç kimse size hiçbir zarar veremez" *(Mâide, 5/105)*, "Allah insanlara hiç bir şekilde zerre kadar bile zulmetmez, insanlar kendilerine zulmederler" *(Yunus, 10/44)*, "Rabbinize rücû edin; topluca tevbe kurnalarına koşun" der *(Zümer, 39/54)*. Görüldüğü üzere Allah'ın bu ve benzeri bütün emirleri bizi kendi içimize yönelmeye ve günahlarımızdan, kirlerimizden arınmaya, bunları yaptıktan sonra da Rabb'in ulu dergâhına teveccüh etmeye çağırır.

Evet, bizler başımıza gelen belâların işlediğimiz günahlar sebebiyle geldiğini düşünmeli, onların def ü ref'i için en kısa zamanda hatalarımızdan, kusurlarımızdan, günahlarımızdan, isyan kokan fiillerimizden ve küçük-büyük bütün haddi aşmışlıklarımızdan dolayı tevbe edip deformasyona

uğramış iç dünyamızı kendi fıtrî ve temiz haline getirmeye bakmalıyız. Zaten Cenab-ı Hakk'ın lütufları da kirlenmemiş, iç deformasyona uğramamış temiz fert ve toplumların üzerine yağar. Başımıza gelen musibetlerin sebeplerini dışarıda aramak çok defa bir aldanmışlıktır ve problemlere çözüm olmak bir yana, çözümü geciktirmekten başka bir işe de yaramayacaktır. Hazreti Ömer efendimizin işaret buyurduğu gibi her fert kendini, kendi içini kontrol etmeli ve "Benim başıma gelen bu belâ, acaba hangi günahım sebebiyle geldi?" demelidir.

Değişik renk ve desenleriyle başımıza gelen belâ ve musibetlerin kendi işlediğimiz günah ya da hatalardan kaynaklandığını düşünmekle yani problemlerin kaynağını kendimizde görmekle, daha sonra ayrı bir madde olarak bahsedilecek olan dua ve teveccüh arasında da ciddi bir irtibat vardır ki o da şudur: Bir insan şayet kusur ve hatalarını kabul ederse aczini de kabul eder. Onu kabul edince gönlünde çok defa Cenab-ı Mevlâ'ya tazarru ve niyazda bulunma ihtiyacı hisseder. Öte yandan sıkıntıların kaynağını hep dışarıda arayanlar asla Allah'a iltica ve yakarma ihtiyacı hissetmezler. Evet, herhangi bir musibetle karşılaştığımızda onun sebebini kendimizde yani hata ve kusurlarımızda aramak bir basiret; aksi ise en hafif ifadesiyle bir cehalettir.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi'den mevzumuza ışık tutacak bir-iki cümle arzedelim:

"Yapılan işlerin ahenkli gidebilmesi, meyelân-ı hayrın sürekli güçlendirilmesi için her işin başında, ortasında, sonunda Cenab-ı Hakk'a tazarru ve niyazda bulunmak şarttır. Belki bu çerçevede hayatının yarısı münacaatla geçmelidir. Mevcut çıkmazlar, açmazlar, problemler karşısında "Benim yüzümden oldu" deyip sabahlara kadar başını secdeye koyup tevbe ve istiğfar etmek icab eder. Bir gün yetmezse ertesi gün bir daha, ertesi gün bir daha...

Hasılı; "Benim yüzümden oldu" diyecek yürekli insanlar istiyor. Kaf Dağı'nın arkasında Anka kuşuna bir şey olmuş; "Benim yüzümden oldu" diyecek. Oysa ki ne Kaf Dağı var, ne de Anka... Bu, Müslümanların yitirdiği yürektir." *(Gurbet Ufukları, sh. 110)*

Burada ayrı bir husus olarak şunu da zikredebiliriz: İşlenen günah ve hatalar karşısında cezaların bu dünyada verilmesinden insan şikayetçi değil belki memnun olmalı; bu tür cezaların ahirete bırakılmış olmasından endişe etmeliyiz. Tabiî Cenab-ı Mevlâ'dan her zaman bizi affetmesini ve âfiyet ihsan etmesini istemek ayrı bir mesele.

Her sıkıntı teveccühümüzü artırmalı

Başımıza gelen musibetler hususunda bakış açımızı belirleyen bir diğer husus da Rabbimize gerektiği ölçüde teveccüh edemediğimiz, bulunduğumuz yer ile bulunmamız gereken yer arasındaki mesafeyi bir an önce kapatıp, Allah'ın bizi koyduğu yerin hakkını veremediğimiz, vazifelerimizi hakkıyla yerine getiremediğimiz, Allah'ın izniyle tamamlamak niyetiyle yola çıktığımız hizmetlerin gerektirdiği ölçüde Ulu Dergâh'a yönelip yana/yakıla, tazarru içerisinde dua edemediğimiz ve işte bütün bu önemli hususlardaki kusurlarımız nedeniyle musibetlerin gelip başımıza çöreklendiği düşüncesidir. İşte böyle bir salim düşünce ile musibetler, belâlar bizde Rabbimize karşı inabe, tevbe ve dua iştiyakını tetikliyor, yeniden bir kere daha kâmil mânâda bir teveccühle kalblerimizi dönülmesi gereken asıl kapıya çeviriyorsa, kaybetmenin olabileceği bir yerde kazançlı çıktığımızı düşünerek o musibetlerden dolayı şekvacı değil aksine Yaratan'a karşı hamd ü minnet duygularıyla dopdolu olmalıyız. Evet, biz küfür ve dalalet dışında ki her şey için Rabbimiz'e hamdederiz. Hamd O'na, minnet O'na!..

Efendimizin sadık yârenlerinden Abdullah ibn-i Abbas hazretleri şöyle bir hadis-i şerif nakleder: "Her kim bir musibete uğradığında 'istirca'da bulunur yani 'İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn' demek suretiyle Rabbine yönelir ve sığınırsa Allah, o musibetten kaynaklanan yarayı sarıp sarmalar.. o kişiye güzel bir akıbet hazırlar.. o musibeti izale buyurup onun yerine çok uygun ve kulunun da hoşnut olacağı şartlar yaratır." *(Taberânî, Mu'cemü'l Kebir, 12/255)*

Son iki hususla alâkalı olarak burada şunu da ifade etmekte fayda mülahaza ediyoruz: Allah nezdinde kıymeti olanlar en küçük bir hata yahut gaflet sebebiyle şefkat tokadıyla okşanıyorlarsa, Hakk'a yakın durmaya çalışanlar, konumlarının hakkını veremediklerini, kulluğa yakışmayacak ve Rabbe karşı bir ayıp sayılabilecek günahlara düştüklerini nazara alıp başlarına gelenleri çok görmemelidirler. "İstihkakımız varmış" demeli, bir an önce istenen ve beklenen kıvama ulaşmanın yollarını araştırmalıdırlar. Evet, Rabbimizin bir ismi de Hakk'tır. O'nun yaptıklarında haksızlık olmaz; ne yapıyorsa haktır ve mutlak doğrudur. Yapılanlar bizim istihkakımız, haksızlığı yapanlar da başkalarıdır. Bilmeliyiz ki, Rahman olan Allah kullarına asla zulmetmez.

Yürüdüğümüz yolun kaderi

Dördüncü husus şudur: Zulüm, fıtratının bir yanı haline gelmiş yahut kininin, nefretinin, hasedinin esiri olmuş bazı insanlar eliyle başımıza gelebilecek musibetlere daha doğrusu onların yapabilecekleri kötülüklere, komplolara, hile ve hud'alara her zaman hazır olmalıyız. Çünkü bu sadece günümüze yahut tarihin herhangi bir zaman dilimine münhasır bir hal değildir. Hazreti Âdem'in iki erkek çocuğundan birisinin diğerinin kanına girmesiyle başlamış bu, zulmetin nura tasallutu, karanlığın gelip aydınlığın üzerine çökmesi, haksızlığın hakka saldırısı ve düşmanlığın sevgiye taarruzu dünden bugüne devam ettiği gibi bundan sonra kıyamete kadar da devam edecektir. "Fazilet ehline daim tahakküm-i cühelâ / Cihanda kaidedir ta cihan cihan olalı" ifadesi bu

gerçeği pek güzel dile getirir. Bu, bir manada "insan" ile şeytanın, doğru ile yalanın, hak ile batılın mücadelesidir. İşte biz, Allah yolunun yolcuları olarak insî şeytanlardan gelebilecek bu kabil kötülüklere her zaman hazır olmalı ve asla korku, endişe ve yılgınlığa düşmemeliyiz. Kendi aleyhimize cereyan eden hadiselere ve maruz kaldığımız sıkıntılara takılmadan, yolda dökülüp kalmayı ve geri dönmeyi aklımızın ucuna dahi getirmeden yolumuza devam etmeli ve bütün kapıları zorlamalıyız. Yılgınlığa düşmemeliyiz, zira yaptığımız iş bizim, tamamlamaya çalışmakla memur bulunduğumuz vazifemiz, o işi tamamlamayı uhdesine alarak mü'min kullarına müjdelerin en büyüğünü veren de gücü her şeye yeten Rabbimiz'dir.

Evet, hakkı, hukuku, adaleti istemeyenler, onları isteyenleri ve onları ikâme etmek için gayret edenleri de istemezler. Bir aksiyon adamının ifadesiyle "Eğer insanlar bugün bizim üzerimize geliyorlarsa biz bundan endişe etmemeli ve bunu ahiret hayatımız adına bir kredi kabul etmeliyiz." Ne diyelim; "Zalimin zulmü varsa mazlumun Allah'ı var / Bugün halka cevretmek kolay, yarın Hakk'ın divanı var."

Hiç şüphe yok ki, Rabbimiz söz verdiği gibi vâdettiği nurunu mutlaka tamamlayacak, zalimler de biz onlara beddua etmesek, tel'in okumasak bile er ya da geç Allah'ın masum kullarına yaptıkları eza, cefâ ve işkencelerin cezasını, müstehak oldukları şekliyle mutlaka göreceklerdir. Bu da Âdil-i Mutlak olan Rabbimizin adaletinin bir tecellisi olacaktır. O'nun merhametinden fazla merhamet düşünmek, O merhamet sahibine saygısızlık olabileceği gibi aynı zamanda bir nevî zulümdür.

Musibetler istidatları geliştirir

Sebeplerine muttali olalım yahut olmayalım; başımıza gelen üzücü bir kısım musibetlerle ilgili olarak akla gelen bir başka husus da Cenab-ı Allah'ın bu türden hadiselerle, ileride karşılaşabileceğimiz daha büyük bazı belâ ve musibetlere bizi hazırlamayı murad etmesidir. Müminlerin başına gelen musibetler onları teyakkuza ve daha sonra meydana gelebilecek hadiselere karşı daha dikkatli olmaya sevkeder/sevketmelidir. Atmacanın serçeye musallat olması neticesinde serçenin kabiliyetlerinin inkişaf etmesi gibi, musibetler de bizim istidatlarımızı geliştirir ve düştüğümüz kuyulardan alternatif çıkma yolları öğretir. Bugün sineklerin ısırmasını kaldıramayanların yarın üzerlerine gelen akrepler, kobralar karşısında hiç tutunamayacakları ve meydanı hemencecik onlara bırakıverecekleri açıktır. Halbuki yürüdüğümüz yol azim ve gayret istediği gibi ısrar ve sebat da ister; uzun soluklu olmak ve yorgunluk izhar etmemek ister. Evet, Hazreti Yusuf misali kuyuya atılmak bizim kaderimizde de varsa ve her dönemde tutup kuyuya atacak insafsız birileri bulunacaksa, biz de atıldığımız kuyulardan alternatifleriyle beraber kurtulma yollarını mutlaka öğrenmek zorundayız. İşte, Cenab-ı Allah bize bazen bu yolları değişik hadiselerle cebren öğretir ki, bu da yine bizim iyiliğimiz içindir ve bu bir 'lütf-i cebrî'dir.

Sıkıntı ve belalar birer arınma kurnasıdır

Bu konuda zikredilebilecek altıncı esas şudur: Cenab-ı Hak değişik vesilelerle kullarını günahlardan ve kirlerden arındırmayı murad eder. Musibetler, felaketler, belâlar da bir çeşit arınma vesileleridir; tabiî arınmasını bilenler için. Bunda şüphe edilemez, zira Allah Resûlü bir müminin ayağına batan bir dikenle bile Cenab-ı Hakk'ın o kulunun günahlarını sildiğini, derecesini yükselttiğini ve kendi indindeki makbuliyetini artırdığını ifade buyurur. Hadis-i şerifin tamamı şöyle: "Müslüman bir kişiye isabet eden herhangi bir yorgunluk, hastalık, sıkıntı, hüzün, gam ya da eziyet; hatta vücudunun bir yerine batan bir diken bile olsa mutlaka Allah (celle celâlühû) onu o kulunun günahlarına kefaret yapar." Eğer vücudumuzun bir yerine batan küçücük bir dikenle bile merhameti sonsuz olan Rabbimiz bizi kirlerden, paslardan arındırıyor, temizliyorsa, yaşadığımız daha büyük musibetlerle bizi tertemiz hale getireceği, nezd-i ulûhiyetindeki kıymetimizi yükselteceği açıktır. Dolayısıyla bu zaviyeden bakıldığında da asla şikayet etmeye hakkımız yoktur. Yoktur, zira bu vesileyle Rabbimizin huzuruna giderken günahlardan, kusurlardan, ayıplardan ve kirlerden arınmış ve tertemiz olarak gitme imkanına ermiş olacağız. Rabbin karşısına günahlarla, hatalarla çıkmak her şeyden evvel Allah'a karşı bir ayıp olduğu gibi, bunlardan temizlenmiş ve arınmış olarak varabilmek de en büyük bahtiyarlık olsa gerektir.

Ezelden âdet-i Mevlâ

Ayrı bir nokta da şudur: Öteden beri peygamberân-ı izam başta olmak üzere bütün Allah dostları değişik düşmanlık, ezâ, cefâ ve zulümlere maruz bırakılmışlardır. Belâların en şiddetli olanlarına başta peygamberler sonra da onların ümmetlerinden derecesine göre Allah'a yakın duranlar maruz kalmışlardır. Bunlar içinde işkence görenler, sürgün yaşayanlar, baskı altında tutulanlar, hatta işkence altında öldürülenler bile olmuştur ve sayıları da az değildir. Bu hususa işaret eden bir hadis-i şerifin sonunda Efendimiz "Herkes dininin (imanının) kuvvetine göre belalara maruz kalır. Yaşantısında sağlam ise ona gelen belalar şedîd olur; zayıfsa onlar da daha hafif olur." buyurur. Allah Resûlü (aleyhisselam) bir başka ifadesinde "El-mü'minü belviyyün/Müminin başından hiç bela eksik olmaz" diyerek işaret buyurmaktadır.

Dolayısıyla eğer dün, o Allah dostlarına yapılan ezâ, cefâ kabilinden değişik haksızlıklar bugün bizlere yapılıyorsa biz bunu onlarla aramızdaki irtibata bir delil ve işaret sayabiliriz/saymalıyız. Zalimlerin eliyle başımıza gelen musibetlerin peygamberlerin yolunda yürüdüğümüz için

başımıza geldiğini düşünmek de mahzurlu olmasa gerek. Çünkü gerek insî, gerekse cinnî şeytanlar boş duranlarla değil de bir salih amel ortaya koyan yahut koymaya çalışanlarla uğraşırlar. Allah'ın sadık kullarının maruz bırakıldıkları musibetlere düçar olmak, Allah'ın inayetiyle ötede onlarla beraber olacağımıza da delalet eder ki, bu bizim için en büyük bir lütuf ve müjde sayılır. Evet, ötede Allah dostlarıyla beraber olmak istiyorsak başımıza gelen sıkıntı ve musibetlere katlanmalı, onları sabır ve hamd ile karşılamalıyız. Alvarlı Muhammed Lütfi Hazretleri bu hakikati ne hoş ifade eder:

"Ezelden âdet-i Mevlâ dostuna
Sevdiği kulunu mübtela eyler
Alınca abdini kerem destine
Anı bin dert ile ibtila eyler."

Hedefin büyüklüğü yanında çekilen meşakkatler çok küçük kalıyor

Bu konuda son olarak söyleyebileceğimiz husus çekilen sıkıntıların ve başa gelen değişik musibetlerin varılmak istenen hedefe nispetle çok küçük kaldığını düşünmektir. Evet, Allah'a inanmış ve O'na dilbeste olmuş gönüller, Cennet, cemâlullah ve Hakk'ın rızası gibi büyük hedeflere talip olduklarını düşünmeli ve bu gayeye ulaşmak adına her sıkıntıya göğüs germek ve her musibete katlanmak gerektiğini akıllarından çıkarmamalıdırlar. "Bi hasebi'l-keddi tüktesebü'l-meâlî/ Sıkıntı ve meşakkat nisbetinde yüksek payelere erilir" fehvasınca istenilen payenin çok büyük olduğunu düşünmeli, dişimizi sıkmalı ve negatif durumları pozitif hale getirmeye çalışarak hedefimize doğru Allah'ın izni ve inayetiyle yürümesini bilmeliyiz. Evet hedefimiz, gayelerin en büyüğü olan Allah'ın rızasıdır ve o uğurda ne kadar musibete ve meşakkate katlansak sezâdır.

Ezcümle

Musibetlere bakış açımızla alâkalı yukarıda sıralanan maddelere belki başka ilaveler de yapılabilir. Fakat biz burada bir son verip baştan beri serdedilen maddeler çerçevesinde konumuzu bir kaç cümle ile özetlemeye çalışalım:

Başımıza gelen musibetler de kainatta cereyan eden her hadise gibi Allah'ın izni dairesinde meydana gelirler ve onların perde arkasında bizim bilemeyeceğimiz pek çok hikmetler vardır. Dolayısıyla hadiselerin dış yüzüne bakarak ve karın-kışın, bağrında nice baharlar besleyebileceğini unutarak şikayetçi durumuna düşülmemeli, sabretmeli, bir kısım çehresi abûs hadiseler karşısında bile hamd ü sena duygusundan taviz verilmemelidir. Bu kabil hadiselerin kendi günah ve hatalarımız, bizdeki teveccüh eksikliği ve Allah'ın bizden ulaşmamızı istediği kıvamı elde edemeyişimiz yüzünden başımıza geldiğini düşünmeli ve bir an önce o günahlardan arınmaya gayret etmeli, konumumuzun hakkını vermeye çalışmalıyız. Ayrıca, bu türden musibetler bize zalim insanlar eliyle geliyorsa bilmeliyiz ki, bu, Allah'a inananların ve dine, Kur'an'a hizmet etmeye çalışanların ortak kaderidir. Bu durumu daha yola çıkarken, işin başında kabullenmeli, 'köşe başlarında ne türden gulyabânilerle karşılaşacağımızı' hesap etmeliyiz; etmeli ve yolda başımıza gelen hadiselerden dolayı asla yılgınlık göstermemeliyiz.

Rabbimizin, bir kısım bela ve musibetlerle bizi imtihan ettiğini, dayanma gücümüzü bize göstermeyi dilediğini ve bizi ileride karşılaşılması muhtemel daha büyük hadiselere hazırlamak istediğini düşünebiliriz. Musibet, bela ve afetler, inanan kullar için günahlardan ve bunların hasıl ettiği kirlerden arınmak bakımından birer banyo vazifesi de görürler. Hatta bazen öyle haller olur ki, hadis-i şerifin ifadesiyle bela bütün günahlarını silip süpürene kadar insanı terketmez. Ayrı bir nokta da, peygamberler başta olmak üzere bütün Allah dostlarının, tarih boyunca zalimlerin eliyle değişik musibetlere düçar kaldığını düşünmek, onlar gibi sabretmek, yılgınlık göstermemek ve çıktığı yolda ölene, en büyük gaye olan Allah rızasına erene kadar azm ü cehd içinde yürümeye devam etmektir. Evet, ehl-i dünya zulmeder; kader adalet eder; inananlar da kendilerini sorgular ve hep daha iyi bir duruşun peşinde olurlar.

Burada, "Bize düşen İnsanlığın Efendisi'nin yoluna ittiba edip en yaman hadiseler karşısında dahi asla pes etmemek, musibetlerin yüzüne gülmek ve belaları iyi okuyup onlardan kitaplar dolusu ibretler çıkarmasını bilmeye çalışmak olmalıdır." deyip bu konuyu iki iktibasla tamamlamak istiyoruz.

Birincisi Üstad Bediüzzaman'dan: "Ey nefis! Kaderden sana atılan bir musibet taşına maruz kaldığın zaman 'innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn' söyle ve merci-i hakikiye dön, imana gel, mükedder olma. O seni senden daha iyi düşünür." *(Mesnevî-i. Nûriye/Habbe)*

İkincisi M. Fethullah Gülen Hocaefendi'den: "Evet, bizim eksik ve gediğimiz, başımıza gelen her şeyde bir vech-i rahmet göremeyişimiz; ülfet ve ünsiyet hastalıklarına karşı irademizin hakkını veremeyişimiz; aşk u şevkle kulluk vazifemizi gereğince yapamayışımız; başkalarının zulmünü Âdil-i Mutlak'a havale edip, kendi muhasebemizle meşgul olamayışımız; kendi işimize bakamayışımızdır. Niçin bizim sesimiz, soluğumuz bir iksir gibi ulaştığı insanları eritmiyor? Neden şu eşsiz güzelliklerle dolu dinimizi azamî ölçüde temsil edemiyoruz? İşte bizim derdimiz bu husus olmalıdır." *(Kırık Testi, sh. 121)*

Cenab-ı Hak bizi endişe ettiğimiz bela ve musibetlerden muhafaza buyursun!

* Araştırmacı - Yazar

myilmaz@yeniumit.com.tr

YENİ ÜMİT

Dr. Metin BEDİR *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

İSLÂM'DA OKUMA VE YAZMA EDEBİ

İslâmiyet her şeyden önce bir "İrfan", bir "Hayâ", bir "İffet ve Edep" medeniyetidir. Bundan dolayı, onun metinlerine de Edebiyat denirdi. Şimdi o edebi kaybettik, ismi kaldı.

Tefsir, hadis ve benzeri İslâm kaynaklarına baktığımızda, oldukça bariz şekilde bir edep gözümüze çarpar. "Allah" lafzının her geçtiği yerde, mutlaka bir övgü, Hz. Peygamber'in ismi zikredildiği yerde bir saygı ve sena sergilenir. Bu mübarek ismin başına "Hazret" demekle, saygı; sonuna "aleyhissalâtu vesselam" demekle "sena" ifadeleri yer alır. Sahabî ve Hak dostları için de değişik saygı ifadeleri kullanılır.

Ehl-i ilim, bizzat Kur'an ve hadislerden gelen bir emirle, bu saygı ifadelerini yazma gayretine girmişlerdir. Yalnız kültürümüzde değil, diğer kültür ve din saliklerinin de saygın insanları ve azizleri için "Holy Man" ve "Saint" (St) gibi tabirleri kullandıklarına çok rastlanır. Mamafih, günümüzde, İslâmî konularda yazıp çizenlerin çoğunda bu hürmet ve saygıyı görmemekteyiz.

Hâlbuki dilimizi kıpırdatırken, kalemimizi hareket ettirirken, ihsan şuuru içinde, Allah'ın her fiilimizi görmekte olduğu düşüncesiyle, hareket etmemiz gerekmez mi? Kim bilir, yazdığımız yazılarla rahmet umarken, kaç defa ruh-ı Nebî Aleyhissalâtü vesselamı incittik, kaç kez gazab-ı İlahî'yi celbe hazır hale geldik. "Güzel yaptığımızı sandığımız işler kim bilir hep boşa gittiler" *(Kehf, 18/104)*. Belki de çok geç kaldık. Kim bilir kaç Hak dostu bunları ihmalinden dolayı ihtar aldı. Kaç tanesi rüyalarında uyarıldı. Bir umut, ehl-i vicdanı harekete geçirir düşüncesiyle, metinleri yazma veya okumada, Cenab-ı Allah'a, Hazreti Peygamber aleyhissalâtü vesselama ve diğer din büyüklerine karşı edebin nasıl olması gerektiğini, sıra ile incelemeye çalışacağız.

1. Allah'a Karşı Edep

Kur'an'da Allah Teâla, kendisine karşı nasıl bir edep içinde olmamız gerektiğini bildirmiştir. Zatından bahsederken, Zat-ı Sübhaniyesiyle alay edilme konusunun nakledildiği veyahut bu manayı taşıyan, buna yakın bir anlatım söz konusu olduğu yerlerde, "Sübhanehu", "Sübhanellah", "Sübhane Rabbi" ile kendini tenzih eder.

Zat-ı Zülcelâl, zatından bahsederken, "Bazıları kalkıp: Rahman evlat edindi, iddiasında bulundular. Sübhanehu, (o nasıl söz) Bilakis onların evlat dedikleri melekler O'nun ikram ve takdirine mazhar olmuş kullarıdır." *(Enbiya, 21/26)* Burada Allah Celle Celalühu, kendine şirk koşup "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyen müşriklere, örnekte olduğu gibi, cevap vermiyor. Kur'an, ortaya bir cümle-i muterize (parantez cümlesi) girip Allah'ı noksan sıfatlardan beri kıldıktan sonra, konuya devam ediyor.

Melekler, Hz. Âdem'in yaratılış meselesinin içyüzünü öğrenmeye çalışırken (istifsar), hatalarını anlayıp Hak Teâla'ya cevap sadedinde, önce "Sübhansın ya Rab!" deyip, sonra "Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin" dediler. *(Bakara, 2/32)* Burada yine, Allah'a karşı nasıl bir tavır içinde olmamız, kutsî beyanla öğretilmek istenir.

Başka bir ayette, muhtaç insanlar onları görüp bir şey istemesinler diye, gece karanlığında bağlarını devşirmek için yola çıkan, vardıklarında bağlarının helâk olduğunu görünce, hatalarını itiraf eden insanların "(Subhanallah) Doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz" *(Kalem*

68/29) sözlerinde görüldüğü gibi yine edepli ve zarif bir kutsi beyanla, böyle durumlarda nasıl davranılması gerektiği öğretilmiştir. Kur'an'da pek çok yerde bu türden örnekler mevcuttur.

Diğer yandan dilimiz o kadar Allahu Teâla'nın lafızlarıyla meşgul idi ki, kültürümüzde bir şey kafamıza takıldığında "Allahu a'lem"; bir şaşkınlık karşısında "Allah Allah", "Fe sübhanallah"; bir dehşet karşısında "Aman Allah"; bir işe teşebbüste "Alimallah (Allah biliyor)"; O'na yakışmayan bir söz karşısında "Hâşâ lillah"; bir iş yapacağımız zaman "İnşaallah", "inşaallahürrahman", bir işe azmettiğimizde "tevekkeltü allallah" gibi hep O Yüce Yaratıcı'ya atıflarda bulunur, O'nu hatırlar O'nu solukları. Hep böyle terkip ve kelimeler, klasik metinlerimizi ve normal konuşmalarımızı süsler dururdu.

Genelde hadis ve tefsir gibi temel İslâm ilimlerine ait kitap ve yazılarda "Lafz-ı Celâl"den (Allah lafzı) sonra, "Celle Celalühü" ve "Azze ve Celle" cümleleri zikredilir. Bazen bunun yerine, "Cenab-ı Hak", "Zat-ı Bârî", "Rahim-i Zülcelâl", "Halik-ı Zülcelâl" vb. kullanılır. Kur'an'da böyle bir tazimin emredilmesine dair, doğrudan bir beyan mevcut değildir. Ancak "Allah'a saygı gösteresiniz" *(Fetih 48/9)* ve "Gerçek müminler onlardır ki, Allah zikredildiğinde kalpleri ürperir" *(Enfal 8/2)* mealindeki kutsî beyanlarında olduğu gibi birçok ayet bu konuda bizi edepli ve saygılı olmaya çağırmaktadır. Ayetlerin sonlarında Cenab-ı Hakk'ın isimleriyle biten fezlekeler, her kelam ve sözümüzde, O'nu anlatan bir beyana yer vermemizi, bize örtülü bir şekilde hatırlatmaktadır.. Bununla birlikte ulema, çok derin ve ince bir anlayışın ifadesi olarak Allah'ın namının her geçtiği yerde celle celâlühû demeyi vacip görmemişlerdir. Zira, Allah'a her daim tâzimde bulunmak gibi bir mükellefiyetin altından kalkmak mümkün değildir.

Allah (cc), Hazreti Peygamber aleyhissalâtü vesselam hakkında, "Peygamber'i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın." *(Furkan 24/63)* buyuruyor. Bununla bir yandan, O'na hitapta veya O'ndan bahis açmada, sadece isminin zikredilmesiyle yetinilmeyip, nübüvvet makamını ifade eden "Resûlullah", "Resûl-i Ekrem" ve "Peygamber Efendimiz" gibi bir vasfını söylemelerini, bir Kur'an edebi olarak emretmektedir. Diğer yandan da Kendi Zat'ı hakkında aynı saygının gösterilmesini, yine bu ayetle, zarif bir şekilde imâ eder.

Hazreti Peygamber aleyhissalâtü vesselam, Cenab-ı Hak'kı anlatırken, "Tebâreke ve Teâla" gibi tenzih bildiren cümleleri ekler. *(Münzirî, 1, 397)* Bu nedenle, Allah'ın ismi bir mecliste her geçtikçe, bir defa onu "Sübhanallah, Tebarekâllah, Celle Celalühû" diyerek, sena etmek gerekir.

Hadis ve tefsir kitaplarında buna çok dikkat edildiğini görürüz. Yazıda ise "Allah" ismi geçtikten sonra "Celle Celalühû" ve "Azze ve Celle" ifadesi, Türkçe kitaplara "c.c./cc" veya Arapça, Farsça ve Urdca'da ise جل جلاله şeklindedir.

İslâm'ın geldiği günden bu asrın başlarına kadar, her ders ve her yazılı metin, besmele, hamdele ve salvele ile başlardı. Bunlarla başlamayan söz ve iş, hadislerde ifade edildiği gibi, bereketsiz ve sonuçsuz sayılırdı. Bu davranış, dinî ilimlerde olduğu gibi pozitif bilimlerde de böyleydi. Örneğin, Erzurum Kongresi'nin açılışı, besmele, hamdele ve salveleden sonra başlamıştı.

Cenab-ı Peygamber, bir Sahabinin namaz kıldıktan sonra, hamdele ve salvele yapmadan duaya başladığını işitince oradaki Sahabi'ye buyurdular ki: "Bu zat çok acele etti. Şayet duaya başlayacak olursanız, önce Allah'ı sena edin, sonra bana salât ü selam getirin, daha sonra da istediğiniz kadar dua edin." *(Nesefî, Sehv, 48)*

Genelde dillerden düşürmediğimiz bu saygı ve sena ifadeleri şu şekilde özetlenebilir. "Bismillahirrahmanirrahim", besmele; Rahman'a en sevgili kelimeler "Elhamdülillah" ve "Hamdünlillahi", hamdele; "sübhanallah" tesbih; Resûlüllah'ın bir nişanesi, "sallalahü aleyhi vesellem" ve "allahümme salli alâ seyydinâ Muhammed", salvele; Rabbin izzetini ilan eden "Allahü ekber" tekbir; nezd-i ulûhiyette yeryüzünün en güzel kelimesi "la iâhe illallah" tehlil; ve nihayet cennet hazinelerinden bir hazine "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh", havkala sözcükleriyle tarif edilir.

Bizler de, gerek konuşmalarımızda gerekse yazmalarımızda, Ona bir saygı olarak, Esma-i Hüsna'nın yanı sıra ileri de tablo halinde vereceğimiz isimleri de kullanabiliriz.

2. Peyamber Efendimiz'e Karşı Edep

Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselam, kâinatın ille-i gâiyesidir. Bu nedenle ona "Gaye İnsan" denir. O'nun risaleti, kâinatın yaratılmasına; kulluğu ise, saadet yurdu olan Cennet hayatının açılmasına vesile olacaktır. *(Nursî, 1, 31)* Hz. Âdem'den asrımıza kadar, belki kıyamete kadar bütün nuranî insanlar, ona tabi olarak, duasına "âmin" derler. Muhammed Ümmeti'nin "salât ü selam" getirmesinin anlamı, onun, "Cennetini ümmetime ver" diye dua etmesine, "Kabul buyur Allahım!" şeklinde küllî bir dua olmaktadır.

Bundan dolayı, Hazreti Allah, Kur'an'da "Muhakkak ki Allah ve bütün melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona Allah'ın salât ettiği gibi, *(İbn Mesud'un kıraatine göre, İbn Atiyye, 4, 398)* salât edin ve tam bir içtenlikle selam verin" *(Ahzab 33/56)* mealindeki ayette, cümle Müslümanları bu duaya "âmin" demeye çağırmaktadır.

Ayette geçen, salât ve selam emri, Cenab-ı Hakk'ın, Yaver-i Ekremi olan Efendimiz'in, nezd-i ulûhiyette ne kadar yüksek bir yeri olduğunun, gökler ötesi âlemde ilanıdır. Makro ve mikro âlemlerde, bütün kâinatta onun üstünlüğü Ezan-ı Muhammedî ile dalga dalga yükselirken her müminin gönlünde ve dilinde salât ü selamla buna alkış tutulur.

Ayette geçen, "salât" kelimesinin birçok anlamı vardır. Söyleyene ve kendisi için söylenene göre anlamları değişir. Binaenaleyh, "salât", Allah'tan Resûlüllah'a olursa, kavlî olarak "Resûlüllah'a olan rahmet ve rızası"nı ve meleklerin katında onu tebrik ve tazim etmesini ifade eder. Fiilî olarak onun adını ezanla yükselteceğini, getirdiği din-i İslâm'ı bütün dinlere galip edeceğini ve her yerde hâkim kılacağını, getirdiği şeriatına hayat bulduracağını ve payidar edeceğini; ahirette ise ümmeti için şefaatçi kılacağını, ecir ve sevabını bol vereceğini, Makam-ı Mahmud'a yükseltip bütün âlemlerin üstünde bir fazilete nail edeceğini ifade eder. Meleklerin "salât"ı, diğer insanlar için "istiğfar", Cenab-ı Peygamber için kavlî olarak "fazilet ve methini izhar" ve "risaletini tebrik", fiilî olarak nusret ve muavenet ifade eder ki Cibril (a.s.), savaşlarda Resûlüllah'a "akdim hayzum" deyip atını şaklatarak ona binlerce melekle yardım etmiştir. *(Alusî, 22, 76)* Salât, Müslümanlardan Cenâb-ı Peygamber'e olursa kavlî olarak "dua" ve "şefaatini istemek", fiilî olarak onun emirlerine tâzim" ve "hiç incitmeden teslim olma" anlamını ifade eder.

Salât'ın Cenab-ı Peygamber için bir ayrıcalığı söz konusudur. Zira Allah Teâla, peygamberlerden yalnız Hazreti Muhammed aleyhissalâtü vesselam için salât edilmesini emretmiştir.

Ayette geçen "selam" kelimesi ise, üç anlama gelir. 1- Noksanlık ve afetlerden selamette kalmak; 2- Korumak, riayet edip gözetmek, kefil olmak, işlerini üzerine almak. Bu manada "selam" Allah'ın isimlerinden biri olur ve Allah, "Selam" ismi ile kime taalluk ederse, o zat, sürekli bereket ve hayır içinde kalır, her türlü kötülüklerden korunur. 3- İnkıyad anlamını taşır. Bu durumda, daha özel bir anlamıyla, selam edilen kimsenin emirlerine uyma ve boyun eğme, ona muhalefet etmeme manasını ihtiva eder. *(Kurtubî, 14, 234)*

Salât ü selam söyleme emri böylece mezkûr Ahzab Suresi 56. ayetiyle sabit oldu. Biz bu makalede, salât ü selamı ifade için "salâvat-ı şerife" "salât-i şerife" ve "salât ü selam" tabirlerini kullanacağız.

Hadislerde Hz. Peygamber için salât ü selam getirme hakkında önemli teşvikler yer alırken, getirmeyenler hakkında ise şiddetli tehditler mevcuttur.

Fahr-i Âlem'in adı her geçtiğinde, getirilen salât ü selamları ulaştıran bir melek, salâvat-ı şerife getiren her kişiye Allah'tan mağfiret ister ve bu mağfiret için bütün melekler "âmin" derler. İsmi zikredildikten sonra, salâvat-ı şerife getirmeyen Müslüman için de aynı melek, "Allah seni affetmesin" şeklinde beddua eder ve bu bedduaya, Hak Teâla ve bütün melekler "âmin" derler. Bu konuda hadis kitaplarının "as-salâtü alannebiyy" bablarında, birçok hadis mevcuttur. *(Heysemî, 10, 164; Tirmizî, Daavât, 100; İbn Mâce, İkâme, 25; Müsned, 2, 446)*

Sahabîler, Allah'a yapılan dua ve yakarışların, salât ü selam eşliğinde olmadığı müddetçe Sema'ya mahpus kalıp Allah'a ulaşmayacağını önemle belirtmişlerdir. *(Kurtubî, 14, 235)* Bu cümleden olarak Cenab-ı Peygamber, "Kim bana, salât ü selam'ı yazarak, salâvat getirirse, ismim yazılı kaldığı müddetçe melekler o kimseye dua etmeye devam ederler" *(Heysemî, 1, 136)* buyurmuşlardır. Salâvat-ı şerife getiren müminleri, kıyamet gününde dillerinden tanıyacağını beyan buyuran Resuller Resulü bunu, müminlerin varlığının zekâtı saymış *(İbn Ebi Şeybe, 2, 253)* ve kıyamet günü, salâvat-ı şerife getirenleri en evlâ ve en yakın olarak görmüştür. *(Tirmizî, Vitr, 349)* Bazı alimlere göre, Efendimiz'in nam-ı celîlinin geçtiği her yerde salât ü selam getirmek vaciptir. Özellikle hadis kitaplarında Efendimiz'in her ismi geçişinde salât ü selam vardır.

3. Selef-i Salihine ve diğer müminlere karşı edep

Başta, "İslâm'da birinci dereceyi kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce tabi olanlar yok mu? Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı oldular" *(Tevbe, 9/100)* ayeti olmak üzere diğer birçok ayet-i kerimede "Allah'ın onlardan razı olduğu" ifade edilmiştir. Bu yüce dini et ve kemikleri üzerine kurup sonra da onun bayram günlerini görmeden geçip giden, İslâm'ın en büyük abideleri, hakka bu kadar yaklaşmış fedakârları için, "Allah onlardan razı olsun" diye dua etmek kadar nazik bir edep yoktur.[1]

Kaynaklarımızda, Sahabiye, "radıyallahu anh/anha/anhum" diye övgü ve duada bulunulur. Fakat Resul-i Ekrem'in bir şiârı olan aleyhissalâtü vesselâm kelâmının, O'na ait olması gibi, "radıyallahu anh" terkibi, Sahabeye mahsus bir şiar değildir. Belki Sahabe gibi, veraset-i nübüvvet denilen velâyet-i kübrâda bulunan ve makam-ı rızaya yetişen İmam Ebu Hanife, İmam Şafiî, İmam Malik ve İmam Ahmed; Şah-ı Geylânî, İmam-ı Rabbânî, İmam-ı Gazalî gibi zatlara da denilmeli. Fakat İslâm âlimlerinin geleneğine göre Sahabeye radıyallahu anh, Tâbiîn ve Tebe-i Tâbiîne "rahimehullah", onlardan sonrakilere "ğaferahullah" ve evliyaya "kuddise sirruhu" denilir. *(Ezkâr, s. 106; Nursî, 1, 478)* İmam Yafiî, "ğaferehullah"ın günahkâr kimselere söyleneceğini belirtmiştir. *(Yafiî, 7, 228)* Bazen Sahabe'ye "rahimehullah" tabirinin kullanıldığı da metinlerde göze çarpar.

"Kuddise sirruhu", "kaddesallahu sirrahu", "kaddesallahu rûhehu" veya "kaddesallahu esrârehu" gibi dua cümlelerindeki "kaddese" fiili (etken/edilgen yapılarda), ve "sır" ismi (tekil ya da çoğul olarak) olmak üzere iki kelimeden meydana gelen bir dua cümlesidir. Mazi fiil gramerde aynı zamanda "dua kipi" olarak kullanıldığı için, bu cümlenin anlamı, "Sırrı (ruhu) temiz olsun", "Allah sırrını/sırlarını nezih eylesin" "Allah sırrını mübarek eylesin" anlamına gelmektedir.

Buradaki "sır", diğer bazı kullanımlardan da anlaşılıyor ki, "ruh" manasına gelen "sır"dır. "kaddese" fiili ise, "her çeşit noksan ve ayıptan uzak olsun" anlamındadır.

Bazı tasavvufi metinlerde "kaddesallahu rûhahu'l-aziz" *(Uludağ, s. 314)* ve "kaddesallahu nefsehu'z-zekiyye", "şerrefallahu kadrehu", "kaddesallahu esrarahu", "nevverallahu mazcaahu", "kaddesallahu rûhahu ve berade darîhahu", "kaddesallahu rûhahu't-tayyib" gibi ifadeler kullanmışlardır. *(el-İhata, s. 136)*

Mutasavvıflar, bu tabiri kullandıkları zaman Allahu alem, "Allah onun ruhunu temizlesin ve arındırsın, katına yaklaştırsın haziretü'l-kuds/kudüs *(Müsned, V, 257)* namındaki cennetine koysun" manasında kullanmışlardır. *(Uludağ, s. 314)*

Kanaatimize göre onlar hakkında, böyle bir duanın yapılmasının sebebi şudur: Bilindiği gibi, Peygamberlere gelen vahiy, Allah'tan gelen bir teminat ile duru ve her türlü şeytanî tasallutlardan uzak bir şekilde kendilerine ulaşır. *(Cin 72/27-28)* İlham ise böyle değildir. O, çoğu nezih ve ilahî bilgiler içermesine rağmen, şeytanî tasallutlara da açık ve izole edilmemiş bir şekilde geldiğinden bir kısım karışıklıklara maruz kalır. İşte bu dua, yoğun bir şekilde ilhama mazhar olan zatlara gelen bu varidatın, şeytanî tasallutlardan korunması için "ruhu temiz olsun", "sırrı nezih" olsun diye yapılır.

Buna benzer daha içinde birçok dua talebi olan kutsayıcı ifadeler mevcuttur. Fakat, yukarıda zikredilenler daha yaygın kullanılmaktadır. Bu tabirler bazen Türkçe metinlerde "ks" veya "K"; Arapça metinlerde "س" harfi ile kısaltılmaktadır.

İslâm âlimlerinin geleneğine göre, hem konuşmada hem de yazı dilinde, evliya ismi zikredildiği veya metinlerde yazıldığı zaman, yukarıdaki dua metni okunur/yazılır. Bediüzzaman'a göre, Şah-ı Geylânî, İmam-ı Rabbânî gibi zatlara aynı zamanda, "Radıyallahu anh" da denir. *(23. Mektup, 2. sual)*

"Kuddise sirruhu" tabirinin ne zaman doğduğu hakkında kesin bilgi olmamakla birlikte, miladî onuncu ve on birinci asırlarda ortaya çıktığı, araştırılan metinlerde göze çarpmaktadır.

İyi insanlar için böyle dua cümlesi kullanılırken, kötü insanlar için de bunun tam tersi, "La kaddesallahu ruhahu" (Allah seni temiz tutmasın!, Allah seni mübarek kılmasın! Allah senin ruhunu temiz kılmasın!) diye beddua da edildiği bazı metinlerde görülür. *(İsbehanî, s. 798)* Bu cümleden olarak şeytan için de"la'netullahi aleyh" (Allah ona lanet etsin), denilir.

3. Kur'ân-ı Kerim'e Karşı Edep

Kur'an-ı Kerim için, övgü maksadıyla, başta kendi içinde zikredilen isimleri kullanılabilir. Bu konuda bir nass olmamakla birlikte, Kur'an kendini, "Aziz ve Rahim" olarak bizlere tanıtıyor. Baştan sonuna kadar bütün bir edep, bütün bir zerafet abidesi olan Kur'ân-ı Azimüşşan, kendisiyle meşgul olanları edebe davet etmez mi? Bu nedenle en büyük edep ona karşı gösterilmeli ve onun ismi de kendini öven bir sıfatla kullanılmalıdır. İslâm kaynaklarında Kur'ân-ı Kerim, Kur'ân-ı Mecid, Kur'ân-ı Mübin, Kur'ân-ı Şerif (Azerbaycan), Kur'ân-ı Hakim gibi ifadeler kullanılmıştır. Öte yandan, bazı âlimler, "İhlas Sure-i Muazzaması", "Bakara Sure-i Celilesî" gibi surelerin hakkında övgü ifadeleri yer alır. Yine bu cümleden olarak, Resûlüllah'ın sözü olduğu için, hadislere, hadis-i şerif demek ve benzeri övgü ifadeleri kullanmak bir edeptir.

SONUÇ

Bu yüzyılın başlarında pozitivizm, materyalizm vb. akımların İslâm coğrafyasını istila etmesinin ardından, Müslümanların yazı ve sözlerinde, Allah'ı sena, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) tebrik eden, din büyüklerini kutlayan ifadelerin hazan vurmuş yapraklar gibi döküldüğü inkâr edilmez bir gerçektir. Türkiye'de ve diğer İslâm dünyasında, romanlara baktığınızda, binlerce sayfa çevirirsiniz, çevirirsiniz de, sözünü ettiğimiz övgüler şöyle dursun, bunların adı bile zikredilmez.

Son asır Türk aydınının Kur'an'a bakışını incelediğimizde bunu çok bariz bir şekilde görmekteyiz. Hâlbuki İslâmiyet her şeyden önce bir "İrfan", bir "Hayâ", bir "İffet ve Edep" medeniyetidir. Bundan dolayı, onun metinlerine de Edebiyat denirdi. Şimdi o edebi kaybettik, ismi kaldı. Tekrar aynı edebiyata dönmek için, Allah'tan bahsederken onun Esma-i Hüsna'sını, metin içinde bir dantel gibi örmek ve Resûlüllahtan bahsederken, Onun "Baki bir saadetini isteme" duasına "âmin" demek anlamına gelen salât ü selamı getirmek, diğer din ve maneviyat büyüklerini rahmetle anmak, bir Müslüman olarak hepimize mühim bir görevdir.

Tabii ki, bir metin yazılırken, metni sırf bu övgü ve senalarla doldurmak, hem yazının gayesini hem de akıcılığını durduracağı endişesiyle, her "Allah" ve "Peygamber" lafzı geçtikçe onları sena etmek zor olacaktır. Lakin bir paragrafta veya bir sayfada, bu övgü ve senaları, intizamlı bir şekilde, metnin akıcılık ve gayesini ortadan kaldırmadan tasarımlamak önemli bir üslup becerisiyle olacaktır. Adeta, onları övmek ve sena etmek için, kalemimiz ve dilimiz bahane gözetmeli ve bu saygı içinde olduğumuz şuuru daima okuyucuya ve dinleyiciye verilmelidir.

Bir örnek olsun diye önceki din âlimlerimizin beyanlarından bir iki metni vermeyi ve bir de, Allah'ın isimlerinin ve Resûlüllah'ın diğer vasıflarının kullanıldığı iki isim levhasını kaydetmeyi uygun bulduk.

Tevfik Allah'tan…

1. Örnek: Elmalılı Hamdi Yazır

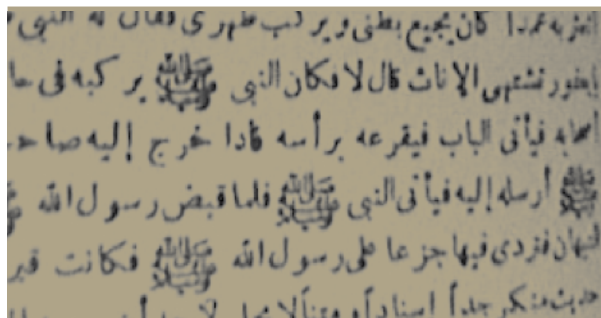
Taberanî Sa'sa'dan şöyle rivayet eylemiştir: Ya Resûlallah dedim: Ben cahiliyyede bazı ameller işledim onlara bir ecir var mıdır? Üçyüz altmış mev'udenin hayatını kurtardım her birini iki uşera' naka ile iştira ederdim, bunlarda bana bir ecir var mıdır? Hazreti Peygamber sallalahü aleyhi vesellem buyurdu ki: Sana onun ecri var, çünkü Allah Tealâ sana İslâm'ı in'âm buyurdu" demiştir. *(Elmalılı, 8, 5605)*.

2. Örnek: Bediüzzaman Said Nursî,

Evet, kavm-i Nuh ve Semûd ve Âd ve Firavun ve Nemrud gibi bütün muarızlar, gazab-ı İlâhîyi ve azabını ihsas edecek bir tarzda gaybî tokatlar yedikleri gibi, kafile-i kübrânın Nuh Aleyhisselâm, İbrahim Aleyhisselâm, Mûsâ Aleyhisselâm, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm gibi bütün kudsî kahramanları dahi, harika ve mucizâne ve gaybî bir surette mucizelere ve ihsanat-ı Rabbâniyeye mazhar olmuşlar. *(Nursî, 1, 894)*

3. Örnek: Demirî

Demirî (808/1405), Hayatü'l-Hayevan, (Zooloji, Astronomi'den bahseden bir kitap).

Cenâb-ı Hak Hakkında Tâzim İfadeleri

Allâmü'l-Guyûb,	Azze ve Celle,	Celle Celâlühû
Cenâb-ı Hafîz-ı Muîn	Cenâb-ı Hak	Hakk
Hazreti Vacibü'l-Vücûd	Hazreti Enîs-i Mutlak	Hazreti Feyyâz-ı Ezelî
Hazreti Feyyâz-ı Mutlak	Hazreti Kadim	Hazreti Meşhûd-u Ezelî
Hazreti Müsebbibü'l-Esbab	Hazreti Sahibü'l-Vakt	Hazreti Şahid-i Ezelî
Hazreti Vahibü'l-Hayat	Hazreti Vahid u Ehad	Hazreti Zât-ı Ehad u Samed
Kudreti Sonsuz	Mabûd-u Mutlak	Mahbûb-u Hakikî
Mahbûb-u Mutlak	Sonsuz	Şems-i Ezel (Ezel Güneşi)
Tebâreke ve Tealâ,	Vech-i Bakî	Zât-ı Hayy-ı Kayyûm

Efendimiz Hakkında Tâzim İfadeleri

Alemin Fahrı	Alemlerin Fahrı	Aleyhi ekmelü's-salâti ve etemmü't-teslimât
Aleyhi ekmelü't-tehâyâ	Allah Resûlü	Allah'ın Resûlü
Fahrü'r-Rusül	Ferîd ü Kevn ü Zaman	Ferîd-i Kevn ü Zaman
Gaye İnsan	Hazreti Ahmed-i Mahmud	Hazreti Ahmed-i Muhammed
Hazreti Muhammed Mustafa	Hazreti Sahib-i Şeriat	Hazreti Seyyidü'l-Enbiya
Hz. Şeref-i Nev-i İnsan	İnsanlığın İftihar Tablosu	Kâinatın Efendisi
Nurlu Çırağ	Peygamberler Peygamberi	Rehber-i Ekmel
Rûh-u Seyyidü'l-Enam	Rûh-û Seyyidü'l-Kevneyn	Sallallahü aleyhi ve sellem
Şeref-i Nev-i İnsan	Ufuk Peygamber	Varlığın Tacı
Varlık Nuru		

* Araştırmacı - Yazar
mbedir@yeniumit.com.tr

1 Sahabinin değerini "Kur'an-ı Kerim'de Sahabe" adlı çalışmasıyla bizlere Dr. Ergün Çapan, sundu. Sahabî'nin değerini derince anlamak için sözü, bu kitaba havale ediyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

Alusî, Tefsir (Beyrut).
Ahmed Muhammed Şakir, el-Bâisü'l-hasis şerhü İhtisarü ulûmi'l-hadis (Beyrut: Müessesetü'l-kütübi's-sakafiyye, h. 1408).
Bursevî İsmail Hakkı, Tefsir (İstanbul: Mektebetü'l-Muhammediye).
Çakan İsmail L. Hatib Bağdadî'ye Göre Hadis Öğrenimi (İstanbul: Erkam Matbaası, 2005).
Çapan Ergün, Kur'an-ı Kerîm'de Sahabe (İstanbul: Işık Yayınları, 2002).
el-İhata İbnü'l-Hatib (776/1374), el-İhata fî Ahbari'l-Ğırnata, (2. baskı, Kahire: Mektebetü'l-Hanci, 1973/1393).
Ezkâr Nevevî, el-Ezkâr (3. Baskı, Beyrut: Müessesetü Reyyan, 1411/1991)
Hazin, Tefsir (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-ilmiyye, 1995).
Heysemî, Zevaid (Kahire: Darü'r-reyyan, h. 1407).
Isbahanî Ebu'l-Ferec, el-Ağanî.
İbn Atiye, el-Muharrerü'l-veciz (1. baskı, Beyrut: Darü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1993).
İbn Kesir, Tefsir (Beyrut: Darü'l-fikr, h. 1401).
İbn Ebi Şeybe, Musannef (1. baskı, Riyad: Mektebetü Rüşd, h. 1409).
Kurtubî, Tefsir (2. Baskı, Kahire, Darü'ş-şuab, h. 1372).
İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, md. K-d-s.
Münzirî Münzirî, et-Tergib ve't-terhib mine'l-hadisi'ş-şerif , tah. Mustafa Muhammed Amara (Kahire: Matbaatu Mustafa el-Babi el-Halebi, 1933/1352)
Ahmed b. Hanbel, Müsned.
Nevevî, Sahihu Muslim bi şerhi'n-Nevevî (2. Baskı, Beyrut: Darü'l-İhya, 1392/1972)
Nursî Bediüzzaman Said, RNK
Kalkaşendî, Subhü'l-a'şâ
Taberî, Tefsir "Beyrut: Darü'l-fikr, 1405)
Uludağ Süleyman Uludağ, "Kuddise Sırruhu", DİA, XXVI, 314.
Yafiî, el-Hudurü'l-Yemani fi tarihi'ş-şarki'l-edn; İsmail Hakkı Bursevî, Tefsir (İstanbul: Mektebetü'l-Muhammediye), VII, 228.

Yard. Doç. Dr. Muhittin AKGÜL*

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

EFENDİMİZ'İN (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) BEŞERİYETİ

İnsan, her dönemde Cenab-ı Hakk'ın emirlerine muhatap olmuştur. Bu muhatap oluşta insanla Allah arasındaki elçilik görevi peygamberlere verilmiştir. Ancak daha yaratılışın başlangıcından itibaren Yüce Allah'ın koymuş olduğu bu prensibe farklı şekillerde itirazlar edilmiştir. Böyle önemli bir vazifeyi yapmakla görevli Peygamberlerin birer beşer olması, bazı insanların kafalarına yatmamış, neticede kimileri onları kabul etmemiş, çeşitli sıkıntılara maruz bırakmış; kimileri de beşer olmanın ötesine taşıyarak onlara ulûhiyet isnadında bulunmuş, diğer bir kısım kimseler ise peygamberlerle insanlar arasında hiçbir farkın olmadığını iddia etmişlerdir.

Allah Tealâ, insanlara elçi olarak melekleri gönderebilirdi. Ancak böyle yapmayıp, onlar gibi yiyen, onlar gibi içen, onlar gibi ihtiyaçları olan kimselerden elçiler gönderdi. Allah Tealâ'nın böyle yapmasının değişik hikmetleri vardır. Zira insanların kendi cinslerinden olan bir kimse, onların hissettiklerini hisseder, zevk aldıkları şeylerden zevk alır, tecrübelerini değerlendirir, elem ve emellerini anlar, duygularını ve isteklerini bilir, ihtiyaçlarını fark eder. Bu yüzden onlara zayıf düştükleri zaman şefkat eder, eksikliklerini gördüğü zaman tamamlar, güçlenip kalkınmalarını ister, ihtiyaçlarını bilir. Netice itibariyle o da kendilerinden birisidir. Hem onlar, kendileri gibi bir beşer olan peygamberi kolayca örnek alarak peşinden gidebilirler. Buna yavaş yavaş kendilerini alıştırırlar. Cenâb-ı Hakk'ın farz kıldığı ve irade ettiği hükümleri tebliğ ettiği zaman, peygamber bu hükümlerin yaşayan tercümanı, müşahhas bir uygulayıcısı olarak onlara anlatır. Böylece insanların bu mükellefiyetleri yerine getirmeleri kolaylaşır. Peygamberin, kendi içlerindeki yaşantısını görürler ve bir insan olarak onu taklit etmeye çalışırlar. Şayet bir melek olmuş olsaydı, ne onun yaptıklarını taklit etmeyi düşünürler, ne de bu konuda bir gayret gösterirlerdi. Zîra başından beri bilirlerdi ki, onun tabiatı kendi tabiatlarından çok farklıdır. Dolayısıyla hareketleri de farklı olacaktır. Bunun neticesinde insanlar peygamberleri örnek alma ve onların hayatlarını yaşama isteği duymazlardı.

Bu makalede peygamberlerin beşer olmasına yapılan itirazlar ve beşer olmaya terettüp eden hususlar ele alınacaktır. Daha sonra Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)'in beşer olmasını nasıl anlamamız gerektiği hususu incelenecektir.

A. Peygamberlerin insan olmasına yönelik itirazlar

1. Şeytanın İtirazı

Beşer olduğundan dolayı insanın üstünlüğünü kabul etmeyip ilk karşı gelen şeytandır. Şeytan, insanın dış yönüne

bakarak aldanmış, onun yüce âlemlerle irtibat kurmasını uzak görmüş ve bazı üstün özelliklere sahip olmasını içine sindirememiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in bildirdiğine göre, insanlığın ilk yaratılışında, şeytan bu sindirememeyi açıkça ortaya koymuş, hatta sonuna kadar da insanoğlunun amansız bir düşmanı olacağını bildirmiştir. Nitekim Kur'ân'ın değişik sûre ve ayetlerinde bu konu detaylı olarak bildirilmiştir. Hicr Suresinde konuyla ilgili ayetler meâlen şöyledir:

"Hani Rabbin meleklere: "Ben," demişti, "kuru çamurdan, şekillenmiş bir çamurdan bir beşer yaratacağım. Bu itibarla, Ben onu düzenlediğim insan şekline koyduğum ve içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal onun için secdeye kapanınız. İblis hariç bütün melekler secdeye kapandılar. O ise kibirlenip, secde edenler arasında yer almadı. Allah İblis'e: "Sen niye secde edenlerle beraber olmadın?" diye sordu. "Benim," dedi, "kuru çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem mümkün değildir." *(Hicr, 15/28-33)*

Buna göre şeytan, insan konumunda olan bir varlığın, peygamberlik gibi üstün manevi niteliklere sahip olabileceğini kabul etmemiştir. Ona göre üstünlük, varlığın yaratılıştan sahip olunan temel unsurlarından kaynaklanmaktadır. Bu unsurların da hangisinin üstün olduğu onun kararına göredir. Bu ilk kabullenmemeden sonra da değişik dönemlerde farklı peygamberlere aynı türden itirazlar yapılmıştır.

2. Kavimlerinin Peygamberlerin Beşer Olmasına İtirazları

Kur'ân-ı Kerim'de peygamberler anlatılırken, onların özellikle beşer oldukları gerçeği önemle vurgulanır. Çünkü gönderilen her peygambere özellikle beşer olmasından dolayı çeşitli itirazlar gelmiştir. Değişik dönemlerdeki insanlar, kendilerine Îlâhî gerçekleri getiren peygamberlerden, insan üstü bir takım işlerin meydana gelmesini beklemişler ve onların kendileri gibi bir insan olmasına itiraz etmişlerdir. Halbuki peygamberlerin beşer olmasında bildiğimiz bilemediğimiz birçok hikmetler vardır.

Hz. Nuh, kavmini bir olan Allaha kulluğa davet ettiğinde, onun kendileri gibi bir insan olmasını bahane etmişler ve kabul etmemişlerdir. Bu husus Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle anlatılmaktadır: "..Halkından ileri gelen birtakım kâfirler: "Bu," dediler, "sizin gibi bir insandan başka bir şey değil, böyleyken size hakim olmak istiyor." "Allah bize mesaj ulaştırmak isteseydi, böyle sizin gibi birini göndermez, melaike indirirdi. Nitekim biz atalarımızdan da böyle bir şey işitmedik. Bu delinin tekinden başka biri değil. Ona biraz süre tanıyın, sonra iş aydınlanır, siz de gereğini yaparsınız." *(Mü'minûn, 23/23-25)*

Ayetlerden de açıkça anlaşıldığı üzere Hz. Nuh'un kavminin, kendilerine gelen elçiyi kabul etmemesinin görünüşteki sebebi, onun insan olmasıdır. Onlar böyle önemli bir görevi ancak meleklerin yapabileceğini iddia ederek onu kabule yanaşmıyorlardı.

Hz. Nuh'tan sonra gönderilen peygamberler de aynı tepkiyle karşılanmıştı. Bu insanlar da, yeme-içme gibi özellikleri temel kriter kabul ederek, peygamberlerle diğer insanlar arasında hiçbir farkın olmadığını iddia ediyor ve kabule yanaşmıyorlardı. *(Bkz: Mü'minûn, 23/31-34)* Halbuki bu özellikler sadece insanda değil hayvanlarda da vardı. Şayet bunlar temel ölçü olsaydı, insanlarla hayvanların aynı değerde olmaları gerekirdi.

Semûd kavmi de kendilerine elçi olarak gönderilen Hz. Salih'i kabul etmemişler ve bunun sebebinin de onun bir beşer olmasını ileri sürerek, ondan doğruluğuna bir delil istemişlerdir. *(Bkz: Şuarâ, 26/150-154)*

Hz. Şuayb ölçü ve tartıda haksızlık yapan kavmini doğruluğa ve dürüstlüğe davet ettiğinde, kavmi tarafından "Bize hiç bir üstünlüğün yok, sen de bizim gibi bir insansın." *(Şuarâ, 26/186)* diyerek, onun da kendileri gibi bir beşer olmasını ileri sürmüş ve kabul etmemişlerdi.

Ulu'l-Azim peygamberlerden Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun, Firavun'u tek olan Allah'a davet ettiklerinde o: "Kendi kavimleri bizim hizmetçi kölelerimiz iken şimdi kalkıp bizim gibi beşer olan bu iki adama mı inanacağız?" *(Mü'minûn, 23/47)* diyerek, onları kabul etmeme sebebi olarak beşer olmalarını göstermişti.

Yukarıda sadece bir kısmı zikredilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, insanların peygamberleri kabul etmeyişlerindeki temel sebep, onların beşer olmasıydı. Onlara göre insan peygamber olamaz ve peygamber de insan olamazdı. Kur'an, bu yanlış anlayışı reddederek bütün pey-

gamberlerin birer insan olduğunu ve insanlara da ancak bir insanın peygamber olarak gönderilebileceğini beyan buyurmaktadır.

3. Peygamberleri İlahlaştıranlar

Bazı eski semavi din ve mezhep mensupları, peygamberleri insânî niteliklerin üstünde bazı vasıflara sahip ve olayları vukûundan önce haber veren kahinler gibi telakki ederlerdi. Telakkilerine göre onlar, günâh işleyebilir ve ahlâksızlık yapabilirlerdi. Güya peygamber oldukları için böyle hallerde onlara bir şey lâzım gelmezdi.

Diğer taraftan Hz. İsa'ya inananlar, onu kendilerinin kurtarıcısı bildikleri gibi, bazıları onu insan olmanın ötesinde bazen bir ilâh veya yarı ilâh veyahut da Allâh'ın bir cüz'ü gibi telakkî ederlerdi.

Nitekim Kur'ân, konuyla ilgili bazı semavi din mensuplarının peygamberlerine karşı olan bu tutumlarını şöyle bildirir:

"Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da "Mesih, Allah'ın oğludur" dediler. Bu onların ağızlarında geveledikleri sözlerden ibarettir. Onlar, sözlerini daha önce geçmiş kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Hay Allah kahredesiler! Nasıl da haktan batıla döndürülüyorlar?" *(Tevbe, 9/30)*

İslâmiyet, bütün bu çeşit yanlış düşünceleri ve bâtıl inançları ortadan kaldırdı. İslâm'a göre peygamber bir insandır. Allah'ın bir kuludur; aynı zamanda Allah tarafından seçilmiş, fevkalede donanımlı, masum, iyi, pâk, nezih, Allâh'ın kudretinden feyiz almış, ilâhî destek ve yardıma eriştirilmiş, saâdet ve hidâyetin merkezi olmuş bir kimsedir."

Müşrikler de aynı mantıkla hareket ederek, aynı itirazları, Hz. Peygamber'e (s.a.s.) karşı yapmışlardır. Onlara göre peygamber olacak kimsenin yemek yememesi, çarşıpazarda alış-veriş yapmaması gerekiyordu. Şayet gerçekten peygamberse, doğruluğuna bir melek açıkça destek vermeliydi. Veyahut da başka maddi bir takım özellikleri olmalıydı. *(Bkz: Furkân, 25/7-11)*

B. Efendimiz'in (s.a.s.) Üstün Özellikleri

Kur'ân, Resûlullah'ın (s.a.s.) özellikle bir beşer olduğu üzerinde durarak, onun bu yönünü nazara verir ve ona şöyle demesini emreder: "De ki: Ben de sizin gibi bir insanım. Yalnız bana şu vahyolunuyor: Sizin İlahınız, sadece bir tek İlahtır. O halde Ona yönelerek doğru yolda yürüyün, Ondan mağfiret dileyin. Ona eş, ortak uyduranların vay haline!" *(Fussilet 41/6)*

Allah Resûlü (s.a.s.) bir beşerdir. Onun ümmetinden hiçbir fert, onun bu vasfını inkâr etmemiş ve daha önceki toplumların kendi peygamberleriyle ilgili düştükleri yanılgıya düşmemişlerdir. Ancak değişik âyetlerde vurgulanan, "Ben de bir beşerim" sözü ne gibi anlam ve hikmetler ifade etmektedir?

"Ben de bir beşerim" sözü, Resûlullah'ın (s.a.s.) diğer insanlar gibi beşeri ihtiyaçlarının olduğu, teklife muhataplığı, ölümlü oluşu, Allah bildirmedikçe gaybı bilemeyeceği, güç ve kuvvetinin sınırlılığı gibi hususları içermektedir. Aksine bu sözün Resûlullah'ın da (s.a.s.) diğer insanlar gibi haşa yalan söyleyebileceği, günah işleyebileceği veya normal insanlar gibi her türlü kötü davranışı yapabileceği şeklinde anlaşılması, peygamberlerde bulunması gerekli olan, doğruluk, emanet, tebliğ, fetânet ve ismet gibi üstün peygamberlik sıfatlarıyla tenakuz teşkil eder.

Allah Teâlâ, insanlar arasından bazısını husûsî bir görev için seçmiştir. Bunlar, Allah'tan alacakları mesajları, eksiksiz ve kusursuz olarak insanlara ulaştıracak olan peygamberlerdir. Bu önemli işi yüklenecek olan kimselerin, elbette bazı fevkalade özelliklerinin olması kaçınılmazdır. Kur'ân'ın pek çok âyetinde, onların Allah tarafından övüldüğüne şâhit oluruz. Onlar, Allah'ın gözetimi altında, en güzel özelliklere sâhip, akıl ve ahlâk yönüyle seçkin ve emânete karşı son derece saygılı kimselerdir. Onların farklı bazı özelliklerinin olması da yadırganmamalıdır. Birer insan olduklarını söylediğimiz peygamberlerin, kendilerine has bazı sıfatları vardır. Bu sıfatlarla onlar, normal insanlardan seçilip ayrılırlar. Allah'ın kendilerini bu kutsal göreve seçmeden önceki yaşayışları, diğer insanlarınkinden farklıdır. Ahlaki değerleri zirvede temsil eden bu üstün donanımlı insanlar hırsızlık, yalancılık, dolandırıcılık, putlara tapma, ahlâk dışı davranışlardan ve benzeri şeylerden fersah fersah uzak kalmışlardır. Eğer ahlâkî yönden düşüklük sayılan bir şeyi peygamberlikten önceki hayatlarında yapmış olsalardı, peygamber olduktan sonra, insanları onlardan sakındırmaları güç olurdu. Sözleri muhataplarına tesir etmezdi.

Cenab-ı Allah, Yüce Beyan'da, insanlara elçi olarak gönderdiği peygamberlerin değişik üstünlük ve faziletlerini bildirmenin yanında, onların birbirlerine olan üstünlüklerine de işaret etmektedir. Nitekim: "İşte şimdiye kadar zikrettiğimiz resûllerden kimini kimine üstün kıldık. Allah onlardan bazısına hitap buyurdu, bazısını birçok derecelerle yükseltti."*(Bakara, 2/253)* âyeti de bu hakikati haber vermektedir.

Kâinâtın Yüce Yaratıcısı, sâhibi ve mâliki, elbette bilerek yapıyor, hikmetle tasarruf ediyor, her tarafı görerek düzenliyor, her şeyi bilerek terbiye ediyor ve her şeyde gö-

rünen hikmetleri, faydaları irâde ediyor. Mâdem yapan bilir; elbette bilen konuşur. Mâdem konuşacak, elbette fikir ve şuur sahibiyle, konuşmasını bilenlerle konuşacak. Mâdem fikir sahibiyle konuşacak, elbette şuurluların içinde en şuurlu olan insan nev'iyle konuşacaktır. Mâdem insan nev'i ile konuşacak, elbette insanlar içinde hitap kâbiliyeti bulunan ve mükemmel insan olanlarla konuşacak. Mâdem en mükemmel, istidâdı en yüksek, ahlâkı yüce ve insanlığa rehber olacak olanlarla konuşacaktır. Elbette, dost ve düşmanın ittifakıyla, en yüksek istidatta, en âli ahlâkta ve insanlığın beşte biri ona tabi olmuş, yeryüzünün yarısı onun mânevî hükmünün altına girmiş, istikbal onun getirdiği nurun ziyasıyla bin dört yüz sene ışıklanmış, beşerin nuranî kısmı ve müminleri mütemadiyen günde beş defa onunla biat yenileyip rahmet ve saadet duası edip, ona övgü ve muhabbet etmiş olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm ile konuşacak ve konuşmuş; Resûl yapacak ve yapmış; insan nevine rehber yapacak ve yapmıştır. *(19. Mektup, 1. Nükteli İşaret)*

1. Hz. Muhammed (s.a.s.):

a. Üstün Donanımlı Bir Beşer

Hz. Muhammed (s.a.s.) beşerdir ama fevkalade donanımlı seçkin bir beşerdir. Onun bu seçkinliği, Yüce Yaratıcı tarafından tescillenmiş ve bizlere bildirilmiştir. Hayatına genel olarak bakıldığında hemen ilk safhada onun, Yüce Yaratıcı'nın vahyi kontrolünde hareket ettiği, vazifesi karşılığında en küçük maddi bir beklenti içinde olmadığı, son derece samimi olduğu, insanları Allah'ın varlığı ve birliğine çağırdığı, hedef ve gayesinin son derece açık olduğu görülür.

Yine hayatına bakıldığında, söz ve davranışlarında son derece doğruluğu, emanet noktasında zirvede oluşu, üzerine yüklenen kudsi görevi yerine getirmedeki titizliği, ortaya çıkan karmaşık meseleleri son derece rahat, kolay ve herkes tarafından benimsenen bir şekilde çözüme kavuşturması ve masumiyeti hemen görülen hususlardır.

O, her peygamber gibi vahiy almış, peygamberliğinin delili olması açısından herkesi ilgilendiren açık ve büyük mucizelere mazhar olmuştur. Kendisine Kur'ân gibi evrensel ve her türlü tahriften korunmuş bir Kitap verilmiş, Fil ashabının kuşları onun ve ümmetinin kıblesi olacak Ka'be'yi koruma altına almış, göğsü şerhedilmiş, beşerin idrak sınırını aşacak mahiyetteki İsra-Mi'rac gibi öteler ötesi kudsi bir yolcuğu, bütün bir insanlık adına yapmış, peygamberliğinin bir delili olarak ay ikiye yarılmış ve semanın kapıları şeytanlara kapatılarak insanların bu noktadan aldatılmalarının önü kesilmiştir.

Yaşadığı hayatın her safhası, seçilmişliğinin ve ulaşılmazlığının ayrı bir yönünü meydana getirmiş, şakalarında bile yalanın en küçüğü onun semtine uğramamış, dünyaya teşriflerinden vefat anına kadar başına gelen pek çok sıkıntı, eziyet ve musibet karşısında, olağan üstü bir sabır göstermiş, kendisine, yakınlarına ve dostlarına yapılan sayısız insanlık dışı davranışlar karşısında beşer üstü bir af ve müsamaha örneği sergilemiş, içine bütün insanları hatta hayvanları dahi alacak genişlikteki merhametiyle, etrafındaki dost-düşman herkesin dikkatini çekmiş, bir beşer olarak her şeye ulaşması ve elde etmesi mümkün iken, son derece mütevazi ve sade bir hayat yaşamış, yaptığı işlerde en küçük bir beklenti içinde olmamış, sıkıştırıldığı ve tek başına kaldığı zamanlarda bile asla bir yılgınlık ve ümitsizlik emaresi göstermemiş, Allah'a kulluk noktasında herkesten daha ileri ve derin olmuş... hasılı güzel ahlak dediğimiz her davranışı en zirve noktada temsil etmiş ideal bir örnektir.

2. Korunmuş

Cenab-ı Hak bu şerefli elçisini, günahlardan koruyup, lekesiz ve eksiksiz bir varlık olduğunu dilediği gibi, onu aynı zamanda insanlardan gelebilecek her türlü tehlikeye karşı da korumuştur. Ölümle yüz yüze geldiği ve artık kaçışın mümkün olmadığı pek çok tehlikeli noktada Onu muhafaza etmiş ve düşmanın başvurduğu her türlü komployu bertaraf etmiştir.

Günümüz dünyasının muhtaç olduğu gerçek barış ve farklılıklarla beraber yaşama örneğini en açık bir şekilde yaşayarak göstermiş, aynı şehri, farklı din ve inanç sahipleriyle paylaşmıştır.

3. Risaleti Evrensel

Evet o, son peygamberdir. Nübüvveti, bir ülke ya da belirli bir zamanı değil, bütün zaman ve mekanları içine alan evrensel bir nübüvvettir. Hatta cinlerin de peygamberidir.

Erişilmez yüce şahsiyeti karşısında, sadece ona inananlar değil, başkaları da hayranlıklarını gizleyememiş, semanın yere bu değerli armağanı karşısında temenna durmuşlardır. Mesela Michael Hart kaleme aldığı "Yüz Ebedî Şahsiyet" adlı eserinde, Onu birinci sıraya yerleştirmiş, Alman Büyük Devlet Adamı Bismarc O'na olan hayranlığını: "Sana muasır bir vücut olamadığımdan dolayı müteessirim ey Muhammed!" sözleriyle dile getirmiş ve 1927'deki Uluslararası Hukuk Kongresi, O'na olan medyuniyetlerini, sonuç beyanamelerine ekledikleri: "Beşeriyet, Hz. Muhammed'le iftihar eder. Çünkü O Zât, ümmî olmasıyla beraber, 13 asır evvel öyle bir hukuk sistemi getirmiştir ki, biz Avrupalılar 2 bin sene sonra onun

kıymetine ve hakikatına yetişsek mesud ve bahtiyar oluruz." ifadeleriyle ortaya koymuşlardır.

4. Üstün Özellikleri

Hem hadis ve hem de Kur'ân-ı Kerîm'de hasais dediğimiz sadece ona has özellikler mevcuttur. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

O, bir insan olmanın yanında aynı zamanda son peygamberdir, *(Ahzâb, 33/40)*, risâleti evrenseldir, *(A'râf, 7/158; Enbiyâ, 21/107...)* risâleti cinleri de kapsamaktadır, *(Ahkâf, 46/29; Cin, 72/1-13)*, hanımları mü'minlerin anneleridir, *(Ahzâb, 33/6)*, geçmiş-gelecek günahları affedilmiştir, *(Fetih, 48/1-2)*, kendisine inanılması noktasında peygamberlerden söz alınmıştır, *(Âl-i İmrân, 3/81)*, kendisine Kevser'in verildiği müjdelenmiştir, *(Kevser, 108/1)*, ganimetler helal kılınmıştır, *(Enfâl, 8/1)*, âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir, *(Enbiyâ, 21/107)*, onun özellikleri ehl-i kitap tarafından bilinmektedir, *(Bakara, 2/89,146)*, getirdiği dinin korunması teminatını verilmiştir, *(Tevbe, 9/33)*, İsrâ ve Mi'rac Ona hastır, *(İsrâ, 17/1; Necm, 53/1-18)*, çeşitli zamanlarda melekler bizzat yardım etmiştir, *(Âl-i İmrân, 3/13, 122-123)*, kendisine itaat aynı zamanda Allah'a itaat anlamına gelmektedir, *(Nisâ, 4/80)*, âhirette şehadet ve şefaat-ı uzmâ hakkı verilmiştir, *(Bakara, 2/143)*, Makâm-ı Mahmûd'la taçlanmıştır, *(İsrâ, 17/79)*, ümmeti, ümmetlerin en hayırlısı kılınmıştır, *(Âl-i İmrân, 3/110)*, hayatına ve beldesine yemin edilmiştir, *(Hicr, 15/72; Beled, 90/1-2)*, kendisine ve ümmetine, bin aydan daha hayırlı olan Kadir Gecesi lutfedilmiştir. *(Kadr, 97/1-5)*

5. Mu'cizeleri

Kâinatın Efendisi bir insandır. Ancak parmak işaretiyle ayın yarıldığı, avucundaki çakıl taşlarının dile geldiği, ağaçların yerinden sökülüp yanına gelerek: "Selam sana ey Allah'ın Resûlü!" dedikleri, bir iki avuç hurmayla üç yüz kişinin doymasına vesile olan, bir kadeh sütün elinde bereketlenmesiyle onlarca kimseyi doyuran, parmaklarını küçük bir kabın içerisine batırdığında ellerinden çeşme gibi suların aktığı ve üç yüz insanın rahatlıkla abdestini aldığı, bir zamanlar üzerinde hutbe okuyup, kendisine minber yapıldıktan sonra ayrıldığı kuru kütüğün bütün bir cemaat tarafından duyulacak kadar ağladığı, gezerken ağaçların ve taşların selam verdiği, ağrıdan kıvranan Hz. Ali'ye dokunmak suretiyle ağrılarını giderip bir daha böyle bir ağrı görmemesine vesile olan şifalar saçan, dilsiz çocukların yanına geldiğinde aniden dillerinin çözülerek sen Allah'ın Resûlüsün dedikleri bir insandır. Dokunmasıyla acı suların tatlandığı, kurt ve arslan gibi yırtıcı ve vahşi hayvanların dahi tanıyıp itaat ettiği bir insan…

Hem Efendimizin hem de diğer peygamberlerin biz ancak beşeriz demeleri, kavimlerinin kendilerinden olağanüstü durumlar istemeleri karşısında söylenmiştir. Resûlullah'ın (s.a.s.) beşer olmasıyla ilgili âyetlerin gerek nüzûl sebepleri gerekse geçtikleri yerlerdeki siyak-sibaklarına baktığımızda şunu görürüz. Müşrikler ondan beşerüstü bir takım isteklerde bulunmaktadırlar. Nitekim Mekke'de yaşayan Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia, Ebu Cehil, Velid b. Muğire gibi kâfirler bir gün bir araya toplanarak Rasulullah'ı (s.a.s.) yanlarına davet ettiler ve ondan, yerden pınarlar fışkırtmasını veya nehirler akıtmasını yahut göğü parça parça edip üzerlerine düşürmesini veya Allah'ı ve Melekleri göstererek, Peygamberliğinin doğru olduğunu ispatlamasını istediler. İşte bunun üzerine şu âyetler nâzil oldu:

"Ve "Biz" dediler; "Sana asla inanmayacağız. Ta ki yerden bir pınar akıtasın. Yahut senin hurma ve üzüm bağların olsun da aralarından gürül gürül ırmaklar akıtasın. Yahut iddia ettiğin gibi gökyüzünü parçalayıp üzerimize kısım kısım düşüresin, ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getiresin de onlar senin söylediklerine şahitlik etsinler. Yok, yok! Bu da yetmez, senin altından bir evin olmalı yahut göğe çıkmalısın. Ama unutma! Sen bize oradan dönerken okuyacağımız bir kitap indirmedikçe yine de senin oraya çıktığına inanmayız ha!" De ki: "Fe Sübhanallah! Ben sadece elçi olan bir insandan başka bir şey miyim?" *(İsrâ, 17/90-93)* ayetleri nazil oldu.

Bu âyetlerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Resûlullah'ın (s.a.s.) bir beşer olmasına vurgu yapılmasındaki amaç, Uluhiyete has olan şeylerin O'ndan istenmesidir. Diğer bir ifadeyle O'nun zor durumda bırakılması için, beşer kudretinin ötesindeki icraatların ondan beklenmesidir. Halbuki O bir beşerdir. Beşerin ilah olması imkansızdır. İşte bu imkansızlığı açıkça belirtmek için, beşeriliği ön plana çıkartılmıştır.

Zaten o hiçbir zaman Allah'ın hazineleri benim yanımdadır dememiş, melek olduğunu iddia etmemiş, gaybın bilgisine muttali olduğunu söylememiş, ancak kendisinin vahiy alan bir elçi olduğunu bildirmiştir.

D. Hz. Peygamberin Beşer Olmasını Nasıl Anlamalıyız?

"Ben ancak bir beşerim" sözünden, bizim gibi bir beşer olmadığını, âyetin devamındaki: "ancak bana vahyediliyor" cümlesi açıkça vurgulamaktadır. Kendisine vahiy gelen bir beşerin, diğer insanlarla eş tutulması âyetin yarısının görmezlikten gelinmesi anlamına gelir.

Zaten tarihte hiçbir müslüman, Resûlullâh'ı (s.a.s.) beşeriliğin ötesinde tutmamıştır. Onu seven ve saygı du-

yan ümmetinden hiçbir fert, daha önceki bazı ümmetlerin kendi peygamberlerine izafe ettikleri uluhiyet vasfını ona vermemiştir. Çünkü diğer din müntesiplerinden bazıları peygamberlerini bir ilah ya da ilahın bir parçası olarak kabul ettikleri halde, Müslümanlar Hz. Muhammed'i (s.a.s.) ne kadar severlerse sevsinler, saygılarındaki ölçü ne kadar ileri derecede olursa olsun, onu ancak Allah Teala'dan dolayı sevmekte ve saygı duymaktadırlar. Allah gibi sevip saygı göstermekle, Allah'tan dolayı sevip saygı duymak birbirinden tamamen farklıdır. Bu önemli bir ayırımdır.

Eşsiz Hayatı

Allah Resûlü'nün (s.a.s.) hayatına baktığımızda, onun, yüce ahlakıyla yaşayan bir Kur'ân olduğunu görürüz. Başka hiçbir beşer, Rabbini o seviyede tanıyamamış, hayatını o ölçüde mükemmel geçirememiş, insanlar arası münasebetlerde onun gibi eşsiz örnekler sergileyememiştir. O'nun yetiştirdiği seviyede bir toplum başka hiçbir insana ve peygambere nasip olmamıştır. O kadar ki düşmanları dahi O'nun eserlerini görünce, hayretlerini gizleyememiş, bu denli mükemmel bir insanın beşer olamayacağını söylemişlerdir.

Bunun en çarpıcı örneklerinden biri Auguste Comte'dir. Fransız filozofu Auguste Comte (1798-1857), pozitivizmin kurucularındandır. Hayatı, hep din düşmanlığı ile geçmiştir. Çünkü ona göre, bilim ve tecrübenin sahasına girmeyen her şey safsatadır. Ancak, Tarih-i Murad'da onunla ilgili şöyle bir hâdise nakledilir: Bir aralık Comte, Endülüs'e gitmiş; oradaki İslâmî sanat eserlerini hayranlıkla seyretmiş ve İslâm hakkında malûmat edinmek için bazı kişilere sorular yöneltmiş... Aldığı cevaplar arasında bilhassa, Efendimiz'in ümmî oluşu, onu şaşkına çevirmiştir. İnanamamış ve Roma'ya giderek 9. Papa ile görüşmüş ve yemin ettirerek bu mevzuyu ona sormuştur. O da söylenenlerin doğruluğunu tasdik edince, filozof şöyle demekten kendini alamamıştır: "Muhammed bir ilah değil; fakat beşer de değil..."

Zaten bizim Bûsırî'miz de öyle demiyor mu?

"İlmin vardığı son nokta şudur: O, bir beşerdir, ancak Allah'ın yarattığı varlıkların en hayırlısıdır." O bir beşerdir ancak taşlar arasındaki bir yakut gibidir. O, Allah'ın hususî olarak yarattığı ısmarlama bir insandır. Bir insan olarak aramıza katılışı bizler için en büyük bahtiyarlıktır. Çünkü cennetler bile O'nun teşrifiyle şeref kazanmıştır ve şeref kazanacaktır.

Resûl-i Ekrem (s.a.s.) bir beşerdir, beşer olması itibarıyla beşer gibi davranış sergiler. O, aynı zaman da Resûldür, risalet itibarıyla Cenâb-ı Hakkın tercümanı ve elçisidir. Onun risaleti, vahye dayanır. Onun hakkında yanlış bir kanaate varmamak için onun beşeri özelliklerinin yanında hakiki mahiyetine ve peygamberlik yönüne bakmalıyız. Aksi takdirde ya O'na karşı büyük bir saygısızlık yapmış oluruz veya O'nun büyüklüğü hakkında şüpheye düşeriz. Unutulmamalıdır ki Kainatın Efendisi Hz. Muhammed (s.a.s.), Cenab-ı Hakk'ın bütün isimlerinin en mükemmel derecede tecelli ettiği kimsedir.

Aynı zamanda O, Ezelî Kelâm olan Kur'ân-ı Kerîm'in tercümanıdır. Meleklerle sohbet etmiş, cin ve insanları irşad etmiştir. Hatta diğer ruhların ve meleklerin ötesinde Mi'rac'da ders almıştır. O'nun Cenab-ı Hakk katında özel bir yeri vardır. Hayatında meydana gelen yüzlerce mucize bunun en açık göstergesidir.

O, meleklerin, insanların ve cinlerin efendisidir. Kâinat ağacının en münevver ve mükemmel meyvesidir. İlâhi rahmetin timsali ve Cenab-ı Hakk'ın en münevver bürhanıdır. Doğruluğun en parlak kandili ve yaratılış muammasının anahtarıdır. Varlık aleminin hikmetini o açıklamış, Yüce Yaratıcının gerçek anlamdaki saltanatını o dillendirmiş ve bütün isim ve sıfatlarıyla Alemlerin Rabbi olan Allah'ı o tanıtmıştır. O, varlıktaki en mükemmel örnektir. Dolayısıyla bütün bunlar göstermektedir ki o zat, kâinatın yaratılış gayesidir.

O, özü ve konumu itibarıyla her zaman tavsif üstü, zatı açısından nazîrsiz, ötelere ait derinlikleri zaviyesinden ferîd-i kevn ü zaman, elindeki mesajıyla da apaçık bir bürhandır. Şöhreti tâ Adem Nebi öncesine dayanmakta; ziyası vücudundan evvel dillere destan; kudûmu ise –ayağı başımızın tacı– bütün insanlığa bir ihsandır. Varlığı vücud sadefinin en saf incisi, mesajı da mesajların en umumîsidir. İlmi bütün ilimlerin zübdesi, irfanı, etrafında en dırahşan çehrelerin toplandığı tertemiz bir kaynak, ufku da sonsuzu temâşâya koşan saf ruhların rasathanesi mesabesindedir. Gözler O'nun her yana saçtığı nurlar sayesinde gerçek çehresiyle eşyâyı temâşâ etme fırsatını elde etmiş; kulaklar O'nun söz zemzemesiyle söz cevherinden o güne kadar işitilmemiş lâhûtî besteler dinlemiş; O'nun atmosferinde nice gizli şeyler ayan olmuş ve bulanık düşünceler de durulup safvete ulaşmıştır. O'nu gören ve O'nu dinleyenlerin ruhlarındaki paslar çözülmüş, gözlerindeki buğular silinip gitmiş; başların en başından, sonların en sonundan verdiği haberlerle beşer idrakini aşkın bütün meçhuller aydınlanmış, belirsizlikler birer birer mânâ zeminine oturmuş ve topyekün varlık yaratılış gayesi açısından okunup yorumlanan bir şiir ve ebediyet edalı bir beste hâline gelmiştir." *(Kendi Dünyamıza Doğru s. 151)*

* Sakarya Üniv. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi

makgul@yeniumit.com.tr

Ali Ünal *

Ocak / Şubat / Mart / 2006 / 71

PEYGAMBERLİK VE

EFENDİMİZİN (S.A.S.) PEYGAMBERLER ARASINDAKİ YERİ

Peygamberlik

Peygamberlik, peygamber olmayanların kendi kapasitelerine göre bir peygamberde gördükleri, tecrübe ettikleri, onunla yaşadıkları, ondan duydukları ve ondan aktarılanlar ölçüsünde tanıyabileceği, ama mahiyet ve keyfiyetini peygamber olan zattan başkasının tam manâsıyla idrak etmesinin mümkün olmadığı bir hâl, bir makam, bir rütbe, bir misyondur. Bu hâl, makam, rütbe ve misyonu, ancak ulaşabileceğimiz zahirî malûmat seviyesinde birazcık tanıyabilmek için vahiy, yani Allah ile, mahiyet ve keyfiyetini ancak ona mazhar kılınan zâtın bilebileceği münasebet ve haberleşme tarzı üzerinde düşünmek gerekir.

Cenab-ı Allah (c.c.), bizzat Kur'ân-ı Kerim'de Kur'an için, "sakîl söz" tabirini kullanır *(Müzzemmil, 73/5)*. "Sakîl" ağır yük demektir ki, Katâde ve Mücahid gibi ilk dönem müfessirleri bu ağırlığı Kur'an'daki emir ve yasakların, haram ve helâllerin önemi ve yerine getirilmelerindeki güçlükle izah ederken, Hüseyin ibn Fazl, "Ancak Allah'ın yardımına, muvaffakiyet vermesine mazhar bir kalbin ve Tevhid'le donatılmış bir nefsin taşıyabileceği bir ağırlık" olarak yorumlar (Kurtubî). Gerçekten de, özellikle Kur'an olarak tecellî eden vahyin ağırlığını anlayabilmek açısından şu âyet çok önemlidir: Bu Kur'an ki, eğer onu bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, Allah'a olan derin saygı ve taziminden dolayı o dağın başını eğip parça parça olduğunu görürdün. İnsanlar için böyle temsillerde bulunuyoruz ki, sistemlice düşünüp gerekli dersi alsınlar *(Haşr, 59/21)*.

Vahiy, Cenab-ı Allah'ın Kelâmî tecellisidir. O'nun İsim ve Sıfatları için derece farkı söz konusu değildir. Dolayısıyla, Kudret tecellisi ne ise, Kelâm tecellisi de odur. O'nun doğrudan, yani sebepler ötesi bir lem'acık Kudret tecellisi nasıl Hz. Musa'nın (a.s.) yıldırım çarpmışçasına cansız gibi bayılıp düşmesine ve yanıbaşındaki dağın toz olmasına yol açmışsa *(Bakara, 2/143)*, Kelâm'ı da aynı tecelli gücüne sahiptir. Ne var ki O, Kelâm tecellisinde her bir peygamberin o tecelliyi alabileceği derecede tenezzülde

bulunur; yani bu tenezzül, peygamber olan zâtın kapasitesine göredir. Evet, Hz. Musa (a.s.) peygamberler içinde en büyük beş büyük peygamberden biri olmasına rağmen, bir dağı toz haline getiren Kudret tecellisine dayanamamıştır. Fakat, Cenab-ı Allah'ın Kur'an'ı teşkil eden Kelâm tecellisi, bu Kudret tecellisinden daha az şiddette değildi. Değildi ki, eğer o tecelli herhangi bir dağa olmuş olsaydı, yukarıda meali verilen âyet-i kerimede buyrulduğu üzere, o dağ parça parça olurdu. Kur'an'daki bu tecellinin şiddetine işaret eden bir başka âyette de şöyle denmektedir: O Kur'an ki, eğer İlâhî bir kitapla dağlar yürütülecek veya yeryüzü parça parça edilecek ya da ölüler konuşturulacak olsaydı, bunlar ancak bu Kur'an'la olurdu *(Ra'd, 13/31)*. Demek ki, Kur'an'ı teşkil eden İlâhî tecellinin şiddeti, dağları yürütecek, bunun da ötesinde yeryüzünü parça parça edecek ve ölüleri diriltecek derecededir. İşte bu tecelliye dayanabilecek tek kalb, peygamberliğin sertâcı olan Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın (s.a.s.) kalbiydi ki, Allah Kur'an'ı O'na gönderdi. Buradan o Zât'ın sahip olduğu manevî-ruhî gücün derecesini az da olsa anlayabiliriz.

İşte, vahye mazhariyetle serfiraz kılınan peygamber, o vahyi alabilecek, onu taşıyabilecek bir manevî-ruhî güç ve kapasiteye sahiptir. Bu gücü ona kazandıran ise, kendisine yaratılıştan bahşedilen donanımın hakkını vermesi, yani Allah ile olan münasebetidir. Nasıl vahyin mahiyet ve keyfiyetini ona mazhar kılınmayanın idrak etmesi mümkün değilse, ona mazhar kılınan peygamberin zihnî-kalbî donanımını, Allah ile olan münasebetini ve bu münasebetin kendisine baştan bahşedilen donanımı işletmesiyle ona kazandırdığı ruhî-manevî gücü, peygamber olmayanın anlaması da aynı şekilde imkân dışıdır. Bu bakımdan, aşağıda temas edileceği üzere, peygamberler arasında da derece farkı bulunduğu için, derecesi itibariyle daha büyük olan bir peygamberin halini, makamını, Allah ile olan münasebetini ve bu münasebetin ona kazandırdıklarını, derecesi onun altındaki peygamberin de tam olarak ihatasının imkânsızlığından bile söz edilebilir.

Peygamberlerin Varlık Sebebi, Husûsiyetleri ve Nebî ile Resûl Farkı

Peygamberlerin varlık sebebi veya peygamberlerin gönderiliş gayesi, insanın yaratılış gayesiyle aynı noktada birleşir. O da, Allah'a kulluktur. Cenâb-ı Hakk (c.c.), Kur'ân-ı Kerîm'de, Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk yapsınlar diye yarattım *(Zâriyât, 51/56)* buyurarak, bu hususa işaret etmektedir. Bir başka âyet-i kerimede, Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki, ona "Ben'den başka ilâh yoktur; o halde Bana kulluk edin!" diye vahyetmiş olmayalım *(Enbiyâ, 21/25)* denilerek, aynı hususa işarette bulunulur.

Sıdk (Doğruluk), emanet (her hususta mutlak manâda emin olmak), tebliğ, fetanet (peygamberî akıl), ismet (günahsızlık) ve aklî-fizikî arızalardan berî olmak gibi altı temel sıfatla mevsuf bulunan peygamberlerin bu ana gönderiliş gayesi çerçevesindeki vazifeleri veya gördükleri fonksiyonlar, Din'i tebliğ *(Âhzab, 33/39, Mâide, 5/67)*, insanlara güzel örnek olmak *(En'âm, 6/90, Ahzâb, 33/21)*, dünya-Âhiret dengesini kurmak *(Kasas, 28/77)* ve insanların Âhiret'te haklarındaki hüküm dolayısıyla Allah'a itiraz haklarının olmamasının yolunu hazırlamaktır *(Nisa, 4/165)*. *(Gülen, Sonsoz Nur 1/ 66-80, 99)*

Peygamberliğin Arapça karşılığı nübüvvet olup, bütün peygamberler öncelikle nebîdir. Nebî, Allah'tan vahy alan, ayrıca Allah'ın kendisini hüküm ve ilim ile serfiraz kıldığı seçkin zattır *(Âl-i İmran, 3/69; En'âm, 6/89)*. Nebîler içinde kendilerine Kitap veya Sahifeler verilenler vardır ki, bunlara resûl denir. Resûl olmayan, yani kendilerine Kitap veya Sahifeler verilmeyen nebîler, kendilerinden önce gelen veya kendi zamanlarında yaşayan resûlün çizgisinde Din'in anlaşılıp uygulanması, insanlara anlatılması ve Kitap'la insanlar arasında hükmetme vazifesiyle mükellef kılınmış *(Bakara, 2/213; Mâide, 5/44)*, Allah onlardan, kendi zamanlarında bir resûl gelirse ona mutlaka inanıp destek olacakları sözünü almıştır *(Âl-i İmrân, 3/81)*. Resûller dahil bütün nebîlere, içlerinde Hz. Yahya gibi bazılarına daha sabî iken *(Meryem, 19/12)*, Hz. Yusuf gibi bazılarına gençliklerinin ilk döneminde *(Yûsuf, 12/22)*, Hz. Musa gibi bazılarına ise gençliklerinin ikinci devresinde *(Kasas, 28/14)* verilen hüküm, Kitab'ı anlama, onu uygulama, onunla hükmetme, uygulayıp hükmetme işinde ve doğru ile yanlışı ayırmada şüpheye düşmeme, dolayısıyla her meselede doğru ve yerinde karar verebilme, üstün idrak ve anlayış gücüdür *(Râzî, Kurtubî)*. Kur'an-ı Kerim, peygamberlere hükümden başka ayrıca hikmet *(Âl-i İmrân, 3/81)* ve hususî bir ilmin de verildiğini vurgular *(Yusuf, 12/22; Enbiyâ, 21/74; Meryem, 19/12)*. Peygamberlere verilen hüküm nasıl kendisinde asla şüpheye ve nefsânîliğe yer olmayan hüküm ise, onlara verilen ilim de, kendisinde asla cehaletin yeri bulunmayan, eşya ve hadiselerin manâ ve hakikatine nüfuz, insanın iç dünyasını, nefsin hallerini tanıma ve onu terbiye ilmidir *(Râzî)*. Her ne kadar peygamberlik Cenab-ı Allah'ın bir lûtf u ikramı ise de, onda en azından onun derinlikleri, hattâ lâzımı olan hüküm ve ilim, söz konusu âyetlerde *(Yusuf, 12/22; Kasas, 28/14)* açıkça ifade buyrulduğu üzere, peygamberlerin ihsan sahibi, yani Allah'ı görüyormuşçasına ibadet etmelerinin *(Müslim, İman, 1; Tirmizî, İman, 4)*, yaptıkları her işi mükemmel yapmalarının mükâfatıdır. Dolayısıyla, onlara verilen hüküm ve ilimde, ihsanının, takvasının derecesine göre başka mü'minler de pay sahibi olabilirler *(Bakara, 2/269; Mâide, 5/44; En'âm, 6/122; Enfâl, 8/29; Hadîd, 57/28)*.

Peygamberler Arasında Farklılık ve Onlar Arasında Fark Gözetip Gözetmeme

Mü'min olmanın, yani imanın altı şartından biri, peygamberliğe ve eksiksiz olarak bütün peygamberlere iman etmektir. Hepsine iman etmek manâsında peygamberler arasında ayırım yapılmaz, yapılamaz: *(Risalet misyonunun zirvesi)* o Resûl, (vahiy yoluyla Kur'an ve Sünnet olarak) kendisine Rabbisinden her ne indirildiyse ona iman etti; mü'minler de (iman ettiler). Her biri, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve resûllerine iman etti de, "(İnanma hususunda) O'nun resûllerinden hiç birini diğerlerinden ayırmayız" dediler *(Bakara, 2/285 [Kurtubî, İbn Kesir])*. De ki: "Biz (hiç şirk koşmadan) Allah'a, bize indirilen (Kur'ân'a) ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve onun soyundan gelip İsrail kabileleri içinde gönderilen peygamberlere indirilen (Sahifelere ve vahye); ve Musa'ya, İsa'ya verilen (Tevrat ve İncil'e) ve (bütün) nebîlere Rabbilerinden verilen (ilim, hüküm, hikmet ve peygamberliğe) iman ettik. (İman etmede) hiç birini diğerinden ayırmaz, (hepsine aynı şekilde, aynı derecede iman ederiz). Biz, (ne indirmiş, ne vermişse hepsini kabul ederek) Allah'a tam manâsıyla teslim olmuş Müslümanlarız." Kim, İslâm'dan başka bir din arzu eder ve ararsa, (bilsin ki) bu, ondan asla kabûl edilmeyecektir; o, Âhiret'te de kaybedenlerden olacaktır *(Âl-i İmrân, 3/84–85). [İbn Kesir]*

İman noktasında peygamberler arasında herhangi bir ayırım söz konusu olmamak ve buna izin verilmemekle birlikte, peygamberler nebîler ve resûller olarak ayrıldıkları gibi, aralarında küllî ve hususî faziletlerde farklılıklar, dereceler vardır.

Hz. Allah (c.c.), önce bütün yaratılmışlar içinde Hz. Âdem'i, Hz. Nûh'u, Hz. İbrahim'in Ailesi'ni ve İmrân Ailesi'ni seçmiş, onları her türlü kötü sıfat ve nitelikten tasfiye edip, en güzel vasıflar ve en üstün melekelerle donatmış *[Râzî]*, tasfiyenin de ötesinde onları bizzat süzüp, insanlık içinde tertemiz bir hülâsa kılmış, hattâ onları âdeta bir hülâsa olarak var etmiştir *[Elmalılı Hamdı Yazır]*. İşte Allah, peygamberliği önce Hz. Âdem ve ondan gelen tertemiz bir kanalda, sonra Hz. Nuh ve ondan yürüyen tertemiz bir kanalda var kılmış, bu kanalı bilâhare Hz. İbrahim, iki oğlu Hz. İsmail ile Hz. İshak, dolayısıyla bu iki peygamberden yürüyen tertemiz iki kolda, bir de Hz. Musa ile Hz. İsa'yı meyve veren İmran Ailesi'nde devam ettirmiştir. Cenab-ı Allah, bu tertemiz kanallar içinde var ettiği resûllerin de bazısını bazısından mutlak fazilette, bazılarını da hususî faziletlerde üstün kılmıştır: O resûller ki, kimisini kimisine üstün kıldık. İçlerinde Allah'ın hususî tarzda konuştuğu vardır; kimisini de Allah, derecelerle yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya ise, apaçık deliller (mucizeler) verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs'le destekleyip güçlendirdik *(Bakara, 2/253)*.

Bütün âlimler, Şûrâ Sûresi 13'üncü âyette Şeriat sahibi resûller olarak anılan Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Peygamber Efendimiz'in resûller içinde en büyük ilk beşi teşkil ettiği ve bunların Kur'an'da ülü'l-azm (üstün azim sahibi) diye nitelenen *(Ahkâf, 46/35)* resûller olduğu konusunda müttefiktir. Yukarıda meali verilen Bakara, 2/253 âyeti ise, resûller arasında husûsî bazı faziletlerdeki üstünlüğe temas etmektedir. Resûller arasında her resûlün içinde görevlendirildiği kavmin karakterinin, ayrıca içinde yaşadığı zamanın ve şartların gerektirdiği irşad görevi çerçevesinde belli hususlarda fazilet ve derece farkı bulunduğunu şu veya bu şekilde ortaya koyan daha pek çok âyet vardır. Meselâ, Allah, Hz. İbrahim'i (a.s.) halîl edinmiş *(Nisâ, 4/125)*, Hz. Musa ile hususî konuşmuş *(Nisâ, 4/164)*, Hz. İsa'yı Kendi'nden bir ruh kılmış *(Nisâ, 4/171)* ve Rûhu'l-Kudüs'le desteklemiştir *(Bakara, 2/253)*. Bunun gibi, Kur'ân-ı Hakîm, pek çok peygamberi bir arada zikrettiği yerde *(En'âm, 6/84–90)*, Hz. İshak, Yakup, Nuh, Davut, Süleyman, Eyyup, Yusuf, Musa ve Harun'u muhsin, Hz. Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas'ı sâlihler olarak anar. Hz. İdris'i sabrı ve sâlih oluşuyla *(Enbiyâ, 21/85–86)*; Hz. Yunus'u Allah'ı çok tesbih eden *(Enbiyâ, 21/88; Sâffât, 37/143)*; Hz. Eyyub'u sabırlı ve evvâb olmasıyla *(Sâd, 38/44)* zikreder. Kur'an'da iki kardeş peygamberden Hz. İsmail sâlih, sabırlı, sözünde sâdık, Rabbin rızasını kazanmış ve hayırlılardan olarak söz edilirken *(Enbiyâ, 21/85–86; Meryem, 19/54–55; Sâd, 38/45)*, Hz. İshak'tan Din'i uygulamada güç ve basiret sahibi, temizlenmiş, seçilmiş ve hayırlılardan olarak bahsedilir *(Sâd, 38/45–47)*. Bu iki peygamber arasında bir fark daha vardır ki, Kur'an Hz. İsmail'i ğulâm-ı halîm (yumuşak huylu ve sabırlı oğul) olarak öne çıkarırken *(Sâffât, 37/101)*, Hz. İshak'ı ğulâm-ı alîm (çok âlim bir oğul) olarak anar *(Hıcr, 15/53)*. Peygamberler arasında yine dikkat çekici bir farklılık olarak, Hz. Yusuf, bir sûrede ve tam beş âyette muhsin olmakla övülür *(Yusuf, 12/22, 36, 56, 78, 90)*. Yine, Sâffât Sûresi'nde, *(37/109, 120, 130)* Hz. İbrahim, Hz. Musa ile Hz. Harun ve Hz. İlyas(în)'e sadece "Selâm olsun!" denilerek selâm edilirken, Nûh'a âlemler içinde selâm olsun denir *(âyet: 79)* ve böylece bütün varlıkların Hz. Nuh'a insanlığın ikinci babası olarak medyuniyeti dile getirilir.

Üç Farklı Özellik

Bu konuda misalleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte, resûller arasında dikkat çekici üç önemli farklılığa daha dikkat çekmek daha önemli görünmektedir. Bunlardan biri, bazı resûllerin risalet misyonları çerçevesinde bazı imtihanlara tâbi tutularak başka önemli görevlere de hazırlanması ve bu görevlerin gerektirdiği makamın

kendilerine bahşedilmesidir. Meselâ, Hz. İbrahim (a.s.), ateşe atılma, akrabasından Hz. Lût'un kavminin helâk edilmesi, oğlu Hz. İsmail'i kurban etmesi emri gibi ağır imtihanlardan geçtikten sonra insanlara imam kılınmıştır *(Bakara, 2/124)*. Hz. Davut, hüküm ve kazâ konusundaki imtihanı vermesi üzere insanlar arasında hükmetmek için halifelik *(Sâd, 38/26)*; oğlu Hz. Süleyman ise, tahtı üzerine bir cesedin bırakılmasıyla imtihan edilmesinin ardından, tarihte başka kimseye nasip kılınmayacak meliklikle şereflendirilmiştir *(Sâd, 38/35)*. İlgi çekicidir ki, Kur'an-ı Kerim, bu iki resûlden, yani Hz. Davut ve Hz. Süleyman'dan söz ederken, her ikisine de hüküm ve ilim verildiğini bilhassa anmakta *(Enbiyâ, 21/ 79)* ve böylece hilâfet ve meliklik için gerekli iki önemli değere dikkat çekmekte, ayrıca, bu her iki resûlün sahip bulundukları yüksek dünyevî makamlara rağmen Allah'a yakın ve O'na çok yalvaran güzel kullar olduklarına vurgu yaparak *(Sâd, 38/17, 25, 30, 40)*, halifelik ve melikliğin ibadet, kulluk, göz yaşı ve evbe ile bir arada yürümesi gerektiğine telmihte bulunmaktadır.

Resûlleri karşılaştırırken dikkat çekici ikinci nokta, misyonları gereği karakterlerinde ve bazı tutumlarında kendini gösteren farklılıklardır. Bir hadis-i şerifte de kendisine dikkat çekilen bu farklılık *(İbn Hanbel, 7/ 487 ; Beyhakî, 6/ 321)*, isyankâr kavimleri hakkında Hz. İbrahim ve Hz. İsa ile, Hz. Nuh ve Hz. Musa'nın yaptığı dualarda ortaya çıkmaktadır. Hz. İbrahim, "Ya Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların birçoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse o da Sen'in merhametine kalmıştır, şüphesiz Sen Ğafursun, Rahîmsin." *(İbrahim, 14/36)*; Hz. İsa, "Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Sen'in kullarındır. Onları affedersen, Aziz ve Hakîm (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) ancak Sen'sin." şeklinde münacatta bulunurken; Hz. Nuh, "Ya Rabbi, yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!" *(Nuh, 71/26)*; Hz. Musa da, "Ey bizim büyük Rabbimiz, mahvet, sil süpür onların (Firavun ve kavminin) servetlerini ve kalplerini şiddetle sık! Belli ki o acı azabı görmedikçe onlar imana gelmeyecekler!" *(Yunus, 10/88)* diyerek dua etmektedir. Hz. İbrahim ile Hz. İsa'nın, H. Nuh ile Hz. Musa'nın duası birbirine benzerken, Hz. İbrahim ile Hz. İsa'nın birbirine benzer duası arasında bile dikkat çekici bir farklılık olarak, Hz. İbrahim duasını Cenab-ı Allah'ın Ğufran ve Rahmet dergâhına gönderirken, Hz. İsa İzzet ve Hikmet dergâhına göndermektedir.

Resûller arasında göze çarpan bir diğer farklılık, her birinin Cenab-ı Allah ile olan münasebetidir. Konu gereği burada sadece, yukarıda mealini naklettiğimiz duaları birbirine benzeyen Hz. Nuh ile Hz. Musa'nın Allah ile olan münasebeti arasındaki farklılığa kısaca temas edeceğiz.

Hz. Nuh (a.s.), Tufan öncesi kendisinin, anne-babasının ve ailesi içinde mü'min olanların ve erkek-kadın bütün mü'minlerin bağışlanması için dua etmişti *(Nuh, 71/28)*. Tufan başlamadan önce de Cenab-ı Allah (c.c.), ona ailesi içinde mü'min olanları ve diğer mü'minleri gemiye almasını emretti *(Hûd, 11/40)*. Hz. Nuh, oğullarından birinin gemiye binmemiş olduğunu görünce onu gemiye davet etti. O ana kadar, onun mü'min olduğunu düşünüyordu; çünkü inkârına ait bir şeyini ihtimal görmemişti. Ama oğlunun davetine icabet etmeyip, boğulup gittiğini görünce, "Yâ Rab! Oğlum da (mü'min olarak) aileme katılanlardandı. Senin, (mü'min olarak aileme dâhil olanları kurtaracağına dair) va'din de elbette haktır ve Sen hâkimler Hâkimi'sin." diye inledi. Allah, ona şöyle cevap verdi: "Ey Nuh! O, senin ailenden değildi; çünkü onun bütün hayatı, yanlış inanç, yanlış tavır ve davranış üzerine kuruluydu. O halde, hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın bir meselede Ben'den istekte bulunma. Sana emrim odur ki, sen cahilce bir davranış içinde olamazsın." *(Hûd, 11/46)*

Hz. Musa (a.s.), Tur Dağı'nda Cenab-ı Allah'ın Kelâmına mazhar olunca, O'nu görme isteğinde bulundu. Cenab-ı Allah da, Kendisini görmesinin mümkün olmadığını, yanıbaşındaki dağa yapacağı tecellide eğer dağ yerinde kalırsa, Kendisini görebileceğini buyurdu. Ama Cenab-ı Allah'ın bir lem'acık Kudret tecellisi karşısında dağ toz haline gelirken, Hz. Musa da, yıldırım çarpmışçasına yere düşüp bayıldı. Kendine gelince tesbihte bulundu ve tevbe etti. Cenab-ı Allah'ın mukabelesi ise şöyle oldu: "Ey Musa! Ben seni seçtim, seni risaletle ve hitabıma mahzar kılmakla insanlar üzerinde bir mevkie çıkardım. Şimdi sen, (senin için olmayanı talepten vazgeçerek) sana ne vermişsem onu al ve karşılığında şükredenlerden ol!" *(A'râf, 7/143–144)*

Âyetlerden anlaşıldığı üzere, Cenab-ı Allah'ın Hz. Nuh'a cevabı Allah ile Resûlü arasındaki münasebete has celâl edâlı bir itab ifade ederken, Hz. Musa'ya cevabında ihtar, ama iltifat yüklü bir ihtar söz konusudur. Hz. Nuh niyaz peygamberi olarak görülürken, Cenab-ı Allah ile olan münasebeti içinde Hz. Musa, daha başka pek çok âyetin de ortaya koyduğu üzere *(Tâ-Hâ, 20/39–41; Kasas, 28/24)*, baştan itibaren bir naz peygamberi gibi görülmektedir. Bu hususun misalleri çoksa da, bu kadarla yetineceğiz.

Peygamberler Arasında Peygamber Efendimiz (s.a.s.)

Peygamberler de mânen terakki ederler. Bunu, "Seni dinin hükümlerinden habersiz bulup seçerek dosdoğ-

ru yola koymadı mı? Elbette senin için her zaman işin sonu başından (bir sonraki an, bir önceki andan) daha hayırlıdır" *(Duhâ, 93/7, 4)* âyetlerinden açıkça anlıyoruz. Denebilir ki, Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen resûller risalet zincirinin ana halkaları, kol başları olup, "İşte bu seçkin zatlar, Allah'ın hidayet verdiği kimselerdir. Sen de onların yolundan yürü!" *(En'âm, 6/90)* âyetinin de işaret ettiği üzere, her biri, diğerlerinden önde olduğu husûsî fazilet noktasında Peygamber Efendimiz'e, o kendi kemâl arşına ulaşıp da hepsini geride bırakıncaya kadar rehberlik etmiştir.

Yukarıda isimleri geçen ülü'z-azm resûllerin zikredildiği Şûrâ Sûresi 13'üncü âyette önce Hz. Nuh, ardından Allah Resûlü, sonra da tarih sırasıyla Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa anılmaktadır. Hz. Nuh, tarihte kendisine ilk şeriat verilen resûl olarak önce anılmış, Allah Resûlü hemen ondan sonra zikredilmekle, en büyük bu beş resûlün de en büyüğü olduğu ima edilmiştir. Nitekim benzer bir sıralamanın yapıldığı Ahzab Sûresi 7'nci âyette, önce şeriatları nazara alınmadan umumî olarak peygamberler dendikten sonra Allah Resûlü önce zikredilip, ardından Hz. Nuh ve diğer üç en büyük resûle yer verilmektedir. Ayrıca, Şûrâ Sûresi 13'üncü âyette diğer peygamberlere verilen şeriat için hususiyet kapsamı içinde tavsiye etme/emretme kelimesi kullanılırken, Peygamber Efendimiz'in Şeriatı için vahyetme kelimesi kullanılmış ve böylece onun şeriatının bütün önceki şeriatların esaslarını ihtiva eden evrensel ve kıyamete kadar geçerli bir şeriat olduğu belirtilmiştir.

Allah Resûlü'nün peygamberler arasındaki müstesna yerini tesbit için Kur'an-ı Kerim'de çok sayıda âyet vardır. Gerçi o muallâ Zât, kendisini diğer peygamberlerle mukayese etmek gibi bir davranışta hiçbir zaman bulunmamış, bunun da ötesinde, peygamberlerin ulaşılamaz büyüklükleri ve günahsızlıkları hakkında ümmetinin zihninde, kalbinde zerrece bir şüphe olmaması için açıklamalar da yapmıştır. Meselâ, bir yahudi Medine çarşısında, "Hz. Musa'yı insanlar üzerine seçen Zât'a yemin olsun!" deyince, Ensâr'dan bir zat, "Rasülullah aleyhissalâtu vesselâm aramızda iken böyle dersin ha!" diyerek adama çıkışmış, durum Peygamber Efendimiz'e aktarılınca, o, erişilmez büyüklüğünü gösteren şu açıklamada bulunmuştur: "Ben, (Sûr'a ikinci defa üfürüldüğünde) başını ilk kaldıran olacağım. O anda, Arş'ın ayaklarından birini tutan Hz. Musa (aleyhisselâm) ile karşılaşırım. Bilemem, o başını benden önce mi kaldırdı, yoksa o, (Sûr'a ikinci üflenişte) Allah'ın çarpılıp yıkılmaktan istisna tuttuklarından mıdır? Kim de, 'Ben Yûnus ibnu Metta'dan daha hayırlıyım (üstünüm) derse, şüphesiz yalan söylemiş olur." *(Tirmizî, Tefsir, [39], 9)* Yine, bir kişi kendisine "Ey yaratılmışların en hayırlısı!" diye hitap edince hemen, "Bu söylediğin, İbrahim (aleyhisselâm)'ın vasfıdır!" buyurmuş *(Müslim, Fedail, 150)*, yine bir münasebetle kerem sıfatını en çok Hz. Yusuf'a yakıştırarak, "Kerim oğlu kerim oğlu kerim oğlu kerim, İbrahim oğlu İshak oğlu Yakup oğlu Yusuf'tur!" demiştir *(Buharî, Enbiyâ, 19)*. Hz. İbrahim'in Cenab-ı Allah'tan kendi kapasitesine göre yakînde zirveye ulaşma talebi konusunda da *(Bakara, 2/260)* kimsenin zihninde o büyük peygamberin yakîni konusunda şüphe uyanmaması için hemen, "*(İbrahim, şüpheden en uzak kişidir.)* Biz, şüphe etmeye İbrahim'den daha yakınız!" *(Buharî, Enbiyâ, 11; Müslim, İman, 238)* açıklamasını yapmıştır.

İnsanlığın İftihar Tablosu, böyle davranıyordu. Ama onun bu tavrı, bizim onun Cenab-ı Allah'ın ilân buyurduğu müstesna büyüklüğünü ifade etmemize mani olmasa gerektir. Bu konuda, müfessirlerin dikkat çektiği hususlardan birkaç tanesini denizde damla mesabesinde olarak nakledeceğiz. Gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerekse eldeki Kitab-ı Mukaddes nüshalarında misyon itibariyle Peygamberimiz'le mukayese edilen Peygamber Hz. Musa olduğu için de *(Müzzemmil, 73/15; Tesniye, 18: 17–20)*, ayrı bir çalışma konusu olan bu hususa girmeyerek, karşılaştırmamızı bu iki müstesnâ resûl çerçevesinde yapacağız.

Hz. Musa (a.s.), kavmiyle Kızıldeniz'e ulaştığında, arkalarından ordularıyla Firavun yetişir. Kavminin, "Eyvah, yakalandık!" telâşı karşısında Hz. Musa, "Asla! Rabbim benimledir, bana (kurtuluş) yolunu gösterecektir!" der *(Şuarâ, 26/61-62)*. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), hicret esnasında benzer bir duruma maruz kalır. Yanında Hz. Ebu Bekir (r.a.) olduğu halde Sevr mağarasına sığındığında, kendisini takip eden Mekkeli müşriklerden bir ekip mağara ağzına kadar gelince Hz. Ebu Bekir endişe izhar eder. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ise şöyle der: "Üzülme, Allah bizimledir!" *(Tevbe, 9/40)*. Hz. Musa (a.s.), kendisi adına konuşur, yani "Rabbim benimledir; bana kurtuluş yolunu gösterecektir!" derken, Peygamber Efendimiz, "Allah bizimledir!" diyerek, Hz. Ebu Bekir'i sözüne dahil etmekte, hattâ ümmeti adına konuşmaktadır. Bu, risalet ve liderlik hususlarında Hz. Musa'nın kavminden ayrı tekil konumuna işaret ederken, Efendimiz'in liderliğinin, misyonunun ve İslâm'ın bu konudaki kuralının bütün toplumu kuşattığı ve âdeta toplumla paylaşıldığını gösterir. Bundandır ki Kur'an,

modern devletlerin yerine getirdiği kamu görevlerini ortak vazife olarak toplumun kendisine yükler. İslâm'da paylaşma, ortak sorumluluk alma, yardımlaşma ve istişare esastır. Ayrıca, Hz. Musa (a.s.), Cenab-ı Allah'tan "Rabbim" diyerek kendi adına ve O'nun kendisiyle olan husûsî münasebeti noktasında söz ederken, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ise, Cenab-ı Allah'ı, O'nunla olan münasebeti noktasında ve bütün isimlerinin manâsını içine alan has ismiyle "Allah" olarak anar. Bu da göstermektedir ki, O'nun Allah ile olan münasebeti evrenseldir ve bütün varlıkları temsil etmektedir. Ayrıca bu, onun misyonunun da evrensel olduğunu gösterir. Yine, Hz. Musa, "Rabbim bana kurtuluş yolunu gösterecektir." diyerek, O'ndan beklediği yardımı gelecek zamanla ifade etmiştir. Efendimiz ise, "Allah bizimledir!" diyerek, O'nunla münasebetinin ve O'ndan beklentilerinin, O'na tevekkülünün her zaman için aynı olduğunu ve zamanla kayıtlı bulunmadığını ortaya koymuştur.

Hz. Musa (a.s.) Firavun'a gitme emrini aldığında Cenab-ı Allah'a yaptığı duasında ilk olarak göğsünün genişletilmesini diledi *(Tâ Hâ, 20/25)*. Hz. Musa'nın dua ile istediği bu hususun, İslâmî terminolojideki adıyla inşirâh veya inbisatın Allah Resûlü'ne baştan bahşedildiğini Cenab-ı Allah (c.c.), Resûlü'ne minnet sadedinde zikreder: Biz, senin göğsünü açıp genişletmedik mi? *(İnşirâh, 94/1)*. İnbisat, insanlarla olan münasebetlerde kalbin şer'î sınırlar çerçevesinde herkesi kucaklayabilecek, onları yumuşak söz ve sevimli halleriyle memnun edebilecek bir genişliğe ulaşması, herkese seviyesine göre konuşup davranabilme manâsına gelir. Kişinin Allah ile olan münasebeti açısından ise, Allah'a olan yolculuğun başında korku ile ümidin bir arada bulunduğu bir hâl, yolun sonuna varmışlar için ise İlâhî huzuru, Cenab-ı Allah'ın huzurunda bulunmayı sürekli hissetmekten kaynaklanan ve ister istemez dışarı yansıyan bir itmi'nan halidir. Gerçekten de Allah Resûlü (s.a.s.) çevresindeki herkese karşı samimiydi. Küfür, şirk, şahit olduğu günahlar karşısında için için yanıp kavrulsa, herkesin âkıbeti hakkında endişelerle iki büklüm olsa da, yüzünden tebessüm eksik olmaz, herkesi seviyesince konuşup muamele eder ve maruz kaldığı her türlü kötü ve kaba muameleye şikâyetsiz tahammül ederdi. *(Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri, 1/165)*

Sonuç Yerine

Müfessirler tarafından yapılan ve sınırlı bir çalışma çerçevesinde aktarabildiğimiz bu iki karşılaştırma dışında, Peygamber Efendimizin diğer peygamberler arasındaki yerini tesbit için elbette daha pek çok misaller verilebilir. Meselâ, manevî açıdan olduğu kadar, bütün bir hayata ve varlıklara bakan, yani ontolojik veya Allah'ın Rahmâniyetine ayna olması yanıyla da çok önemli manâlar ihtiva eden, Seni bütün âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik *(Enbiyâ, 21/107)* âyeti; başka kitaplarda olmayıp sadece Kur'an'da yer alan ve hakkında bir Yahudi'nin Hz. Ömer'e "Kitabınızda bir âyet var ki, o âyet bizim kitabımızda olsaydı, onun indiği günü bayram ilan ederdik" dediği, Bugün size dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslâm'ı beğendim *(Mâide, 5/6)* âyeti, söz konusu edilebilecek âyetlerden sadece iki tanesidir. Ayrıca, Kur'an'ın diğer kitaplar arasındaki yeri de, Peygamber Efendimiz'in diğer peygamberler arasındaki yerini tesbit bakımından çok önemlidir. Çalışmamızın başında vahyi ele alırken kısaca temas ettiğimiz bu hususa meselâ bir diğer misal olarak, İbrahim Sûresi'nin birinci ve beşinci âyetlerini verebiliriz. Birinci âyette, Bir Kitap ki, insanları Rabbilerinin izniyle karanlıklardan nûra, Azîz Hamîd Olan'ın Yolu'na çıkarasın diye O'nu sana indirmekteyiz denilerek Kur'an vahyinin evrenselliği ifade buyrulurken, beşinci âyette Nitekim Musa'yı da, "Halkını karanlıklardan nûra çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat!" diye âyetlerimizle göndermiştik buyrularak, hem Hz. Musa'nın risaletinin, hem de ona verilen Kitabın bir kavimle sınırlı olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Yine, A'râf Sûresi 154'üncü âyetinde Musa'ya, bir hidâyet rehberi ve bir rahmet olarak Kitab'ı vermiştik denmekte, buna karşılık 157'nci âyette Kur'an hakkında, İşte size Rabbinizden apaçık bir delil, hidayet rehberi ve bir rahmet geldi buyrulmakta, yani hidayet rehberi ve rahmet olmanın Tevrat için bir fonksiyon veya niteleme ifade ettiği, buna karşılık Kur'ân'ın bizatihî hidayet ve rahmet, hidayet ve rahmetin ta kendisi olduğu beyan buyrulmaktadır. Yine, Kur'ân'ın çok yerinde Cenab-ı Allah Peygamber Efendimiz'e, ey Resûl, ey Nebî diye hitapta bulunarak onu misyonuyla anmakta ve böylece "Mutlak zikir kemaline masruftur (bir şey, bir isim veya sıfat kayıtsız olarak anıldığında, onu temsil eden en büyük zata delâlet eder)" kaidesine göre, O'nun nübüvvet ve risaletin en büyük temsilcisi olduğuna işarette bulunmaktadır.

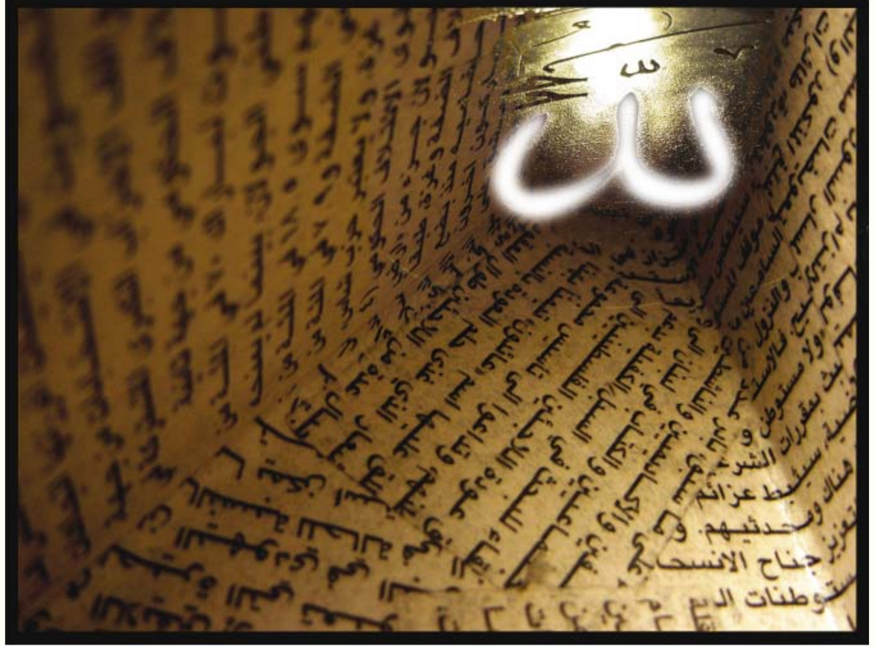
Son sözü İmam Bûsırî'ye bırakalım:

O bir fazilet güneşi, diğerleri ise yıldızdır,
Yıldızlar insanlara ışıklarını ancak geceleri sızdırır.

* Araştırmacı - Yazar
aunal@yeniumit.com.tr

Prof. Dr. Davut AYDÜZ *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

HURÛF-U MUKATTAA

Hadislerde Hurûf-u Mukattaa: Kur'ân okumayı teşvik eden, Allah'ın kelâmını okuyana her harfi için on sevap verileceğini ve bu arada الم "elif-lâm-mîm"in tek harf değil üç harften meydana geldiğini bildiren hadisin dışında muteber hadis kaynaklarında hurûf-u mukattaa'ya dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Hurûf, harf kelimesinin çoğuludur. Mukattaa kelimesi de ayrılmış, münferit demektir Hurûf-u mukattaa ise; ayrılmış, münferit harfler demektir. Bunlara hurûf-u tehecci, evâilü's-süver ve fevâtihü's-süver de denilmiştir. Bu harfler, bir kelime gibi yazıldığı halde, okurken ayrı ayrı olarak okunur. Meselâ, الم tek bir kelime gibi birleşik olarak yazılsa bile, elif-lâm-mîm diye okunur.

Bu harflerin seçilip yerleştirilmesinde öylesine bir nizam bulunmaktadır ki, bilhassa bazı muâsır müelliflerin fütursuzca, neredeyse "tesâdüfî" demeye varan değerlendirmelerine asla imkân vermez: Meselâ:

1. Hece harflerinin adedi -elif-i sâkine hariç kalmak şartıyla- 28 harftir. Kur'ân-ı Azîmüşşan, sûrelerin başında bu harflerin yarısını, yani 14 tanesini zikretmiş, yarısını da terk etmiştir.

Aynı zamanda bu harfler, 14 değişik şekildedir:

الم، الر، المر، المص، حم، حم، عسق، ق، كهيعص، ن، ص، طه، طس، طسم، يس

2. Kur'ân'ın almış olduğu yarı, terk ettiği yarıdan daha ziyade kullanılan harflerdir.

3. Kur'ân, sûrelerin başında zikrettiği kısım içinde, dile daha kolay olan elif ve lâm'ı çok tekrar etmiştir.

4. Hurûf-u mukattaa 29 sûrenin başında yer alır ki, bu da elif-i sâkine bir harf sayılırsa, Arapça'daki harf sayısına eşittir.

5. 29 sûreden ikisi Medenî, diğerlerinin hepsi Mekkî'dir.

6. Hece harflerinin mehmûse, mechûre, şedîde, rehve, müsta'liye, münhafıza, mütbika, münfetiha gibi çiftli cinslerinin her birisinden yine yarısını almıştır.

7. Meryem, Ankebût, Rûm ve Kalem dışındaki surelerde, hurûf-u mukattaa'dan hemen sonra Kur'ân'dan veya aynı anlamda kitaptan söz eden ya da bunlara işaret eden bir âyet yahut âyetler gelmektedir. Bu dört sure başındaki harflerden sonra her ne kadar kitap ve peygamber lafzı geçmiyorsa da, surelerin muhtevasının ifade ettiği mânâlar bu eksikliği tamamlamaktadır.

8. Yüce Allah, Arap alfabesindeki harfleri sanki üç kısma ayırmıştır.

Birinci kısım, elif'ten zâl'a kadar olan dokuz harftir:

ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ

İkinci kısım da, elif-bâ'nın son dokuz harfini teşkil eden fâ'dan yâ'ya kadar olan dokuz harftir:

ف، ق، ك، ل، م، ن، و، ه، ي

Üçüncü kısım ise, bu ikisinin ortasında yer alan, râ'dan gayn'a kadar olan on harftir:

ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ

Yüce Allah hurûf-u mukattaa içinde, birinci kısımdan iki harfi, yani elif ile hâ'yı zikretmiş, yedisini bırakmıştır:

ا، ب، ت، ث، ج، ح، خ، د، ذ

İkinci kısımdan ise, sadece iki harfi, yani fâ ile vav harflerini bırakmış, geriye kalan yedisini zikretmiştir.

ف، ق، ك، ل، م، ن، و، ه، ي

Orta kısımdaki on harften ise, bir harf zikretmiş, bir harf bırakmış, meselâ, râ'yı zikretmiş, zê'yi bırakmış; sin'i zikretmiş, şın'ı bırakmış, sâd'ı zikretmiş, dâd'ı bırakmış; tî'yı zikretmiş, zî'yı bırakmış ve ayn'ı zikretmiş gayn'ı bırakmıştır.

ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ع، غ .

Bu seçme ve sıralama, tesâdüfî olmayıp, bir maksada yönelen bir seçme ve sıralamadır. Öyleyse bütün bunlar, bir hikmete göre yapılmıştır. *(Fahruddin er-Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, Bakara 1. âyetin tefsiri.)*

Bu zikrettiklerimiz göstermektedir ki, hurûf-u mukattaa, tesâdüfî değil, Allah'ın iradesiyle seçmesi neticesinde oluşmuştur.

Mukattaa Harflerinin Mânâları

Bu harflerin mânâsız olduğunu söylemek hatadır. Allah'ın kelâmı bundan münezzehtir. Ancak tam şekliyle mânâsını Allah'ın bilebileceği müteşâbihattan saymak gerekir. Müfessirler "Bunlardan muradın ne olduğunu kat'î olarak Allah bilir." demekle beraber, muhtemel vecihleri zikretmekten de geri durmamışlardır.

Bu harfler hakkındaki ihtilafın sebeplerinden birisi de, Peygamberimizden bu harflerin mânâsına dâir bir bilginin gelmemesidir.

Hadislerde Hurûf-u Mukattaa: Kur'ân okumayı teşvik eden, Allah'ın kelâmını okuyana her harfi için on sevap verileceğini ve bu arada الم "elif-lâm-mîm"in tek harf değil üç harften meydana geldiğini bildiren hadisin dışında *(Tirmizi, Fezâilü'l- Kur'ân, 16; Dârimî, Fezâilü'l- Kur'ân, 1)* muteber hadis kaynaklarında hurûf-u mukattaa'ya dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Başta müfessirler olmak üzere İslâm âlimleri, hurûf-u mukattaa'nın tefsiri meselesinde iki ana görüş ileri sürmüşlerdir.

I. Selef Âlimlerinin Görüşü: Daha çok Selef âlimlerinden meydana gelen gruba göre hurûf-u mukattaa, te'vilini yalnızca Allah'ın bildiği müteşâbih âyetlerden olup, bu harfler üzerinde yorum yapmak mümkün değildir. Bu alimler; söz konusu harflerin indirilişinde Allah'ın mutlaka hikmetinin bulunduğunu, ancak insanların idrakinin bu hikmeti kavrayamayacağını söylemekle yetinmişlerdir.

Kur'ân-ı Kerim'in temel gayesi insanları hidâyete ulaştırmak olup, bütün âyetler içinde çok küçük bir yer tutan hurûf-u mukattaanın anlamının bilinmemesi Kur'ân'ın bu fonksiyonunu hiçbir şekilde zedelemez. Mânâsı bilinmeyen bazı kelimelerin Kur'ân'da yer alması, kişinin kulluk samimiyetini ölçme ve Allah'a teslimiyetini sağlama amacı da taşır.

Hz. Ebu Bekir: Her kitabın bir sırrı vardır, Allah'ın Kur'ân'daki sırrı da evâili's-suverdir, demiştir.

Hz. Ali: Her kitap için bir zübde/öz vardır. Bu kitabın zübdesi de mukattaa harfleridir.

İbn Mes'ûd ve Hülefâ-yı Râşidîn'den şu haber nakledilir: "Bu harfler gizli bir ilim ve kapalı bir sırdır. Allah onları bilmeyi kendine mahsus kılmıştır." *(Reşid Rıza, Menar Tefsiri, VIII, 302; Subhi Sâlih, Mebâhîs, s.236)*

II. Halef Âlimlerinin Görüşü: Bu âlimler, Müteşâbih âyetlerin ve dolayısıyla hurûf-u mukattaanın mânâlarını araştırmanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Bunlara göre, apaçık bir Arapça ile nâzil olan, insanları üzerinde düşünmeye davet eden, her şeyi açıklayan ve hidâyet rehberi olan Kur'ân'da anlaşılmayan sözlerin bulunması onun bu özellikleriyle bağdaşmaz.

Hurûf-u mukattaanın tefsir edilmesinin gerekliliği üzerinde ittifak eden âlimler, bu harflerin anlamları konusunda çok farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Bazı kaynaklarda 30'dan fazla görüş bulunmakla beraber, onlardan en fazla nazar-ı itibara alınması gerekenleri özetleyelim:

Genel Bir Mânâ Verenler:

1. Kur'ân, alışılmamış, mûtad olmayan, mûsikî tesiri de olan bu tâbirlerle, etrafın dikkat nazarlarını çekmek, dinlemelerini sağlamak istemiştir. Bu seslerden sonra ne gelecek diye dinleyicileri tenbih etmektedir. Bu dikkat çekme, Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunu kabul etmeyen o asırdaki müşrik ve Ehl-i kitabın yanı sıra her devirdeki insanlardır.

Mekkeli müşriklerin, Kur'ân'ın insanları etkisi altına almasını önlemek amacıyla Kur'ân okunurken gürültü çıkarmaya karar vermeleri üzerine, Kur'ân'a vurgu yapan devamındaki âyetlere dikkat çekmek için söz konusu harfler nâzil olmuştur.

2. Kur'ân, bunlarla i'câzına işaret etmektedir. Yani, "Kur'ân'ın cümleleri, ibâreleri, hepinizin bildiği, sizin konuşmalarınızda ve yazılarınızda kullandığınız bu basit harflerden meydana gelmektedir. Eğer onun beşer kelâmı olduğunu iddia ediyorsanız, öyleyse uğraşın bakalım, sizler de elinizde olan bu imkânı kullanarak benzerini getirmeye çalışın. Siz benzerini yapamadığınıza göre Kur'ân mûcizedir." demek istemektedir.

3. Yüce Allah, kitâbetin (yazının) önemine çarpıcı bir şekilde dikkati çekmek istemiş olabilir. Harflerin Elifba'daki isimlerini sayarak hecelemek, yeni okuyup yazmaya başlayanlara mahsustur. Buradan, Kur'ân'ın, ümmî bir kavme ve mübtedî bir muhite muallimlik yaptığı anlaşılmaktadır. Yazının keşfi nasıl insanlığa en önemli bir ilerleme döneminin açılmasına yol açmışsa, bu Kitabın hidâyeti de, medeniyette ve içtimâî gelişmede büyük bir ilmî yükselmeye yol açacak, Câhiliyyeden aydınlığa çıkaracaktır. Nitekim o, "oku!" diye başlayan bir Kitap olmuş ve gelen ilk vahiy de Allah'ın "insana kalemle (yazıyı) öğretmesinden" bahsetmiştir. *(Suat Yıldırım, Kur'ân-ı Kerîm ve Kur'ân İlimlerine Giriş, İst. 1983, s.111-113)*

4. Âlimler bu münferit hece harflerini izah etmek üzere yapılan yorumlardan hiç birinin kesin olmadığını, Allah Teâlâ ile Resûlü arasındaki bu şifrelerin ittifakla müteşabihattan sayıldığını belirtirler. Bu hususta Subhî Sâlih şöyle demektedir:

"Bu sûre başlangıçları, hâla hayret âmili olmaya devam etmektedir. Hayret meraka, merak ise dikkate yol açar. Semânın, arzın kulağına fısıldadığı bu harflerden daha müessir bir şekilde hiçbir şeyin, insanların dikkatini celbedeceği tasavvur edilemez." *(Subhî Sâlih, Mebâhis, s.236)*

Sûrelerin başlarındaki hurûf-u mukattaa İlâhî bir şifredir. Allah, diğer insanlar ve peygamberler arasından seçip özel donanımlı olarak gönderdiği son elçisi Hz. Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) onlarla bazı işâret-i gaybiye veriyor. O şifrenin anahtarı, o özel kuldadır, hem onun mirasçılarındadır.

5. Elif Lâm Mîm ve benzeri bu hurûf-u mukattaada göze çarpan garâbet, bu harflerin pek garip ve alışılmamış bir şeyin mukaddimesi ve keşif kolları olduklarına işarettir.

6. Sûrelerin başlarındaki hurûf-u mukattaa, İlâhî bir şifredir. Beşer fikri ona yetişemiyor. Anahtarı, ancak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dadır.

7. Şifrevari şu hurûf-u mukattaanın sûre başlarında zikri, Kur'an'ın kendisine indiği ve diğer insanlara tebliğ ile mükellef olan Zâtın, yani Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın fevkalâde bir zekâya mâlik olduğuna işarettir ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, remizleri, îmaları ve en gizli şeyleri sarih gibi telâkki edip, anlıyordu.

8. Elif Lâm Mîm ve benzeri harfler, beraber yazıldıkları halde, ayrı ayrı okunmaları, bu şeklin Kur'an'a has olup, Kur'an'ın bu hususta kendisinden önceki hiçbir kitaba, hiçbir imama tâbi olmadığına ve hiç kimseyi taklit etmediğine ve üslûbunun çok güzel ve hârika olduğuna işarettir.

9. Hatip ve beliğlerin âdetindendir ki, mesleklerinde daima bir misale tâbi olup ve bir örnek üzerine nakış dokuyarak işlenmiş bir yolda yürürler. Halbuki, bu harflerden anlaşıldığına nazaran, Kur'ân hiçbir misale tâbi olmamıştır ve hiçbir nakş-ı belâgat örneği üzerine nakış yapmamıştır ve işlenmemiş bir yolda yürümüştür. *(Bediüzzaman, R. N. Külliyatı, II, 1167-1169)*

10. Sûrelerin başlarındaki hurûf-u mukattaa İlâhî bir şifredir. Allah, diğer insanlar ve peygamberler arasından seçip özel donanımlı olarak gönderdiği son elçisi Hz. Muhammed'e (s.a.s.) onlarla bazı işâret-i gaybiye veriyor. O şifrenin anahtarı, o özel kuldadır, hem onun mirasçılarındadır. Kur'ân-ı Hakîm madem her zaman ve her taifeye hitap ediyor, her asrın her tabakasının hissesini içine alan çok çeşitli yönleri ve mânâları olabilir. Selef-i Sâlihîn ise, en hâlis pay onlarındır ki, beyan etmişler. Ehl-i velâyet ve tahkik, seyr ü sülûk-ü ruhâniyeye ait

Kur'ân, mûtad olmayan, mûsikî tesiri de olan bu tâbirlerle, etrafın dikkat nazarlarını çekmiş, dinlemelerini sağlamıştır. Bu seslerden sonra ne gelecek diye dinleyicileri tenbih etmektedir. Bu dikkat çekme, Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunu kabul etmeyen o asırdaki müşrik ve Ehl-i kitabın yanı sıra her devirdeki insanlardır.

çok muamelât-ı gaybiye işârâtını onlarda bulmuşlardır. *(Bedîüzzaman, R. N. Külliyatı, I, 534)*

Özel Mânâ Verenler:

Bazı âlimler ise, Hurûf-u mukattaaya daha özel mânâlar vermişlerdir. Şimdi de onlardan bazılarını zikredelim:

1. Mukattaa harfleri, başında bulundukları sûrelerin isimleridir. Mesela: Bakara sûresine, sadece Bakara sûresi denildiği gibi aynı zamanda Elif Lâm Mîm Bakara, Secde sûresine de, sadece Secde sûresi denildiği gibi, Elif Lâm Mîm Secde de denildiği gibi.

2. Bunlar Kur'ân'ın isimleridir. Kitap, Zikir, Furkân gibi ki, bunlarla Kur'ân'a yemin edilmiştir.

3. Kur'ân'da kalem, fecir, asır, incir ve zeytin gibi şeylere yemin edildiği gibi, bu mukattaa harflerine de yemin edilmiştir. Çünkü harfler, Allah'ın çeşitli dillerde gönderdiği kitapların ve esmâ-i hüsnâsının esasını oluşturur.

4. Hurûf-u mukattaa, ebced hesabıyla bazı olayların tarihine işaret eder. Bu görüşü benimseyenler, genellikle hurûf-u mukattaanın İslâm ümmetinin dünyadaki kalış süresini gösterdiğini ileri sürerler. Rivayete göre bir grup Yahudi, Peygamber Efendimizin (s.a.s.) huzuruna gelerek Bakara suresindeki Elif Lâm Mîm'in sayı değerine göre İslâm Ümmeti'nin 71 yıllık ömrü olduğunu iddia etmişler, Resûl-i Ekrem, Kur'ân-ı Kerim'de elif-lam-mim-sad, elif-lam-mim-ra'nın da bulunduğunu söyleyince bu harflerin toplamının 700 yılı aştığını gören Yahudiler, canları sıkkın bir şekilde oradan ayrılmışlardır. *(Taberi, Al-i İmran 3. ayetin tefsiri; Suyûtî, İtkan, III, 25)*

Fakat birçok İslâm âlimi, hurûf-u mukattaanın ebced hesabında kullanılmasını doğru bulmazlar.

5. Hurûf-u Mukattaadan her biri belli kelimelerin anahtarı veya kısaltmasıdır. Ancak bu harflerin hangi kelimelerin kısaltması olduğu konusunda ihtilaf vardır.

Hurûf-u mukattaa, ism-i a'zâmın bazı sûrelerin başına dağılmış şeklidir. Meselâ, elif-lâm-râ, hâ-mim ve nûn harfleri bir araya getirildiğinde er-rahman الر+ حم+ ن ismi ortaya çıkmaktadır. Ancak ism-i a'zâm kesin olarak bilinmediğinden hurûf-u mukattaadan nasıl bir ismin oluşturulacağı belli değildir.

6. Her harf Allah'ın bir isim veya sıfatının sembolüdür. Elif: Allah, Lâm: Latif, Mîm: Mecîd, ismine tekâbül eder. Bunlarla Allah'ın isimlerine yemin edilmiştir.

7. Bu harflerden bazıları Allah'ın zâtî isimlerinin, bir kısmı da sıfatlarının kısaltılmasıdır. Mesela; elif-lam-mim, انا الله اعلم "Ben Allahım, Ben bilirim", elif-lâm-râ ise, انا الله اري "Ben Allahım, Ben görürüm" mânâsındadır.

8. Bu harflerden bazıları Allah'ın, bazıları diğer varlıkların isimlerinin kısaltılmasıdır. Elif Allah; Lâm Cibrîl, Mîm Muhammed'e tekâbül eder ve: "Bu kitap Allah katından Cebrâil vasıtasıyla Muhammed'e indirilmiştir", demektir.

Elif Lâm Mîm üç harfiyle üç hükme işarettir. Şöyle ki: Elif, هذا كلام الله الازلي "Bu, Allah'ın Ezelî Kelâmıdır." hükmüne; lâm, نزل به جبريل "Bunu, Cebrâil indirdi." hükmüne; mim, علي محمد عليه السلام "Muhammed aleyhisselâm'a indirmiştir." hükmüne remzen ve imâen işarettir.

9. Bu harflerin her biri O'ndan gelecek nimet ve belâlara, ayrıca bazı milletlerin dünyada kalış sürelerine de delâlet etmektedir.

10. Bu harfler, iki sureyi birbirinden ayırma işlevi görür. Nitekim Arap şiirinde bir kasidenin bitip diğerinin başladığını göstermek üzere kasidenin başına bazı edatlar getirilirdi.

11. Tasavvufî bir yaklaşım: Hurûf-u mukattaa ile başlayan surelerde anlatılan bütün ahkâm ve kıssalar, bu harflere yerleştirilmiş olup, bunlar surenin içinde açıklanmıştır. Bu şifreleri ancak Peygamber veya velîler çözebilir.

12. Bu harfler, dinî, kevnî veya tarihî birer sırdır ve ileride keşfedilecektir.

Sonuç

Hurûf-u mukattaa ile ilgili olarak ortaya atılan bütün bu görüşler bazı yönlerden akla uygun geliyorsa da, hemen hemen hepsinin tenkide açık bir kapı bıraktıkları gözden kaçmamaktadır. Çünkü her görüşün kesin, tek doğru görüşü ifade ettiğine dair kuvvetli delillere sahip değiliz.

Akla en uygun olanı; bu harflerin tenbih ve Kur'ân'ın İ'câzını beyan eden delillerden biri oluşudur. Bunların tesadüf eseri olduğu ise katiyyen söylenemez. Öyleyse Allah ile Resûlü arasında bir şifre olduğunu söylemekten başka diyecek bir şey kalmamaktadır.

* Sakarya Ünv. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi
dayduz@yeniumit.com.tr

Rabbenâ

Rahmetinden kılma Yâ Rab Sen beni bir lahza dûr
Afv kıl cümle günâhım def ola benden küdûr
Merhamet kıl halime çok eyledim cürm-ü küsûr
'Rabbenâ f'ağfir lenâ ente'l-Gafûr ente'l-Gafûr'

Rûz-i mahşerde nazar kılma benim isyanıma
Arz-ı hâlim bu durur her dem benim Sultânıma
Gel kerem kıl et terahhüm nâle vü efgânıma
'Rabbenâ f'ağfir lenâ ente'l-Gafûr ente'l-Gafûr'

Ettiğim isyandan cümle peşîmân olmuşum
Kalb-i virân u hazînim dîde-giryân olmuşum
Bülbül-asâ rûz-i şeb derd ile nâlân olmuşum
'Rabbenâ f'ağfir lenâ ente'l-Gafûr ente'l-Gafûr'

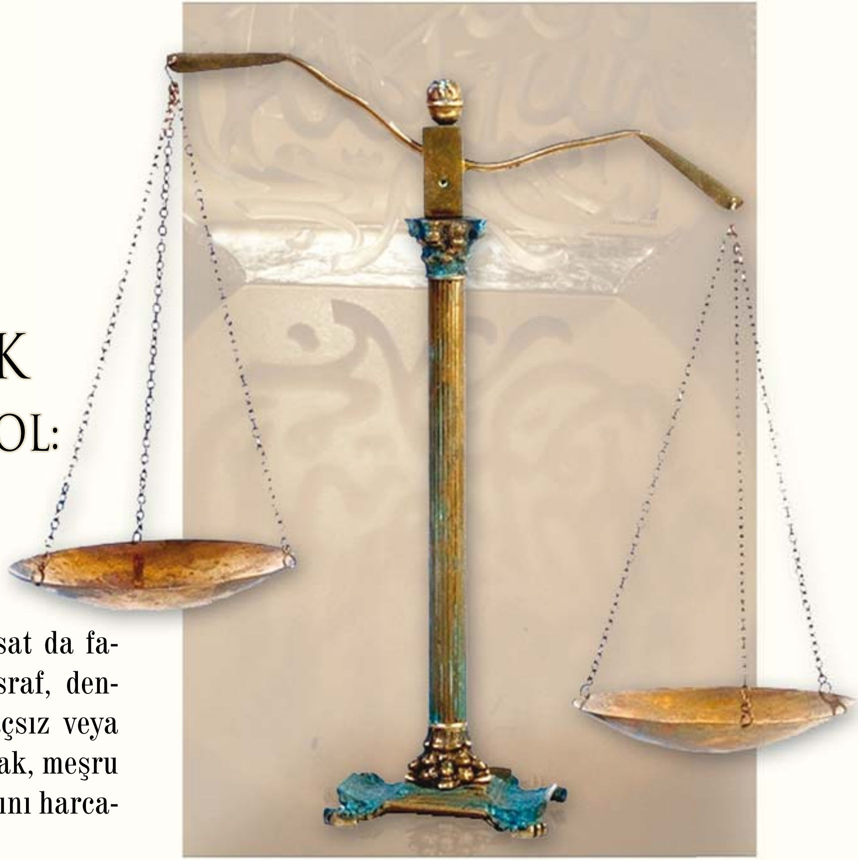
Şevket-i bîçâreye rahm eyle her dem yâ Rahîm
Çünkü Sen Settârsın cürmümü setr et yâ Kadîm
Dûzâh-ı hicrânda yandırma rahm et yâ Kerîm
'Rabbenâ f'ağfir lenâ ente'l-Gafûr ente'l-Gafûr'

Urfalı Mehmet Şevket (1861-1918)

Dr. Muhsin TOPRAK *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

İSRAF İLE CİMRİLİK ARASINDA BİR ORTA YOL: İKTİSAT

İsraf ve cimrilik rezilet/düşüklük, iktisat da fazilet/erdem sayılan niteliklerdendir. İsraf, dengesiz harcamak, saçıp savurmak, amaçsız veya gayrimeşru bir gaye için harcama yapmak, meşru bir yerde harcanması gerekenden fazlasını harcamak, haddi aşmak anlamlarına gelir.

İnsan davranışları, benliğin derinliklerine yerleşen, kimisi soyaçekim yoluyla, kimisi de sonradan kazanılmış bir takım nitelikler doğrultusunda tezahür eder. Benliği donatan bu nitelikler dile döküldüğünde, insan hakkında değer yargısı anlamı taşır. Bunlardan bir kısmı olumlu, diğer bir kısmı da olumsuzdur. İnsanın çeşitli davranışlarıyla ilişki kurularak tasnif edildiğinde, bunlar genellikle üçer kavram halinde ifade edilir. Bunlardan ikisi ifrat ve tefriti, üçüncüsü de vasatı belirler. İnsanın ekonomik davranışlarıyla ilgili olarak dile getirilen israf, cimrilik ve iktisat kavramları bunlardan bir grubu oluşturur.

İsraf ve cimrilik rezilet/düşüklük, iktisat da fazilet/erdem sayılan niteliklerdendir. İsraf, dengesiz harcamak, saçıp savurmak, amaçsız veya gayrimeşru bir gaye için harcama yapmak, meşru bir yerde harcanması gerekenden fazlasını harcamak, haddi aşmak anlamlarına gelir. Bu manayı karşılayan diğer bir Kur'ânî tabir de tebzirdir. Dilimizde buna savurganlık denir. Cimrilik ise ihtiyaçları karşılamak için yeterince harcama yapmayıp kaynakları saklamak ve/veya malı hayır yolunda sarf etmekten kaçınmaktır. Kur'an'da yer alan şuh kelimesi birinci anlamı, buhl kelimesi ise, ikinci anlamı karşılar. Harcamalarda israf ile cimrilik arasında orta bir yol tutmak ise iktisat olarak adlandırılır.

Allah'ın (c.c.) Hoşuna Gitmeyen İki Davranış: İsraf ve Cimrilik

Ekonomik kaynakların dengesizce kullanılması anlamına gelen israf ve cimriliğin her ikisi de Allah'ın hoşuna gitmeyen davranışlardandır. Dünyayı bütün nimetleriyle istifademize sunan Yüce Rabbimiz (c.c.), insanın dünyevi kaynakları dengeli kullanmasını emrettiği gibi, haddi aşıp savurganlık yapmayı ve cimriliği de yasaklamış, hatta hem israf hem de cimrilik edenleri sevmediğini bildirmiştir.

A'raf suresinin 31. ayetinde "Ey Âdemoğulları, her mescide gidişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyin. Yiyin için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez" buyrulmaktadır. Al-i İmran suresinin 180. ayetinde ise "Allah'ın kendilerine bir lütuf olarak verdiklerine cimrice sarılanlar bunun kendileri için hayır olduğunu sanmasınlar. Kıyamet gününde, sarfında cimrilik ettikleri şeyler onların boyunlarına takılacaktır" denilmek suretiyle mallarını Allah yolunda sarf etmekte cimrilik edenlerin ahiretteki perişan halleri resmedilmektedir. Yine bu anlamda Nisa suresinin 36. ayetinde anne-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yolcuya, kölelere infak emredilmekte, 37. ayette ise Allah'ın, cimrileri, başkalarına cimriliği emredenleri ve Allah'ın kendilerine bağışladığı nimetleri gizleyenleri sevmediği, kesin ve ağır bir dille vurgulanmaktadır.

İhtiyaçları Gidermede Kullanılacak Kaynak Miktarı

Beşeri ihtiyaçlar iktisatçıların dediği gibi sınırsız değildir. Dolayısıyla ihtiyaçların tatmininde sınırsız kaynak kullanmak da gerekmez. Sınırsız olanlar arzu ve ihtiraslardır. İnsanlar arzu ve ihtiraslarını tatmin için ihtiyaçları karşılayacak şeylerden fazlasını isterler. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bu hakikati, "İnsanoğlunun bir vadi dolusu malı olsa ikincisini ister" *(Müslim, Zekât, 117)* hadisiyle anlatmıştır.

İhtiyaçların karşılanması için yeterli seviyede kaynak kullanmak, iktisat; yeterli seviyenin üstüne çıkmak israf; imkânı olduğu halde ihtiyaç tatmininde yeterli seviyenin altında kalmak da cimriliktir. Bu, ibadetler için sarf edilen kaynakların kullanımı bile olsa böyledir. Bunun en güzel örneğini, abdest konusunda Hz. Peygamber'in yaptığı uyarı oluşturur. Bir defasında Hz. Peygamber (s.a.s.) Sa'd'e (r.a.) uğradı. Sa'd bu esnada abdest alıyordu. Resûlullah (s.a.s.), onun suyu aşırı kullandığını görünce "Bu israf da nedir?" diye sordu. Sa'd de, "Abdestte de israf olur mu?" dediğinde, Hz. Peygamber (s.a.s), "Evet, hatta akmakta olan bir nehirde abdest alsan bile" şeklinde cevap verdi." *(İbn Mâce, Tahare, 48)*.

Ancak ihtiyaç denilince bundan sadece yeme, içme, giyme gibi şahsi ihtiyaçlar anlaşılmamalıdır. Dinî, millî, içtimaî, ailevî, meslekî temel görevlerin îfası için gerekli olan şeyler de bu ihtiyaç listesinin içine girer. İnsan bazen şahsi ihtiyaçlarını basit, ekonomik değeri düşük maddelerle karşılayabilecek iken, toplumsal kabuller, sosyal statüler gereği daha karmaşık, ekonomik yönden daha değerli maddeler kullanmak zorunda kalır. Bu ve benzeri durumlarda harcanan şeyler israf sayılmaz. Örneğin, insan basit ve ucuz kumaştan bir beze bürünmek suretiyle örtünebilir, bu bez örtünme ihtiyacını karşılayabilir. Ancak toplumsal kabuller, o topluma mensup insanların toplum içindeki yerlerine göre farklı giyinmelerini zorunlu kılar. Bu da fazladan kaynak harcamayı gerektirir ki, bu türden bir harcama israf kapsamında değerlendirilmez. Hatta örfün gerektirdiği şekilde ve sosyal statüye göre ihtiyacı karşılayacak özellikte giyinmemek cimrilik olarak mütalaa edilebilir. Bunun da ötesinde Allah'ın nimetlerini kulların kullanmaları O'nun hoşuna giden bir davranıştır. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de bir hadis-i şeriflerinde "İsraf ve gösteriş olmaksızın yiyiniz, giyiniz, tasadduk ediniz. Allah verdiği nimeti kulunun üzerinde görmekten hoşlanır" *(Buhari, Libas, 1)* buyurarak bu hakikati dile getirir.

Yalnız hem kişisel anlayışlar, hem sosyal statüler, hem de toplumsal kabuller nazar-ı dikkate alındığında, ihtiyaç tatmininde sınırları belirsiz, çok geniş bir alan ortaya çıkarıyor ki, bu da ihtiyaç olmayacak pek çok maddenin ihtiyaç olarak algılanabileceği ya da ihtiyacın giderilmesinde dengesiz harcama olabileceği endişesine yol açıyor. Yeterli seviyenin ne kadar olacağına karar verecek olan akıldır. Akıl, anlayan, kavrayan hüküm veren tarafımız olduğu için, neyin israf, ne kadarının cimrilik olduğuna o hükmeder. Dolayısıyla burada akıl hakem konumundadır. Ancak aklın çok keyfi ve bencilce hüküm verebileceğini göz önünde bulundurursak bunu kayıtlayıcı bir başka unsura daha ihtiyaç vardır ki bu da vicdandır. Bu durumda insana bazen ihtiyaç gibi görünen, fakat toplumsal durumlar göz önüne alındığında insan vicdanını rahatsız eden hususlar olabilir. Dolayısıyla aklın israf olmadığına hükmettiği bir konuda vicdan tereffühe/rahat yaşamaya izin vermez. "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" hadis-i şerifi, vicdanın belirleyiciliğini ortaya koyar.

İnfakta İsraf Olur mu?

İnfak, Allah yolunda veya Allah'ın rızasını kazanmak için mal sarf etmektir. Peki, bunda da israf olur mu? İnsan ne kadar infak ederse israf etmiş olur? Kur'an-ı Kerim'de muhtelif ayetlerde bu konu üzerinde durulmuş ve kişinin, kendisini başkasına muhtaç duruma düşürecek miktarda mal sarf etmesi israf olarak nitelenmiştir. En'âm suresinin 141. ayetinde ekinleri ve meyveleri verenin Allah olduğundan bahisle "hasat gününde onlardan yiyin, fakirin hakkını da verin, israf etmeyin" deniliyor. Burada "israf etmeyin" sözü "vermekte israf etmeyin, yani aşırı gitmeyin" şeklinde tefsir edilmiştir. Bu hususla ilgili şöyle bir olay anlatılır ki, bu olay aynı zamanda ayetin nüzul sebebi olarak gösterilmiştir. Sabit b. Kays (r.a.) hasat zamanında insanları hurma bahçesine girip üründen almaları konusunda serbest bırakmış, fakat bütün meyveler toplandığı için de ailesine hiçbir şey kalmamıştır. Bu yüzden de ayet nazil olarak orta bir yolu tavsiye etmiştir.

İsrâ suresinin 26–27 ve 29. ayetlerinde, "Yakınlarına, yoksula, yolda kalmışa haklarını ver, ama saçıp savurma. Saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridir. Zaten şeytan da Rabbine karşı büyük bir nankörlük sergilemiştir. Ne ellerini bütün bütün boynuna bağlayıp kilitli tut, ne de sonuna kadar aç. Böyle yaparsan kınanan ve eli boş, açıkta kalan biri olup çıkarsın" buyruluyor. Bu ayette de açıkça infakta orta yol emrediliyor.

Furkan suresinin 67. ayetinde ise, infakta israf ve cimrilik etmeme müminlerin niteliği olarak gösteriliyor; ikisi arasında orta bir yol tutulması tavsiye ediliyor. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de "Sadakanın hayırlısı, kişiyi fakir/başkasına muhtaç duruma düşürmeyecek kadar olandır" *(Buhârî, Zekât, 18)* buyuruyor. Yine bununla ilgili olarak Hz. Peygamber'in (s.a.s.) malın tamamını tasadduk veya vasiyet etmeyi yasakladığı rivayet ediliyor *(Buhârî, Vesâyâ, 2)*.

İktisat Erdemi

İktisatlı yaşamak birkaç açıdan erdemdir. Birincisi; iktisatlı davranmak, Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmaktır. Zira Allah (c.c.), yaratmada öyle davranıyor ve biz buna uygun olarak kâinatta azami tasarruf prensibinin hâkim olduğunu görüyoruz. İkincisi; iktisat etmek nimetlere karşı bir hürmeti ifade eder, dolayısıyla manevi bir şükür ifadesi olur. İsraf ise bunun tam zıddına nimeti hafife almak anlamına gelir. Üçüncüsü; orta yol, insan hayatının her yönünde onun faydasına olan bir güvenlik şerididir, bu yüzden insanî erdemlerden sayılır. İnsan tavır ve davranışlarında orta bir mertebe tutturdu mu, sırat-ı müstakimi bulmuş ve pek çok tehlikelere karşı kendisini korumuş olur. İktisat da ekonomik kaynakların kullanımında orta yol olduğu için bu da bir erdemdir. Hz. Peygamber (s.a.s.) de "Bir kimsenin hayatında orta yolu tutması onun akıllılığındandır" ; "İktisat eden geçim sıkıntısı çekmez" *(Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/447)* hadisleriyle bu erdemi dile getirmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) sadece ekonomik konularda değil, hayatın her alanında orta bir seviye tutturmayı tavsiye etmiş *(Buhari, Rikak, 18)* ve kendisi de öyle yaşamıştır. Bir sahabi diyor ki, "Ben Resulullah'ın arkasında namaz kıldım. Onun namazı da orta, hutbesi de orta uzunluktaydı" *(Müslim, Cuma, 41, 42)*.

Ayrıca insan onurunun korunması hususunda da bu erdemin katkısı çok büyüktür. Bunu Bediüzzaman hazretleri tarihten bir kıssa ile şöyle anlatır: Bir zaman, cömertliğiyle ünlü Hâtem-i Tâî'ye, "Sen kendinden daha aziz birini tanıyor musun?" diye sormuşlar, o da, "Evet öyle birini tanıyorum, yaşlı bir adam. Misafirlerime hediyelerle birlikte ziyafet verdiğim bir gün, dışarı çıkmıştım, baktım ki yaşlı, fakir bir adam, dikenli çalı ve gevenleri sırtına yüklemiş, götürmeye çalışıyor. Hem de dikenler bedenine batıp kanatıyor. Ona dedim ki, "Hâtem-i Tâî, hediyelerle beraber bir ziyafet veriyor. Sen de oraya git; üç-beş kuruşluk çalı yüküne bedel belki de beş yüz kuruşluk hediye alırsın." O ihtiyar dedi ki, "Ben, bu dikenli yükü izzetimle çekerim, taşırım. Kimsenin minneti altına girmem." İşte sahrada rast geldiğim o muktesid ihtiyarı benden daha aziz, daha yüksek, daha civanmerd gördüm."

İktisatla Cimrilik Arasındaki Fark

İktisatlı davranmak bazen cimrilik olarak algılanmakta ve nitelenmektedir. İktisatlı davranmak cimrilik midir? Tabii ki iktisatla cimrilik farklı şeylerdir. Bediüzzaman Hazretleri bu ikisi arasındaki farkı şeklen birbirine benzeyen tevazu ile zillet, vakar ile kibir arasındaki farklılığı dile getirerek şu şekilde ortaya koyuyor: "İktisad ve hıssetin (cimrilik) çok farkı var. Tevâzu, nasılki ahlâk-ı seyyieden olan tezellülden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Ve vakar, nasılki kötü hasletlerden olan tekebbürden mânen ayrı ve sureten benzer bir haslet-i memduhadır. Öyle de: Ahlâk-ı âliye-i Peygamberiyyeden olan ve belki kâinattaki nizâm-ı hikmet-i İlâhiyenin medârlarından olan iktisad ise, sefillik ve bahillik ve tama'kârlık ve hırsın bir halitası (karışımı) olan hısset ile hiç münasebeti yok. Yalnız, sureten bir benzeyiş var."

Üstad, iktisat ile cimrilik arasındaki bu farklılığı sahabe hayatından tarihi bir olay anlatarak da ortaya koyuyor: "Sahabenin abâdile-i seb'a-yı meşhuresinden olan Abdullah İbn-i Ömer Hazretleri ki: Halife-i Resûlullâh olan Fâruk-u Âzam Hazret-i Ömer'in (r.a.) en mühim ve büyük mahdumu ve sahabe âlimlerinin içinde en mümtazlarından olan o zat-ı mübârek çarşı içinde, alış-verişte, kırk paralık bir mes'eleden, iktisad için ve ticaretin medârı olan emniyet ve istikameti muhafaza için şiddetli münakaşa etmiş. Bir sahabe ona bakmış. Rûy-i zemînin Halife-i Zîşanı olan Hazret-i Ömer'in mahdûmunun kırk para için münakaşasını âcib bir hısset tevehhüm ederek o imamın arkasına düşüp, ahvâlini anlamak ister. Baktı ki Hazret-i Abdullah hâne-i mübarekine girdi. Kapıda bir fakir adam gördü. Bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Sonra hanesinin ikinci kapısından çıktı, diğer bir fakiri orada da gördü. Onun yanında da bir parça eğlendi; ayrıldı, gitti. Uzaktan bakan o sahabe merak etti. Gitti o fakirlere sordu: "İmam sizin yanınızda durdu, ne yaptı?" Her birisi dedi: "Bana bir altın verdi." O sahabe dedi: "Fesübhânallah! Çarşı içinde kırk para için böyle münakaşa etsin de, sonra hanesinde ikiyüz kuruşu kimseye sezdirmeden kemâl-i rıza-yı nefisle versin!" diye düşündü, gitti, Hazret-i Abdullah İbn-i Ömer'i gördü. Dedi: "Ya İmam! Bu müşkilimi hallet. Sen çarşıda böyle yaptın, hanende de şöyle yapmışsın." Ona cevaben dedi ki: "Çarşıdaki vaziyet iktisaddan ve kemâl-i akıldan ve alış-verişin esası ve ruhu olan emniyetin, sadâkatin muhafazasından gelmiş bir hâlettir; hısset değildir. Hanemdeki vaziyet, kalbin şefkatinden ve ruhun kemâlinden gelmiş bir hâlettir. Ne o hıssettir ve ne de bu israftır."İmam-ı Azam, bu sırra işaret olarak, لاَ اسْرَافَ فِى الْخَيْرِ كَمَا لاَ خَيْرَ فِى الْاسْرَافِ demiş. Yâni: "Hayırda ve ihsanda (fakat müstehak olanlara) israf olmadığı gibi, israfta da hiçbir hayır yoktur."

Sonuç

İktisatlı yaşamak, vasatı ifade eden bir davranış biçimidir. İktisat, hem nimete karşı bir saygı, hem nimeti verene karşı bir şükür ifadesidir. Aynı zamanda insan onurunu koruyan bir erdemdir. Bu yüzden Allah'ın hoşuna gider. Ekonomik kaynakların kullanımında haddi aşmayı ifade eden israf ve savurganlıkla, kaynakların yeterince kullanılmayıp saklanması anlamına gelen cimrilik, Allah'ın sevmediği davranışlardandır. İnsan ihtiyaçlarını karşılarken kendisi için bir güvenlik şeridi olan orta yolu takip etmelidir. Neyin ihtiyaç olduğuna ve ihtiyaçlarını hangi miktarda bir kaynak kullanımıyla gidereceğine akıl ve vicdanıyla kendisi karar verecektir.

* Araştırmacı - Yazar
mtoprak@yeniumit.com.tr

Rasim HANER *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

EFENDİMİZ ZAMANINDA KADINLARIN EĞİTİMİ

Bazı milletlerde, kadına hitaben mukaddes kitap okumaktansa, o kadının ateşte yanması tercih ediliyor, kız çocuklarına mukaddes sözlerden okumak, o kıza ahlaksızlık öğretmekle eş değerde görülüyordu. Arap toplumunda ise, bazı kabilelerde kız çocukları diri diri toprağa gömülüyor, anneye bu konuda söz hakkı verilmiyordu.

Cahiliyede kadının durumuna kısa bir bakış

Kur'ân inmeye başlamadan önceki dönemlere cahiliye devri denir. Cahiliye, bir hayat tarzı idi. Bu cehalet, sadece Arap toplumları için değil o devirde bütün dünya için geçerliydi. Zira Hazreti İsa'dan sonra yaklaşık altı asır geçmiş ve o Mesihî soluklar insanların katılığı içinde tesirini yitirmişti. Bu katılık ve cehaleti resmetmek için kadının durumuna bakmak yeterli olacaktır.

O dönemde kimi kavimlerce, kadının insan olup olmadığı sorgulanıyor, kimilerince de ruhunun olmadığına inanılıyordu. Bazı coğrafyalarda, özel günlerinde kadının temiz olmadığı, kullandığı eşyalar ve dokunduğu insanların bir gün boyunca murdar kalacağı düşünülüyordu. Bazı milletlerde, kadına mukaddes kitap okumaktansa, o kadının ateşte yanması tercih ediliyor, kız çocuklarına mukaddes sözlerden okumak, o kıza ahlaksızlık öğretmekle eş değerde görülüyordu. Arap toplumunda ise, kız çocukları diri diri toprağa gömülüyor, anneye bu konuda söz hakkı verilmiyordu. Kız doğuran kadın büyük suç işlemiş gibi bir psikoloji içerisine giriyor, kendisine kız çocuğunun olduğu müjdesi verilen baba ise, müjdelendiği bu kötü haberin etkisiyle utanıp eşinden dostundan saklanmaya çalışıyor ve ne yapacağını düşünüyordu. Hor, hakir, itilip kakılan bir bela olarak onu hayatta mı bırakacaktı, yoksa toprağa mı gömecekti.. Ne yapacaktı? Kara kara düşünüyordu ve sonunda o fena hükmü veriyordu: Toprağa gömmek.! *(Nahl, 16/58–59)*

Zira o kızcağız, elinden iş gelmeyen bir ayıp unsuru, eve gelir getirmeyip sürekli tüketen hatta evdeki malı ev-

lenerek başkasına götüren bir tüketici olarak kabul ediliyordu.[1]

İslâm'la gelenler

İşte bütün dünyada yaşanan, kadın hakkındaki bu cehalet karanlığının üzerine İslâm güneşi şu beyanlarla doğuverdi: "Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır. O dilediğini yaratır. Dilediğine kız evlat, dilediğine erkek evlat verir yahut kızlı oğlanlı olarak her iki cinsten karma yapar. Dilediğini de kısır bırakır. O her şeyi mükemmel bilir, dilediği her şeye kadirdir. *(Şûrâ, 42/49)*

Evet, bu güneşin aydınlığında, kadın için bütün hürriyet yolları açılıverdi. Kadın, Allah'ın bir kulu olarak erkeklerle eşit olduğu bildirildi. Güzelce terbiye edilen kız çocuklarının anne-baba için cehenneme karşı bir kalkan olacağı müjdesi verildi. Kadına kendini rahatlıkla ifade etme hürriyeti bahşedilirken, mescide kadar gelip Allah Resûlü'ne durumunu anlatma imkanı sunuldu. Bunun da ötesinde kadınlarla istişare yapılması hususunda bizzat Peygamber uygulamasıyla canlı bir örnek ortaya kondu. *(Buhari, Megazi, 1-2)*

İlmin Önemi

İlim, İslâm'ın en çok ehemmiyet verdiği mevzulardandır. Oku emriyle inmeye başlayan Kur'ân, ilme yaptığı bu ilk vurguyu, daha sonra "bilenle bilmeyenin bir olmadığını" beyanla *(Zariyât, 39/9)* devam ettirmiş, düşünme konusunda yapmış olduğu ısrarlı teşviklerle ilmin hocası olan insan merakını sürekli faal tutmuş ve bütün bu faaliyetleri, ilim talebini öğreten şu duayla taçlandırmıştır: "Rabbim, ilmimi artır." *(Ta Ha, 20/114)*

Bunların yanında Kur'ân, gerçek âlimleri Allah'tan en çok korkanlar olarak methetmiş, bilinmeyen mevzuların onlara sorulmasını da tavsiye buyurmuştur. İlmin peygamberlerden kalan tek miras olduğunu *(Buhari, İlim, 10)* bildiren Allah Resûlü'nün mübarek ifadelerinde, ilim taliplerine cennet yollarının kolaylaştırıldığı müjdesi verilmiş, meleklerin ilim yolcularına kol kanat gerdiği ifade buyrulmuştur. *(Ebu Davud, İlim, 1)*. Şu inşirah verici haber de yine âlemlere rahmet olarak gelmiş o Zat'a (s.a.s.) aittir: "İlim öğrenen kişinin rızkını Allah Teala üstlenmiştir." Çalışarak ekmeğini kazanan fakat geçimini sağladığı ilim talibi kardeşinin çalışmamasından yakınan sahabiye, Efendimiz (s.a.s.)'in ikazı şöyle olmuştur: "Ne biliyorsun, belki de sen, onun yüzü suyu hürmetine rızıklandırılıyorsundur." *(Tirmizi, Zühd, 33)* Evet, Allah Resûlü'nün ifadeleri içinde ilim rızkın bir vesilesidir. Müjdeler bununla da kalmamış, âlim ve onun talebesi, dünyadaki en kıymetli varlıklar olarak nazara verilmiş, *(Tirmizi, Zühd, 14)*, ilim tahsili için yollara düşenlerin, evlerine dönünceye kadar Allah yolunda oldukları *(Tirmizi, İlim, 2)*, hayrı öğretenlere denizdeki balıkların bile dua ettiği *(Tirmizi, İlim, 19)* bildirilmiştir.

Bu faziletlerin yanında, ilmin kıymetini bilememenin açtığı tehlikeli yol da hatırlatılmıştır: İlmi dünyevî menfaat elde etmek için öğrenenlerin Cennetin kokusunu dahi duyamayacakları tehdidiyle niyetlere yön verilmiş *(Ebu Davud, İlim, 12)*, riya için ilim öğrenenin yüzüstü cehenneme sürükleneceği ikazında bulunulmuştur. *(Müslim, İmare, 152)* İlim yolunda fiilî duanın yanında kavlî dua da ihmal edilmemiş, faydasız ilimden Allah'a sığınılmış, ilmiyle âmil olanlar tebcil edilmiştir. İlim tahsil ederken ölen kimsenin Peygamberlerle arasında bir derece kalacağı muştusuyla gayretler coşturulmuş, *(Darimî, Mukaddime, 32)* geride faydalı bir ilim bırakanların amel defterlerinin kapanmayacağı müjdesiyle de (Müslim, Vasiyyet, 14) yüreklere inşirahlar salınmıştır. İlmin ehemmiyetine dair saydığımız bütün bu hususlarda kadınlar erkeklerle aynı haklara sahiptirler.

Kadınların İlim Tahsili

Öğrenilecek şeylerin başında, Allah'a dair bilinmesi gerekenler gelir. Buna kısaca Allah marifeti diyebiliriz. Bu marifeti, ahirete, meleklere, kitaplara, peygamberlere iman gibi marifet artırıcı diğer rükünler takib eder. Ardından da bir insanın dünya hayatını tanzim eden ameller/fiiller gelir. Daha sonra da ahlaki hususlar yerini alır. Hiç şüphesiz, saydığımız bu hususların öğrenilmesinde erkeklerle kadınlar eşittir. Bir diğer ifadesiyle kadınlar, şer'î mesuliyetlerde erkekler gibidir. "Kadınlara Cuma, cihad ve cenaze hariç erkeklere farz kılınan her şey farz kılınmıştır" *(Abdürrezzak, 5/298)* hadis-i şerifindeki istisnaları saymayacak olursak kadınlarla erkekler aynı şartlara ve sorumluluklara sahiptirler. Bu sorumlulukların ahirete ait ceza ve mükafatları konusunda da kadınlar erkeklerle eşittir. Kur'ân'da bu hakikat şöyle beyan edilir: "Onların Rabbi de dualarına şöyle icabet buyurdu: "Sizden gerek erkek, gerek kadın hayır işleyen hiçbir kimsenin çalışmasını zayi etmem. Çünkü siz birbirinizdensiniz, birbirinizden farkınız yoktur." *(Âl-i İmran, 3/195)* Bu eşitlik gereği, kadınlar da erkekler gibi kendilerine gereken ilimleri öğrenmek zorundadırlar.

Peygamber Efendimiz'in cariyeler hakkındaki şu beyanları, değil hür kadınların, köle kadınların bile ilim öğrenme konusundaki haklarını ortaya koyar: "Bir insanın cariyesi olur, ona güzel bir tahsil ve eğitim verir, sonra da onu azad ederse, Allah onu iki katıyla mükâfatlandırır." *(Buhari, Cihad, 145)*

> Efendimiz (s.a.s.)'in kavlen ve fiilen teşvikçisi olduğu kadın eğitimi, İslâm'da en güzel şekilde tatbik edilmiş ve kadın hiçbir zaman bu hakkından mahrum bırakılmamıştır. Zamanımızda kısmen bazı yerlerde görüldüğü gibi, kız çocuklarını okutmama yanlışlığına düşülmüşse bu, dini yanlış ya da eksik anlamadan kaynaklanmıştır.

Kadınların ilim tahsil etmesi ve dini öğrenmesi, Peygamberimiz zamanında birkaç şekilde gerçekleşmiştir. Şimdi kısaca bunları görmeye çalışalım.

1- Kadınların mescide gidip gelmeleri

Peygamber Efendimiz zamanında kadınlar da tıpkı erkekler gibi mescide gelip gidiyorlar, vakit namazlarıyla beraber Cuma ve bayram namazlarını da kılıyorlardı. Hatta özel günlerinde kadınların bayram namazına gelmeleri ve cemaatin gerisinde durarak tekbirlere iştirak etmeleri tavsiye ediliyordu. *(Buhari, Îdeyn, 15)*

Şu hadis-i şeriflerden kadınların mescide gelmelerinde o gün herhangi bir sakınca görülmediğini anlıyoruz. "Kadınların mescitlere gitmesine engel olmayın. Fakat evleri onlar için daha hayırlıdır." *(Müslim, Salât, 134–137)*, "Kadınlarınız gece mescide çıkmak için izin istediklerinde onlara izin verin" *(Müslim, Salât, 139)*, "Kadınlar cemaate katılmak istediklerinde, koku sürünmesinler." (Müslim, Salât, 141) Görülüyor ki, mescidler kadınlar için her zaman için açıktı. Ancak, bazı şartlar da yok değildi. Kadınlar koku sürünmeden gelecekler ve böylece namazda yaşanması gereken konsantrasyonu bozmayacaklardı. Bu ve benzeri tedbirlerde, namazın huzurunu gözetme ile beraber erkekler için fitne unsuru olmama da göz önünde bulunduruluyordu. Nitekim, Peygamber Efendimiz'in vefatlarından sonra kadınların mescide gelmeleri bazı endişeler uyandırmış ve zaman zaman çeşitli uygulamalara gidilmiştir. Bu uygulamalardan biri Hazreti Ömer'e aittir. Hazreti Ömer (r.a), Ramazan ayında erkeklerden ayrı namaz kılmaları için mescidin içinde kadınlara bir yer ayırmış ve onlara Süleyman bin Ebû Hasme'yi imam tayin etmiştir.[2] Bu tür uygulamaların sebebini Hazreti Aişe validemiz (r.anha)'in şu sözünde bulmaktayız: "Eğer Allah Resûlü, kendisinden sonra kadınların neler yaptıklarını görseydi, İsrailoğullarının kadınlarında olduğu gibi, onların mescide gelmelerini men ederdi." *(Ebû Davud, Salât 53)* Burada kadınların süslenerek mescide geldikleri, giyimleriyle dikkat çektikleri ve bu halleriyle namazın ve mescidin manevi havasını olumsuz yönde etkiledikleri anlaşılmaktadır. Bu uygulama daha sonra Hazreti Osman zamanında kaldırılmış ve kadınlar erkeklerle beraber aynı imama uyarak namaz kılmışlardır.[3]

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), sadece Cuma günleri değil diğer günler de namazlardan sonra mescidde, inen ayetleri tebliğ ve tefsir ediyor, o ayetle ilgili olan ya da olmayan sorulara cevaplar veriyordu. İşte bu sohbetlere kadınlar da katılıyor, hatta sorular da soruyorlardı. (Buhari, İlim, 41)[4]

Kadınların sohbetleri ve hutbeleri dinlemeleri daha sonra Hulefa-i Raşidin döneminde de devam etmiştir. Hazreti Ömer hutbe verirken bir kadının kalkıp mehirin azaltılmasıyla alakalı fikrine karşı çıkması ve bunu ayetten delil getirerek rahatlıkla ifade etmesi, bu meselede bir örnektir.[5] Bu anlatılanlardan da anlaşılıyor ki, kadınlar asr-ı saadette -bazen çeşitli tedbirlerle beraber- mescitlerin manevî ve ilmî feyizlerinden istifade etmişler ve hep ilme açık olmuşlardır.

2- Peygamberimizin özel sohbet günleri

"Allah, beni bir muallim olarak gönderdi." (İbn-i Mace, Mukaddime, 229) diyen ve ümmetinin içinde erkeklerle beraber kadınların eğitimiyle de ilgilenen Allah Resûlü (s.a.s.), kendisine özel sohbet talebiyle gelen kadınlara hususi bir gün ayırmış ve onlara vaazlar vermiştir.

Medine'nin kadınları gelerek şöyle demişlerdi: "Ey Allah'ın Resûlü, erkekler Sizi dinleyip Sizden istifade etme konusunda bizi geçtiler. Bize de müstakil bir gün ayırsanız!" Allah Resûlü, bunun üzerine onlara bir gün verdi. O belirli günde onlara nasihat eder ve bazı emirlerde bulunurdu. (Buhari, İlim 36)

Mescidde sohbet dinleme hakkına sahip olan bu kadınlar, erkeklerin fazla kalabalık olmaları sebebiyle izdihama maruz kalıyorlar ve bazen Efendimiz'i tam işitemiyorlardı. Ayrıca, hepsi her zaman mescide gelemiyordu. Onların bu ısrarlı isteklerine binaen, Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ilgisiz kalamazdı ve kalmadı da. Hemen bir gün belirledi ve kadınlara has vaazlar verdi. Hatta bazı rivayetlerde Allah Resûlü'nün "Falanca hanımın evinde toplanın" diyerek kadınlara mahsus vaazını belirli bir evde yaptığı rivayet edilir. (Fethu'l Bârî, 1/236) Aynı hadis-i şerifte, Peygamberimizin kadınlara yapmış olduğu vaaz konularından biri de, konumuzla alakalı olarak, geleceğin büyük kadınları olan küçük kızların eğitimiyle alakalıdır. Allah Resûlü, onlara şöyle buyurur: Bir kadının üç kızı olur da onları güzelce terbiye ederse, bu üç kız onun için cehenneme karşı perde olur. Bir kadın sorar "iki kızı olur-

sa!?" Peygamberimiz "iki kızı olan da aynıdır" buyurur. Burada kadınların da kızlarına tebliğde bulunmaları ve onları güzelce terbiye etmeleri gerektiğini öğreniyoruz.

Buhari, "Devlet başkanının kadınlara nasihatte bulunması" babına yer vererek şu hadiseyi anlatır: Allah Resûlü (s.a.s.), bir gün Bilal (r.a.)'ı da yanına alarak, kadınlara vaaz vermek üzere çıktı. Kadınlara sadakanın faziletlerini anlatarak sadaka vermelerini istedi. Kadınlar küpelerini ve yüzüklerini sadaka olarak ortaya atmaya başladılar. Bilal de bunları alıp elbisesinde topladı. *(Buhari, İlim 32)* İbni Hacer, şöyle der: Buharî bu başlıkla, ailenin öğretimiyle ilgili teşvikin, kişinin sadece kendisine mahsus olmayıp bunun devlet başkanı ve onun yetki verdiği kimselere de yönelik olduğuna dikkat çekmiştir. *(Fethu'l Bârî, 1/232)* Bu hadiste dikkatimizi çeken diğer bir husus, kadınların maddî infakta bulunmaları ve himmette bulunmaları için Peygamberimiz'in onları topluca teşvik etmesidir. Bu husus, bugün olduğu gibi kadınların gerektiğinde bu türlü hizmetlerde bulunabileceğinin delili olmaktadır.

3- Sahabenin ailesine tebliği

Allah Resûlü, genellikle tebliğ ve irşatlarını, Mescid-i Nebevî'de yapıyordu. Bütün öğrenilenler vahiy eksenli idi ve her şey ter ü tazeydi. Gökler ötesinin haberleri bir yağmur gibi yağıyordu yeryüzüne. Sahabe, başına bir iş geldiğinde, evde bir mesele olduğunda hemen mescide Peygamber Efendimiz'in yanına koşuyor, müşkilinin halledilmesini istirham ediyordu. Eğer, sorma imkânı bulamaz veya utanırsa, ehl-i suffeye soruyor, Efendimiz'den menkul bir haber varsa onu öğreniyor ve evine dönerek öğrendiklerini ailesine de öğretiyordu. *(Bkz. Buhari, İlim, 26)* Çünkü "Bir ayet de olsa benden duyduklarınızı insanlara tebliğ ediniz" emrini alan Sahabe'nin başka türlü yapması beklenemezdi. "Ey inananlar, kendinizi ve ailenizi öyle bir ateşten koruyun ki, yakıtı insanlar ve taşlardır." *(Tahrim, 66/6)* ayetinden anlaşıldığı üzere bütün inananlar, aile efradını ebedi hüsrandan korumakla mesuldür. Bu ayeti en güzel şekilde anlayan ve dini yaşamada hassas davranan Sahabenin bir kelime de olsa elde ettikleri bilgiden ailelerini mahrum etmeleri düşünülemezdi. Evet, Sahabe bu ayeti çok iyi anlıyor ve gereğini yapıyordu. Dini yeni öğrenen insanların şu kıssası, bu konuda bize bir fikir vermektedir: Rabîa kabilesinden bir grup Allah Resûlü'ne gelip, Medine'ye kolay gelemediklerini, düşman kavimlerin yol üzerinde bulunmasından dolayı ancak haram aylarda gelebildiklerini arz ettikten sonra kendilerine nasihatlerde bulunmasını istediler. Allah Resûlü de onlara bazı tavsiyelerde bulundu ve sonra şöyle buyurdu: "Bu dediklerimi iyi ezberleyin ve geride kalanlara anlatın." *(Buhârî, İlim, 25)* Geride kalanlardan maksat ise başta aileleri olmak üzere bütün kabileydi.

Evet, "Allah, benim sözümü işitip belleyen sonra da onu benden başkasına ulaştıran kimsenin yüzünü kıyamet günü ak etsin." *(Tirmizi, İlim, 7; İbn-i Mâce, Mukaddime, 18)* diyen Allah Resûlü, yanına gelenlerin omuzlarına hem bir kutsi vazife yüklüyor hem de bu vazifenin ecrinin büyüklüğünü nazara veriyordu. Bir harf bile olsa öğrenen insanın başkalarına öğretmekle mesul olduğu vurgulanmış oluyordu. Öğretilecek kimseler hususunda en başta gelenler ise aile efradıdır. "Bir baba çocuğuna güzel ahlâktan daha hayırlı bir şey vermemiştir." *(Şuabü'l İman, 6/399)* hadisi de bu meseleyi açıklayıcı mahiyettedir.

"(İnfakta) önce ailenden başla " *(Buhari, Vesâyâ, 9)* hadisiyle infakta aileden başlanması gerektiğini anlıyoruz. Dünyada yaşayabilme açısından gerekli olan yeme-içme konusunda aileden başlanıyorsa, dünya hayatını tanzim etme ve ebedi hayatı kazanma konusunda da aileden başlanması gerekeceği aşikârdır. Bundan dolayı da aile reisi konumundaki erkeğin, öncelikle hanımına ve çocuklarına dinî eğitim vermesi, eğer bu eğitimi verecek ilme sahip değilse, hanımının eğitim almasını sağlaması iktiza edecektir. Nitekim "Kadınlarınıza güzel tavsiyelerde bulununuz" *(Buhari, Enbiya, 1)* ve "hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden mesulsünüz" *(Buhari, Cuma, 11)* hadis-i şerifleriyle "Önce en yakın akrabalarını uyar." *(Şuarâ, 26/214)* ve "Ailene namazı emret, kendin de onun güçlüklerine dayan" *(Tâhâ, 20/132)* ayetleri de bunu teyid etmektedir. Şuarâ sûresindeki ayet indiğinde Peygamber Efendimiz (s.a.s.), en başta kızı Fatıma ve halası Safiyye olmak üzere bütün yakınlarını çağırmış ve onları Ahirete hazırlanmaları konusunda ikaz etmişti. *(Buhari, Vesâyâ, 11; Müslim, İman, 351)*

Aileye dini öğretme konusunda Allah Resûlü (s.a.s.)'in orijinal bir tatbiki olarak şu örnek de gayet dikkat çekicidir: Ümmü Seleme validemiz anlatıyor: Allah Resûlü (s.a.s.), bir gece uyanarak, "Fesübhanallah, bu gece vaktinde bu fitnelerin ve bu rahmet esintilerinin hikmeti ne ola ki!" dedi ve devam etti: "Hemen odalarda yatanları (hanımları) kaldırın, bu dünyada nice giyimli kuşamlı (veya örtüsüne bürünmüş) insan vardır ki, ahirette elbisesiz ve örtüsüz kalıverir." *(Buhari, İlim, 40)* Efendimiz (s.a.s.), gece hayretler içerisinde uyanmış ve ihtimal ümmetinin gelecekte karşılaşacağı olumlu olumsuz bazı hadiseler gösterilmiş ve hücre-i saadetlerinde uhrevî bir alarm/ikaz durumu hâsıl olmuştu. Böyle zamanlarda yapılacak tek şey, geceyi topluca ihya etmekti. Bu yüzden de zikir, ibadet ve dua için hanımlarının uyandırılmasını istemişti. İşte Efendimiz'in bu tutumu, bir aile reisinin, ahiret adına evde yaşaması gereken teyakkuz haline dair güzel bir örnektir.

Kettânî'nin verdiği bilgiye göre Sahabe, Hazreti Ömer'in halifeliğinden önce kardeşlerini ve kızlarını oku-

tur, sonra da onları okutucu olarak vazifelendirirlerdi ve bu zincirleme olarak devam ederdi. Daha sonra, Hazreti Ömer okullar açtırarak çocukların eğitim ve öğretimi için görevliler tayin etti.[6]

4- Özel olarak Peygamberimize soru sormaya gelmeleri

Kadınların, Efendimiz ve Hulefa-i Raşidin döneminde ilim almak için soru sormaktan çekinmediklerini görüyoruz. Dışarıda herkesin soru sormasına müsaade eden Peygamber Efendimiz (s.a.s.), ayrıca öğleden sonra huzuruna girilip soru sorulması için de izin veriyordu. *(Mecmaü'z Zevâid, 1/161)* Örnek olarak Mücadile Sûresinin inişine sebep olan hadiseyi zikredebiliriz: Havle binti Salebe, kocasının kendisini boşadığı şikâyetiyle Peygamber Efendimiz'e gelmiş ve kocasının kendisini boşadığını söyleyerek derdini dökmüştü: "Ey Allah'ın Resûlü, Evs benimle genç ve cazip olduğum sırada evlendi. Bunca zaman ona hizmet ettim. Çocuklar doğurup büyüttüm. Gençliğim gidince beni ortada bıraktı. Kocama dönme imkânı yok mu? O da buna razı?" Bu ısrarlı yakarmalardan sonra Mücadele suresinin ilk dört ayeti nazil oldu.[7]

Hazreti Aişe validemiz, Ensar kadınları hakkındaki bir hayretini şöyle dile getirir: "Ensar kadınları ne hoş, hayâları, soru sorarak ilim öğrenmelerine mani olmuyor!" İşte bu kadınlardan biri olan, Hazreti Enes'in annesi Ümmü Süleym, Peygamberimiz'e gelmiş ve "Allah, hak olan bir meseleyi açıklamaktan çekinmez. Bu yüzden ben de çekinmeden soruyorum." deyip kadınların gusül abdesti alması konusunu soruvermiş, Allah Resûlü de güzelce açıklamıştı. Hadisi bize rivayet eden Ümmü Seleme validemiz merakını yenemeyerek "kadınlara da mı gusül gerekiyor" diye sormuş Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ona da aynı açıklıkla cevap vermişti. *(Buhari, İlim, 50)* Bu rivayetten anlaşılıyor ki, Allah Resûlü'ne kadınlar da gelip soru soruyorlar ve O, sordukları her mevzuya anlayacakları en güzel şekilde cevap veriyor ve onları memnun ediyordu.

O'nun Atmosferinde Yetişen Kadın Âlimler

Allah Resûlü'nün çok kadınla evlenmesi pek çok hikmete mebnidir.[8] Bu hikmetlerden biri de; hanımları yoluyla kadınlara ve aileye ait hükümlerin ümmete daha iyi öğretilmesidir. Peygamber Efendimiz'in evde yaptığı ibadetler, ev hayatının ve eşler arası hukukun incelikleri, uyku anında görülen mucizeler, gece hayatının özellikleri, hayız, iddet, gusül gibi konular, çoğunlukla Peygamberimiz'in hanımları olan annelerimiz tarafından nakledilmiştir. Dolayısıyla aile ve ev hayatıyla alakalı hükümlerin bildirilmesinde ezvâc-ı tâhirâtın yeri çok büyüktür. İşte Allah Resûlü'nün, kadınların eğitimine verdiği değeri gösteren en önemli hususlardan biri de Efendimizin rahle-i tedrisinde yetişen ezvâc-ı tâhirattır ve bunların başında da Hazreti Âişe validemiz gelmektedir.

Âişe Validemiz (r.a.)

Allah Resûlü'nün hanımları arasında ilme düşkünlüğü ile bilinenlerin en önde geleni Hazreti Aişe validemizdi. O kadar ki, "bilmediği bir konuyu duyduğunda, onu iyice anlayıncaya kadar sormaya devam ederdi." *(Buhari, ilim, 36)* Ebu Musa el Eşari anlatıyor: "Allah Resûlü'nün arkadaşları olarak ne zaman bir hadîsi anlamada problem yaşasak, hemen Âişe'ye sorardık. Kendisi bize o konuda mutlaka bir bilgi sunardı." *(Tirmizi, Menakıb, 62)* Rivayetten de anlaşıldığı gibi, Aişe validemizin hadislere vukufiyeti fevkalade ileri idi. Huzuruna gelen bir soru veya problemi, hemen bir hadisle veya bir te'ville (yorumla) halllediveriyordu. Hatta bazı yanlış anlaşılan veya eksik rivayet edilen hadisleri, Hazreti Aişe validemiz tamamlamış ve bizi yanlış anlamalardan kurtarmıştır.[9]

Allah Resûlü (aleyhi ekmelüttehâyâ) Hazreti Aişe hakkında şöyle buyurmuşlardır: "Peygamber Hanımları da dahil eğer ümmetimin kadınlarının ilmi Aişe'nin ilmiyle kıyas edilecek olsa, Aişe'nin ilmi daha fazladır." *(Taberani, el-Kebir, 23/184)* Bundan dolayıdır ki, Efendimiz'den tescilli bu ilim hazinesine miras ve tıp ile ilgili konularda dahi müracaatta bulunurlardı. *(Taberani, el Kebir, 23/182; Müstedrek, 4/11)* Hatta Aişe validemizin tabiblik yönünün olduğunu da yine kaynaklarımızdan öğreniyoruz. *(Müsned, 6/67)*

Mekke'nin âlimi olan Ata ibni Rabah, Âişe validemizin ilmine olan hayranlığını şöyle ifade eder: "O, insanların en fakihi, en âlimi, görüşü en güzel olanıdır." (Müstedrek, 4/14) Ayetlerin iniş sebebini en iyi bilenlerden biri olan Âişe validemiz, Hazreti Ömer ve Hazreti Osman zamanında fetvalar da veriyordu. Hazreti Ömer ve Hazreti Osman (r.a), sünnetle alakalı bazı sorular için Hazreti Âişe validemize elçiler gönderiyorlardı.[10]

Rivayete göre, Peygamberimizin hanımları hadisleri çok iyi ezberliyorlardı. Bilhassa Hazreti Âişe validemiz ile Ümmü seleme validemiz bu konuda önde idi.

Hafsa Validemiz (r.a.)

Hafsa Validemiz yirmi yaşlarında Peygamber Efendimiz'le evlenmiş ve 60 hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Abdullah b. Ömer, yeğeni Hamza, kadın hizmetçisi Safiye, Harise b. Vehb, Ümmü Mübeşşir gibi sahabiler rivayette bulunmuşlardır. Dikkat edilirse, kendisinden rivayet edenler arasında kadınlar vardır ve o kadınlardan biri de hizmetçisidir. İslâm, kadın hizmetçiye dahi

ilim öğretme imkânı sunmuş, bununla da kalmayıp o ilmi başkalarına nakletmesini de tavsiye etmiştir.

Hafsa Validemiz (r.anha), belagat ve fesahat sahibi, eli kalem tutan bir kadındı. Babası Hazreti Ömer'in vefatından sonra Müslümanlara hitaben yapmış olduğu bir konuşma vardır ki, gayet edîbânedir.[11] Cahiliyede Şifa Adeviye isimli kadından yazmayı öğrenmişti. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem kendisiyle evlendikten sonra, Şifa Adeviye'den Hafsa Validemize hüsn-ü hattı ve süslemeyi de öğretmesini istemişti.[12]

Ümmü Seleme Validemiz (r.a.)

Her hanımın, kendi evini birer okul, birer mescit haline getirmesi, dinimizin istediği, en azından tavsiye buyurduğu bir kutlu vazifedir. Anneler, çocuklarını böyle bir ortamda büyüttüklerinde, rûhu, aklı, kalbi Allah marifetiyle dolmuş, ibadet, zikir ve ahlâk-ı âliyeyle doymuş bir nesil yetişecektir. Esasen, bir annenin dünyada en büyük hizmeti ve insanlığa en güzel armağanı da budur: Kendi dinini yaşayan ve haliyle-diliyle dininin güzelliklerini başkalarına da yaşatmanın heyecanını duyan bir evlat yetiştirmek. İsterseniz şu ayeti bir de bu açıdan okuyalım: "Oturun da evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve (Resûlullah'ın) hikmetlerini anın. Allah muhakkak ki Latif ve Habir'dir (ilmi en gizli şeylere bile nüfuz eder). *(Ahzab, 33/34)*

İşte bu ayeti ruhunda yaşayan Ümmü Seleme validemiz, okul öğretmenine haber göndererek, Kur'ân öğretmek üzere kendisine çocuk göndermesini istemişti. Yukarıda da geçtiği üzere hadisleri en iyi ezberleyenlerden biriydi o.

İbn-i Hazm, kitabında yirmi kadar hukukçu hanım sahabiden bahseder. Örnek olarak yukarıdaki validelerimize ilave olarak şu isimleri sayabiliriz:

Ümmü Habibe validemiz, Fatıma validemiz, Ümmü Şerik, Ümmü'd-Derdâ el-Kübrâ, Ümmü Seleme validemizin kızı Zeyneb, Ümmü Eymen, Ümmü Yûsuf, Atike bint Zeyd b. Amr b. Nufeyl, Ebu Bekir Efendimiz'in kızı Esma validemiz, Fâtıma bint Kays. (r.anhüm ecmeîn)[13]

Sonraki Dönemlerde Kadın Âlimler

Bu kutlu neslin ardından pek çok kadın âlim yetişmiştir. Örnek olarak birkaç tanesinin sadece ismini zikretsek yeterli olur: Kitabet ve şiir alanında Uleyye binti Mehdi *(A. Nisa, 3/334)* Aişe binti Ahmet el-Kurtubiyye *(A. Nisa, 3/6)*, Villade binti Halife el-Müstekfî *(A. Nisa, 5/287)*, tıp alanında göz hastalıklarını tedavi etmekle meşhur Benî Eved kabilesinden Tabibe Zeynep *(İsbehani, el Egani, 13/1-14; A. Nisa, 2/57)* Ümmü'l Hasen binti'l Kadî Ebi Cafer et Tancalî ki meşhur bir tabiptir. Hadis alanında Kerime el-Merveziye *(A. Nisa, 4/240)*, Seyyide Nefise binti Muhammed. *(A. Nisa, 5/190)*

Hafız ibni Asakir, kendi hocaları arasında seksen küsur kadın muhaddis sayar. Ayrıca, İmam Şafii, Buhari, İbni Hallikan ve İbni Hibban gibi âlimlerin kadın müderrisleri de olmuştur. Bu müderriselerin çoğu, fakih, edip ve meşhur âlimlerdir. Sadece birkaç misalini verdiğimiz bu kadın âlimler, İslâm'ın kadınların eğitimine bakışını ortaya koymaya yeter. Daha fazlasını tabakat kitaplarına havale ediyoruz.

Netice

Efendimiz (s.a.s.)'in kavlen ve fiilen teşvikçisi olduğu kadın eğitimi, İslâm'da en güzel şekilde tatbik edilmiş ve kadın hiçbir zaman bu hakkından mahrum bırakılmamıştır. Zamanımızda kısmen bazı yerlerde görüldüğü gibi, kız çocuklarını okutmama yanlışlığına düşülmüşse bu, dini yanlış ya da eksik anlamadan kaynaklanmıştır. Halbuki dinimizin kaynakları olan Kur'ân ve Sünnet, hep umumi konuşmuş, kadın erkek herkesi kapsayacak şekilde hitap etmiştir. Peygamberimiz'in eşleri, sahabe hanımlar ve sonraki nesillerden yetişen kadın âlimler bunun şahididir. Öyleyse, bugünün inanmış erkeklerine düşen vazife, hanımlarına ve kızlarına öğrenme ve öğretme imkânları hazırlamak, buna karşılık kadınlardan ve kızlardan beklenen gayret ise, kendilerine sunulan fırsatları iyi değerlendirip ilme koşmak, imkânlar sunulamamış olsa dahi, şartları zorlayıp kalb, zihin ve akıllarını ilim ve marifetle doldurmaya çalışmaktır. Kaldı ki, bugün ilim elde etme yolları; kitapların bolluğu, yetişmiş insanların çokluğu ve internet sayesinde kütüphanelerin evlere taşınmasıyla, geçmiş yıllara göre daha kolay ve daha geniştir. İnsana düşen şey ise sadece imkânları değerlendirme gayretidir.

* Araştırmacı - Yazar
rhaner@yeniumit.com.tr

DİPNOTLAR

1. Kadın ve Aile, Işık Yayınları, s. 40–43
2. İbn-i Sa'd, 5/16
3. Geniş bilgi için bkz: DİA, İslâm'da Kadın, M. Akif Aydın, 24/87)
4. Peygamberimizin sabah namazından sonra sohbet ettiğine dair bkz: Mecmaü'z Zevâid, 1/159
5. Bkz: F.Bari, 9/204; F.Kadir, 2/5
6. Kettani, et-Teratibü'l idariyye tercümesi, 3/107
7. Muhtasar İbni Kesir, 3/480
8. Bkz: Asrın Getirdiği Tereddütler, 1/84
9. Zerkeşî, el-İcabe, s. 103
10. Tabakat, 2/32–33
11. A'lâmü'n Nisa, 1/275
12. İbn-i Hacer, T. Tehzib, 12/457
13. İbn-i Hazm, Cevâmiu's Sire, s. 223

محمد
عليه السلام

YENİ ÜMİT

Dr. Ergün ÇAPAN *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

EFENDİMİZ'İN ÜMMETİNE DÜŞKÜNLÜĞÜ

Peygamber Efendimizin (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) getirdiği mesaja icabet edip, çizgisinde gidenlere ise şefkat ve merhameti çok başkadır. İnsanlık tarihinde O'nun kadar "ümmetine düşkün" bir başkasını göstermek mümkün değildir.

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün varlığı şefkatle kucaklamış, başta insanlar olmak üzere kainat O'nun temsil ettiği rahmetten istifade etmiştir. Her güzel haslet ve ahlâkta olduğu gibi Allah Resûlü şefkatte de zirvedir. O'nun hayatının her karesi bu aşkın şefkatinin bir tecellisidir. Hayatı bir dantelâ gibi şefkat atkıları üzerine örgülenmiştir. Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) getirdiği evrensel mesaja icabet edenlere olan şefkati üzerinde bir-kaç açıdan kısaca durmak istiyoruz.

Mücessem rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü, Cenab-ı Hakk'ın engin rahmetinin temsilcisi olarak hayatı boyunca insanların o rahmetten istifade etmesi için çırpınıp durmuştur. Dünya ve ahiret saadetine götüren, Allah'ın engin rahmetinden olabildiğince istifade etme yollarını gösteren mesajına bîgâne kalan hatta inkâr edenlerin bile hidayete ermeleri için iki büklüm olmuş, ızdırapla kıvranmıştır. Kur'an, Kainatın iftihar tablosunun bu durumunu hem takdir hem de ta'dil(kendini bu kadar da yıpratma) ederek şöyle buyurmuştur: "Bu söze (Kur'an'a) inanmıyorlar diye neredeyse kendini telef edip bitireceksin" *(Kehf, 18/6; Şuarâ, 26/3)*

Peygamber Efendimizin (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) getirdiği mesaja icabet edip, çizgisinde gidenlere ise şefkat ve merhameti çok başkadır. İnsanlık tarihinde O'nun kadar "ümmetine düşkün" bir başkasını göstermek mümkün değildir. Kur'an bu hakikati

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ
عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ

"Size kendi aranızdan öyle bir peygamber geldi ki sıkıntıya düşmeniz O'na çok ağır gelir. Kalbi sizin için titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir." (Tevbe, 9/128) buyurarak, Rahmet Peygamberinin ümmetine olan alakasının aşkınlığını bildirmiştir.

Peygamber Efendimiz, ayette bildirildiği üzere ümmetine çok düşkündür. Onların üzerine öylesine titremektedir ki bir tozun bile konmasına gönlü razı değildir. Ümmetinin dünyada ve ahirette sıkıntıya düşmesi O'nu çok müteessir ve mahzun eder. O'nu (Sallallahu aleyhi ve sellem) en çok düşündürüp mahzun eden de ümmetinden ahirette cehennem azabına düşecek olanların halidir. Ümmetini cehennem azabına götüren bir yola düşmemesi için bir baba şefkatiyle ikaz eden Allah Resûlü, onların hep hayırlara, güzelliklere mazhar olması hususunda da çom hırslıdır.

Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) müminlere olan şefkati, düşkünlüğü bir babanın evladına olan şefkati gibidir. Bu son derece şefkatli bir babanın "evladım" diyerek gönül meyvesini ve ciğerparesini bağrına basması gibi

O daha dünyaya teşrif eder etmez “ümmetim” demişti. Nitekim Şefkat Peygamberi ümmetine olan bu düşkünlüğünü şöyle ifade etmişti: إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَالِدِ

“Hiç şüphesiz ben size bir babanın evlatlarına olan durumu gibiyim.” [1]

Ayette geçen بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ifadesinde “بِالْمُؤْمِنِينَ” kelimesinin “رَءُوفٌ رَحِيمٌ “ den önce gelmesi; teknik ifadesiyle “car ve mecrur”un tekaddümü, alemlere rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü’nün müminlere özel bir şefkat ve merhametinin olduğunu bildirmektedir.[2]

Cenab-ı Allah, O’nun ümmetine düşkünlüğünü, şefkat ve merhametini güzeller güzeli isimlerinden “raûf” ve “rahîm” isimlerinin tecellileriyle ümmetine özel bir teveccühde bulunduğunu bildirerek tanıtmıştır. Allah şimdiye kadar hiçbir peygambere bu şekilde Esmâ-i Hüsnâsından iki ismi birlikte vasıf olarak zikretmemiştir.[3]

Allah Resûlü, müminlere kendi nefislerinden daha yakın ve önceliklidir. Çünkü O (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara kendi nefislerinden daha hayırlıdır, onları görüp gözetir. Müminlere dünyada ve ahirette hayırlarına olanı gösterir. Nasıl olmasın ki, biz nefislerimizden çok kere kötülük görürüz. Hâlbuki O’ndan hep kerem, iyilik, merhamet, şefkat ve mürüvvet gördük ve inşallah ötede de göreceğiz. O (sallalahu aleyhi ve sellem), Allah’ın rahmetinin temsilcisidir. Öyleyse, elbette bize bizden daha yakındır. Nitekim O, bu hususa şu şekilde dikkat çekmiş: “Ben mü’minlere kendi öz canlarından daha yakınım.” İsterseniz şu âyeti okuyun: “Allah Resûlü, müminlere kendi canlarından daha azizdir.” *(Ahzab, 33/6)* buyurmuş ve sonra da sözüne şöyle devam etmiştir: “Kim bir mal bırakırsa o akrabalarınadır. Fakat kim de bir borç veya bakıma muhtaç kimse bırakarak giderse borcunun ödenmesi ve geride kalanların bakımı bana aittir.” *(Buharî, Tefsir, 33/1; Müslim, feraiz, 15)*

O, müminlere kendilerinden bile öncelikli olduğu gibi, aynı zamanda müminler de Allah Resûlü’nü kendi canlarından bile daha çok sever/sevmelidir. Allah Resûlü, kendisine muhabbet besleyenleri aynı ölçüde sever; çünkü O, en büyük mürüvvet insanıdır.

Her Yerde Her Zaman Ümmetini Düşünmesi

Ümmetine çok düşkün olan Allah Resûlü, yaşadığı kutlu zaman dilimi boyunca hep ümmetini düşünmüş; dünya ve ahirette ümmetini saadete götürecek yolları hem tebliğ ederek hem de aşkın temsili ile bilfiil göstermiş, helaka sürükleyecek çizgi dışı düşünce ve davranışlardan da sakındırmıştır. O’nun vahiy orijinli, şefkat yörüngeli hayat-ı seniyyeleri mikro planda kıyamete kadar gelecek bütün Müslümanların her türlü dertlerine, problemlerine çare olacak zenginlik ve enginliktedir.

Allah Resûlü, kâinat yüzü suyu hürmetine yaratılmış bir insan olarak, getirdiği ve temsil ettiği rahmetle insanlığı buluşturmak için işkencelere, hakaretlere maruz kalmış; ama bütün bunlara rağmen tel’in ve beddua için elini açmamıştır. Zira O (sallallahu aleyhi ve sellem), lanet etmek için değil alemlere rahmet olarak gönderilmiştir.[4]

Mekke’de kapı kapı dolaşmış, insanların bir araya geldiği panayır vs. gibi anları bir fırsat olarak değerlendirmiş mesajını tebliğ etmişti. Bir keresinde çok ağır haraketlere maruz kalmış, melek imdadına koşmuş, eğer isterse bir dağı kaldırıp bu âsî kavmin tepesine indirebileceğini söylemişti. Ama o şefkat abidesi insan ellerini kaldırarak:

أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللهُ مِنْ أَصْلابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللهَ وَحْدَهُ لا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

"Allah'ın, onların neslinden (kıyamete kadar) yalnızca Allah'a ibadet edip O'na şirk koşmayan birilerini çıracağını ümit ediyorum"[5] demiş ve onlara herhangi bir belanın gelmesini istememişti.

Peygamber Efendimiz, kendisini taşlayan, vücudunu kan revan içinde bırakan, namaz kılarken boğazını sıkan veya başına işkembe koyan, geçeceği yollara dikenler serpen insanların, hep hidayetlerini istemiş böylelikle düşmanlarının bile cennete gitmelerini arzu etmiştir. O, Taif'te taşlanmış, yüzü gözü kan içinde bir bağa sığınmak mecburiyetinde kalmış; ama kendine bunu reva görenlere beddua etmemiş halini Allah’a arzetmişti.[6]

Yine harp meydanında dişi kırılıp yüzüne miğferinin bir parçası saplandığı ve yüzünden dökülen kan yere düşeceği esnada, hemen ellerini kaldırarak âdetâ duâ ile İlâhî gadabın önüne geçmeye çalışmış ve:

اللهمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لا يَعْلَمُونَ

"Allah'ım kavmime hidayet et, çünkü onlar (beni) bilmiyorlar"[7] niyazıyla kâfirlerin başına gelmesi muhtemel bir belayı önlemişti ki, bu ifadelerin her bir kelimesinde nasıl bir şefkat ırmağı çağladığı açıktır.[8]

Allah Resûlü hiçbir beşere nasip olmayan miraça mazhar olmuştu. Gökler velîmesine çağrılan Hakk’ın özel davetlisi O’ydu; herkesin gözünü diktiği “Kâb-ı Kavseyn”e uğrayıp geçen de yine O’ydu. “Sidretü’l-Müntehâ”nın misafiri olmak sadece O’na bahşedilmiş bir mazhariyet, “مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى” mazmununca gördüğü şeyler karşısında başının dönmemesi, bakışlarının bulanmaması da O’na lütfedilmiş özel bir temkindi. O, Âyetü’l-Kübrâ’nın kendi hususiyetleriyle zuhûrunu müşahede etti, ama asla gözleri kamaşmadı; kamaşmadı ve bütün gök ehlince “müşârun bi’l-benân” oldu. [9]

Miraçta bütün varlığın ibadet ve tesbihlerini Cenab-ı Allah’a sunmuş, “es-Selamü aleyke eyyühennebi” hitabına mazhara olmuştu. Olmuştu da yine ümmetini düşünmüş “es-selamü aleyna ve ala ibadillahissalihin” diyerek selam ve emniyetten ümmetinin de olabildiğince istifade etmesini niyaz etmişti. [10]

İşte, Sidretü’l-Müntehayı aşıp, aklın idrakinde pes ettiği

“Kâb-ı Kavseyni ev ednâ” zirvesine ulaşan, idrak ufuklarımızı aşan likaullaha mazhar olan Allah Resûlü, gördüklerini gördürmek, duyduklarını duyurmak için aramıza dönmüş ve her müslümana donanım ve gayret ve performansı nisbetinde miraç yolunu açık bırakmıştır. [11]

Miraç'da bile ümmetini düşünen ve dönüp gelen Efendimiz, ümmetine cennette ve Cenab-ı Hakk'ın cemalini müşahede etmede de rehberlik ve pişdarlık yapacaktır. O, “Müminler, cennette cuma günü Cenab-ı Hakk'ı göreceklerdir.” buyurmaktadır. Bu mevzuda da yine huzurun âdâb ve erkanını bilen Zât olarak ümmetine yol gösterecektir. Orada Livaü'l-hamd bayrağı altında, çok hamd eden, Allah'ın nimetlerini ruhunda ve vicdanında duyan ve o nimetler karşısında iki büklüm olan, bir adı da Ümmet-i Muhammed ve Hammâdûn olan ümmet-i merhume toplanacaktır. Allah Resûlü, Livâü'l-hamd bayrağı altında ümmetini arkasına alacak, yer yer Havz-ı Kevserine götürecek, yer yer Cenab-ı Hakk'ın cemalini -ki, cennet hayatının binlerce senesi bir saat rü'yet-i cemaline mukabil gelmeyen, anlaşılmaz ve idrak edilmez bir derin zevk ve lezzettir- O'nun sayesinde ve O'nun rehberliğinde ümmet-i Muhammed o âb-ı kevseri dahi nûş edecektir. Aynı zamanda müminler, O'nunla ebedî ve daima yenilenen bir güzelliğe, ebedî ve daima yenilenen bir lezzet ve zevk alma istidadına ulaşacaklardır.

Gökler ötesi yolculuktan ümmeti için geri dönen Allah Resûlü, ebediyete yürürken ümmetinin en zor anlarında da yanındadır. Mahşerde, sırat köprüsünde, hesapta ümmetine el uzatan Allah Resûlü'nün bazı rivayetlerden anlaşıldığına göre, yine ümmetine imdad etmek için muvakkaten cehenneme gidip çıkacaktır.[12]

Mahşer günü herkesin kendi derdine düştüğü, dünyada iken seve seve hayatını feda etmeye amade olan annenin bile evladından kaçtığı hatta peygamberlerin bile “nefsi nefsi” dediği yerde O (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) “ümmetî ümmetî” diyecektir. [13]

En çetin ve zor yerlerden biri olan sırat köprüsün de Allah Resûlü ümmetinin imdadına koşacaktır. Sıcaklık, korku ve dehşetin gittikçe arttığı bu yerde Peygamber Efendimiz sırat köprüsünün başına duracak, herkes amellerine göre süratten geçecek Allah Resûlü, “Allahümme sellim sellim” buyuracaktır.

Peygamber Efendimiz, Sırat köprüsünden geçerken ümmetinden bazılarının takılıp yolda kalacağını haber vermişti. O gün köprünün başına duran Şefkat peygamberi, köprüden geçerken ümmetinin sarsılması, oradan alttaki cehenneme düşme tehlikesi geçirerek “Ey Muhammed yetiş imdadımıza, Ey Muhammed yetiş imdadımıza” diye çığlık atmaları üzerine yüksek sesle “Ya Rab ümmetim, ümmetim! Ben bugün nefsimi istemiyorum (kendi kurtuluşumu) kızım Fatıma'yı da istemiyorum. Ümmetimi istiyorum” diye Yüce Mevla'ya niyaz edecektir.[14]

Diğer taraftan ümmetinin en zor anlarında yanında olup, onlara şefaat elini uzatan Allah Resûlü, içlerinden ahirette takılıp yollarda kalanlardan tablolar arzetmiş[15], böyle bir duruma düşülmemesi için yüreği yanan bir baba hüznüyle şu şefkat yüklü ikazını yapmıştı: “Benim yüzümü kara çıkarmayın/beni mahçup etmeyin” [16]

Dînî Ahkâmda Şefkat ve Kolaylık

Şefkat ve merhamet peygamberinin getirdiği dinin ahkamı da şefkat eksenliydi. Zaten şefkat ve refetle donatılmış Peygamber Efendimizin tebliğ ve temsil ettiği dinin başka türlü olması da düşünülemezdi. Zira O, ilahî ahlâk ile donatıldığından mü'minlere rauf u rahîmdir. Ve getirdiği din ve şeriat da iyman edenler için aynı re'fet ve rahmettir. Bu şefkat ve merhamet, O'nun getirdiği dinin hükümlerinin ümmetini dünya ve ahirette azaba götürecek şeylerden uzak tutmak ve en güzel ahlâk ve değerlerle donatmak hem de her seviyedeki insanın yaşayabileceği enginlik ve esneklikte tezahür etmiştir. İslam dini, en bedevîden en medenîye, çok az gelişmiş toplumlardan fevkalade medenî toplum ve cemaatlere kadar çok farklı kimselere hitap etmektedir. Allah Resûlü, bunların hepsine bakış, görüş ve değerlendirme, hatta yaşayabilme durumlarını nazara alarak seslenmiştir.

Şefkat Peygamberinin hane-i saadetinde birlikte yaşama bahtiyarlığına eren Hz. Aişe annemiz, dinin emir ve yasaklarında Efendimizin ümmetine olan şefkatini şöyle ifade etmiştir: “Allah Resûlü iki şey arasında muhayyer bırakıldığında mutlaka kolay olanı tercih etmiştir.” *(Buhari, Menakıb, 27; Müslim, Fazail, 77)*

O'nun getirdiği din, bir hanifiye-i semha idi[17] ve herkesin rahatlıkla yaşayıp, tatbik edebileceği bir sistemin de adıydı. Allah Resûlü, şahsî hayatında dini en zirvede yaşadığı halde, hemen her mevzuda ümmetinin hepsinin uygulayabileceği ölçüde emirlerini vaz' ediyordu. Peygamber Efendimiz'in hayatı ve tebliğ ve temsil ettiği dinin hükümleri bu açıdan bakıldığında hemen her mevzuda şefkat eksenli olduğu görülecektir. Biz sadece birkaç misal zikretmek istiyoruz:

Peygamber Efendimiz, ashabına hitap ederek imkanı yerinde olanların hacc yapmalarının farz olduğunu bildirmiş ve hacc farizasını yerine getirmelerini istemişti. Orada bulunanlardan biri “Her sene mi hacc yapacağız? diye sormuş Allah Resûlü, sükut buyurmuştu. Bunun üzerine soru soran kimse üç kere sorusunu tekrar etti. Sonunda Peygamber Efendimiz: “Eğer evet deseydim her sene hac yapmanız farz olacaktı ve siz de buna güç yetiremeyecektiniz.” buyurarak ümmetinin altından kalkamayacağı bir hükmün farz kılınmasını istememişti. [18]

“Eğer ümmetime zorluk vereceğimden çekinmeseydim, her namazın başında onlara misvak kullanmalarını emrederdim.” buyurmuşlardı. *(Buhârî, Cum'a 8; Müslim, Tahare, 42.)*

Ümmetini zora koşma endişesini taşıdığından dolayı, böyle bir emirde bulunmamıştı. Yoksa, misvak kullanmak da, aynen abdest gibi namazın farzlarından olacaktı. Böyle bir şey ise, bu dinin ruhu olan kolaylık prensibine uygun düşmeyecekti. Çünkü herkes, her yerde misvak bulamayabilirdi..

Allah Resûlü, birkaç gece mescidde ashabına teravih namazını kıldırmış daha sonra cemaat halinde kıldırmayıp odasında tek başına kılmıştı. Ashab, Efendimizin çıkıp kendilerine teravih namazını kıldırmalarını arzu etmişlerdi. Peygamber Efendimiz, onların bu arzularını gördüğünü fakat bu şekilde cemaatle devam ederse teravih namazının ümmetine farz kılınabileceğini, farz kılındığında da ümmetinin bunu yerine getirmekten aciz kalacağını, ifade buyurarak cemaatle kıldırmayıp tek başına kılmıştır.[19]

Allah Resûlü, ibadete çok tutkundu. Namazlarını oldukça uzun kılardı. Bilhassa nâfile namazları, sahabenin takatını aşacak mahiyette idi. İşte O, böyle bir namaz kılma niyetiyle namaza duruyor, sonra da namaz esnasında bir çocuk ağlaması duyunca, hemen namazı hızlandırıyordu. Çünkü o günlerde kadınlar da erkeklerin arkasında olmak üzere Allah Rasûlü'nün imamlığında namaz kılmak için cemaata iştirâk ediyorlardı. Efendimiz, ağlayan çocuğun annesini böylece kadını rahatlatıyordu. [20]

Bu itibarla Şefkat abidesi namazda imamlık yapanlara şu tavsiyede bulunmuştu:"sizden biri insanlara namaz kıldırırken cemaatin durumunu nazar-ı itibara alarak cemaate ağır gelmeyecek şekilde namaz kıldırsın. Zira cemaat içinde zayıf, hasta ve yaşlı olanlar vardır. Kendi başına kılarken ise istediği kadar namazını uzatabilir." *(Buhari, salat, 183; Tirmizî, Salat, 61)*

İşte O (sallallahu aleyhi ve sellem), hemen her meselede böyle bir şefkat âbidesiydi.. Ve insanlara şefkat ve mülayemetle muamele edilmesini tavsiye ederdi.[21] Tabii ki O'nun dinin hükümlerindeki şefkatle muamelesi adaleti ihlal edecek şekilde değildi. Toplumun hukukunun ihlal edildiği yerde ise aslan gibi kükrerdi.[22] O'nun şefkati rızay-ı ilahi eksenli idi.

Tebliğ ve İrşatta Şefkat

Peygamber Efendimiz, ilahi mesajı tebliğ ve temsil ederken hep şefkat eksenli davranmıştır. Maruz kaldığı kabalıklara, eziyetlere katlanmış bunları reva görenlerin başlarına bir şey gelir diye titremiş, onların bile hidayetini arzu etmiş; hata ve kusurları şefkatle ikaz etmiştir. Bu hususla alakalı bir-kaç misal zikretmek istiyoruz.

Yeni müslüman olmuş birisi, Efendimizin yanına gelerek O'ndan yardım talep etmişti. Allah Resûlü adama bazı şeyler vermesine rağmen adam hoşnutsuzluk izhar edip edep sınırlarını zorlayınca, Sahabe Efendilerimiz o şahsın üzerine yürümüş ve saygısızlığını cezalandırmak istemişlerdi. Fakat, Peygamber Efendimiz onlara mani olmuş ve başka şeyler de verip o adamı memnun etmişti. Sonra da ashabına dönüp şöyle buyurmuştu: "Benimle bu köylünün durumu kaçan bir deve ile sahibinin durumu gibidir. İnsanlar devenin peşinde koşmuş, hep beraber onu yakalamaya çalışmışlardır ama deve kalabalıktan daha çok ürkmüştür. Sonunda deve sahibi, "Devemi benimle başbaşa bırakın. Ben onu sizden daha iyi bilirim, ona karşı sizden daha yumuşak davranırım" diye seslenmiş; eline bir tomar ot alarak ona ön tarafından yavaş yavaş yaklaşmış ve sonuçta devesini sakinleştirerek boynuna zimamı vuruvermiştir. Eğer siz de o adamı bana bırakmasaydınız onu ateşe atmış olurdunuz. Benimle ümmetimin arasına girmeyin, ashabımı bana bırakın."[23]

Allah Resûlü, ümmetinin hata ve kusurlarını affederek kırmadan, incitmeden şefkatle kucaklayarak irşat etmiştir. Helal dairesi keyfe kafi iken şeytani cazibesine kapılarak haramlara ve günahlara sürüklenmelerini ve böyle bir durum karşısında kendisinin onları kurtarmak için cehd ve gayretini bir temsille şu şekilde ifade etmiştir:

"Benimle sizin misaliniz, ateş yakan bir adamın misali gibidir ki; hemen pervaneler, kelebekler o ateşin içine düşmeye başlarlar. O bunları kovar. Ben de ateşten korumak için sizin eteğinizden tutuyorum. Halbuki siz elimden kaçıyorsunuz."[24]

Peygamber Efendimiz hata, kusur ve zaaflara şefkatle yaklaşır, akıl ve mantığa hitap ederek irşat ederdi:

Allah Rasulü'nün huzuruna bir gün bir genç gelmiş ve: "Ya Rasûlallah, zina için bana izin ver, çünkü tahammül etmem mümkün değil" demişdi. O anda orada bulunanlar böyle bir talebe farklı şekilllerde reaksiyon göstermişlerdi: Kimisi ağzını kapamak istemiş ve "Rasûlullah'a karşı böyle terbiyesizce konuşma!" imasında bulunmuş, kimisi eteklerinden tutup çekmişti. Kimisi de suratına bir tokat vurmak niyetindeydi. Ama, bütün bu olumsuz davranışlara sadece şanı yüce Nebi, şefkat peygamberi ve merhamet âbidesi, susmuş, sonra da o genci yanına çağırarak, dizlerinin dibine oturtmuş ve ona şöyle sormuştu:

-Böyle bir şeyin senin annenle yapılmasını ister miydin?

-Anam babam Sana feda olsun Ey Allah'ın Rasûlü, istemezdim.

-Hiç bir insan da, annesine böyle birşey yapılmasını istemez!

-Senin bir kızın olsaydı, ona böyle bir şey yapılmasını ister miydin?

-Canım Sana feda olsun Ya Rasûlallah, istemezdim.

-Hiçbir insan da, kızı için böyle birşey yapılmasını istemez!

-Halanla veya teyzenle böyle birşey yapılmasını ister miydin?

-Hayır, Ya Rasûlallah, istemezdim!

-Kız kardeşinle ister miydin bir başkası onunla zina etsin?

-Hayır, hayır, istemezdim.! Ve son söz,

-Hiç kimse de, halasıyla, teyzesiyle ve kızkardeşiyle zina edilmesini istemez.

Şefkat ve merhametle gence bu şekilde yaklaşarak onu aklen ve mantiken doyurarak ikna eden Allah Resûlü, sonra da ellerini kaldırıp dua etmişti. Bu genç bu hadiseden sonra Medine'nin en iffetli gençlerinden biri olmuştu."[25]

Ahirette ümmetine şefaati

Hayatı boyunca ümmeti diyen, sıkıntı, keder ve ızdıraplarını herkesten derince vicdanında duyan Allah Resûlü, ümmetinin dünya ve ahirette takılıp yollarda kalmaması; en önemlisi de cehennem azabına düşmemesi için çırpınıp durmuş, dua dua Allah'a yalvarmıştır.

Ümmetinin ebedi helake götürecek yollara makas gibi kollarını gererek çıkmaz sokak diyen Allah Resûlü, her fırsatta Yüce Mevla'dan ümmetinin affını, ahiret saadetini istemişti. İşte bir gece sabaha kadar, Hazreti İbrahim'in duası olan, "Ya Rabbî! Doğrusu onlar (putlar) insanların çoğunu saptırdılar. Artık bundan sonra kim bana tâbi olursa, o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, o da Senin merhametine kalmıştır, şüphesiz Sen Gafûrsun, Rahîmsin." *(İbrahim, 14/36)* mealindeki ayet ile; Hazreti İsa'nın duası olan, "Ya Rabbî! Eğer onları cezalandırırsan, şüphe yok ki onlar Sen'in kullarındır. Onları affedersen, Aziz ü Hakîm (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) ancak Sen'sin!" *(Mâide, 5/118)* mealindeki ayeti tekrar tekrar okumuş, ellerini kaldırıp "Allahım! Ümmetimi (mağfiret et), ümmetimi (mağfiret et!)" diye yalvarmış ve ağlamıştı. Bunun üzerine Allah Teala Hazretleri: "Ey Cebrail! Muhammed'e git ve O'na de ki: "Biz seni ümmetin hususunda razı edeceğiz ve asla kederlendirmeyeceğiz." buyurmuştu.[26]

Ve yine Peygamber Efendimiz'e "Elbette Rabbin sana ileride çok ihsanda bulunacak, tâ ki sen de O'ndan ve verdiğinden razı olacaksın." *(Duha, 93/3)* buyurulmuştu. Selef-i salihinden bazıları, "Kur'ân'da en ümit verici ayet budur, zira kendisine ümmet olma şuur ve şerefini taşıyan kimseler kurtulmadıkça Efendimizin razı olması düşünülemez." demişlerdir.[27] Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine karşı duyduğu büyük şefkat de bunu gerektirmektedir.

Peygamber Efendimiz, hiçbir kimseye nasip olmayan bir hususiyet olarak şefaat-ı uzmâ[28] ve makam-ı mahmudla müjdelenmiştir.[29]

Sürekli ümmetini düşünen ve ümmetinin afv ve mağfirete mazhar olması için dua dua yalvaran Şefkat Peygamberi, gökler ötesinden gelen teklife tercih hakkını ümmetine ebedi hayatta en faydalı olanı seçmekle cevap vermişti: "Rabbimin nezdinden bir melek geldi ve ümmetimin (ümmeti icabet)yarısını Cenab-ı Allah cennete koymak ile şefaat arasında bir tercih yapmamı istedi. Ben şefaati tercih ettim. Zira şefaat daha umumi ve kifayetlidir. Siz bu şefaatin ümmetimin müttakilerine mi olduğunu sanıyorsunuz. Hayır! O ümmetimin hata ve günah işlemiş, günahlarla kirlenmiş olanları içindir." *(İbn-i Mace, Zühd, 37; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/75)*

Peygamber Efendimizin şefaatinden bütün insanlık istifade edecektir. Mahşer günü, güneşin iyice yaklaşmasıyla kanter içinde kalan insanlık, sıkıntı ve dehşet içinde bir an evvel bu atmosferden kurtulmaya çalışacak "Aman ne olur şefaat edecek birini bulalım" diyerek insanlığın babası Hz. Adem'e koşacak. Hz. Adem, kendisinin böyle bir hususiyetinin olmadığını söyleyerek insanları Hz. Nuh'a gönderecek; Hz. Nuh, Hz. Musa'ya; Hz. Musa'da Hz. İsa'ya gönderecek. Hz. İsa da bu hususiyetin Hz. Muhammed'e ait olduğunu söyleyerek onları Peygamber Efendimiz'e gönderecek. Zira o gün herkes kendi derdine düşecek ulü'l-azm olan peygamberan-i âli şan bile "nefsi nefsi" diyecek, kendilerinin umum insanlığa şefaat etme gibi bir kredilerinin olmadığını söyleyeceklerdir.[30]

Mahşer yerinin eşi-benzeri görülmemiş bir şekilde insanın kan-ter içinde kaldığı bunaltan atmosferinden bir an evvel uzaklaşmayı isteyen beşer, Peygamber Efendimiz'in kapısına dayanacak ve ondan şefaat etmesini isteyecek. Allah Resûlü, arşın altına gidip Yüce Mevla'ya secde ederek O'nun ilham ettiği dualarla rabbini tesbih edecek yakarışa geçecek ve kendisine vaad edilen umum insanlar için şefaat etme kredisinin yerine getirilmesini, kendisine lutfedilmesini isteyecek, Peygamber Efendimizin nezd-i ilahideki hiçbir varlığa nasip olmayan fazilet ve şerefi bütün insanlığa gösterilerek insanlar arasında hüküm verilerek mahşer yerinde dehşet içinde beklemenin ızdırabından Allah'ın şefaat dalga boyundaki rahmeti ile kurtulacaklardır.

Allah Resûlü (s.a.s), ümmetinden bir kısmının cehenneme gireceğini duyduğu an mahşer meydanında secdeye kapanıp "Ümmetim! Ümmetim!" diye yakarışa geçecek, o esnada cenneti, hurilerin perdedarlığını ve kim bilir daha nice güzellikleri unutacak ve gözyaşlarını ceyhun ede ede hep ağlayacak O'na "Artık başını kaldır! Şefaat et, şefaatin kabul edilecek!" deninceye kadar başını yerden kaldırmayacak ve hep "Ümmetî! Ümmetî!" diye inleyecektir.[31]

Böylelikle Şefkat Peygamberi'nin şefaatinden olabildiğince istifade edecek olanlar ise O'nun getirdiği mesaja iman ederek icabet eden ümmeti olacaktır. Zira Peygamber Efendimiz'e kimlere şefaat edeceği sorulduğunda "Benim

şefaatim dili kalbini tasdik ederek yürekten kelime-i tevhidi getirenleredir." buyurarak samimi olarak La ilahe illallah Muhammedün Resûlüllah diyenlerin şefaat atmosferinden istifade edeceğini bildirmiştir. [32]

Mücessem rahmet olan ve Allah'ın engin rahmetinden istifade yollarını gösterip rehberlik eden Allah Resûlü'nün şefaati ile ümmeti, kabirden, haşirden, mahşer yerinden, sırattan, hesaptan, cennet ve cehenneme uzanan uzun yolda en tehlikeli yerleri Peygamber Efendimiz'e iman ve O'nun şefaati sayesinde geçecek ve hayal ufuklarını aşkın nimetlere mazhar olacaktır.

Ümmeti içinde de Efendimizin engin şefaat kredisinden en çok istifade edecek olanlar ise en çok darda kalanlardır. "Benim şefaatim ümmetimden büyük günah işleyenleredir." Buyurarak şefaat dairesinin ne kadar geniş olduğunu bildirmişlerdir.

Evet, günah-ı kebaîr işlemiş, düşmüş kalkmış, yer yer sürüm sürüm olmuş ve kirlenmiş, fakat ümidini yitirmemiş, ümitle ve zayıf da olsa imanla Huzur-u Risaletpenâhî'ye varabilmiş, Rasulü Ekrem'in şefaat atmosferi içine girmiş ne kadar mücrim varsa herkese bir bişarettir bu. Allah (celle celâluhû) O'na "Şefaat et! Şefaatin kabul görecektir" buyurmuşsa, O da bu teveccühü değerlendirecektir.. evet, Cenab-ı Hak, Habibi başını yere koyup, "Ümmetim, Ümmetim!" diye yalvardığında O'nun içine su serpecek ve rahmet esintili şu sözleri söyleyecektir: "Ya Muhammed! İrfa' ra'seke, işfa' tüşeffa' - Ya Muhammed! Başını kaldır. Şefaat et! Şefaatin makbuldür bugün." İşte bu, âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Rasulü'nün, günah-ı kebâir işlemek suretiyle cennet yolundan aşağıya düşmüşlere yeniden çizgilerini bulma manasında bir rahmet tecellisidir.

Allah Resûlü'nün şefaatinden en çok büyük günah işleyip cehenneme düşmüş olanlar istifade etmekle birlikte her mümin de Allah'ın rahmetinin farklı bir tecellisi olan şefkat atmosferinden istifade edecektir.

Ümmetinden tevhid hakikatini arızasız inanıp temsil eden yetmiş bin insan Efendimizin şefaati ile sorgusuz-sualsiz, hesaba çekilmeden cennete girecektir.[33]

Ve yine Allah Resûlü'nün şefaati ile ümmetinden cennete girenler, sevaplarının üstünde makamlara, lütuflara nail olacaklardır.[34]

Tabii ki Efendimizin şefaatinden istifade nisbeti, O'na iman etmeye, O'nun getirdiği dini rızay-ı ilahi eksen ve hedefli yaşamaya bağlıdır. Cenab-ı Allah, Peygamber Efendimizin ruhaniyatından, şefaatinden istifadeyi rızasına ve Efendimiz'e karşı duyulması gereken saygıya bağlamıştır. Efendimizin şefaatinden olabildiğince istifade Allah'ın hoşnutluğu dairesinde inanmaya ve o çizgide hayat yaşamaya bağlıdır. Allah'ın hoşnutluğuna, rızasına götüren yol da Efendimizin tebliğ ve temsil ettiği mesaj çizgisinde yaşamaktan geçmektedir.

Peygamber Efendimiz'in (aleyhi ekmelü't-tehâyâ) şefaat atmosferinden olabildiğince istifade edebilmenin en önemli yolu nam-ı celil-i Muhammedî'yi her yerde dalgalandırmak, insanlığın ızdırap ızdırap üstüne kıvrandığı günümüzde O rahmet ve şefkat peygamberi ile insanları tanıştırmak, O'nu sevdirmek ve hayatımızı sünnet-i çizgisinde yaşamaktır. O'nun şefaatinden istifade yollarının en önemlilerinden biri de her fırsatta Allah Resûlü'ne salat u selam okumak, ezan-ı Muhammedî'den sonra dua etmektir.

Cenab-ı Allah, Peygamber Efendimizin şefaat atmosferinden olabildiğince istifade eden kullarından eylesin…

* Araştırmacı - Yazar
ecapan@yeniumit.com.tr

DİPNOTLAR

1 Ebu Davud, Taharet, 4; Beyhaki, Sünen-i Kübra, 1/91.
2 Tahir b. Âşur, et-Tahrir ve't-Tenvir, Tevbe suresi 128. ayetin tefsiri.
3 Kurtubî, el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an, Tevbe, 128. ayetin tefsiri.
4 Müslim, birr, 87; Buharî, edeb, 38;
5 Buhari, Bedü'l-Halk, 7; Müslim, Cihad, 111; İbn-i Kesir, el-Bidâye, 3/166-168
6 İbn-i Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihâye, Mektebet-i Maarif, Beyrut, 3/136
7 Buhari, Enbiya, 54; Müslim, Cihad, 105; Kadı İyaz, Şifâ, 1/105
8 M. Fethullah Gülen, İrşad Ekseni, 181
9 M. Fethullah Gülen, Kendi Dünyamıza Doğru, s. 171.
10 Kurtubi, el-Cami Li Ahkami'l-Kur'an, Bakara suresi, 286. ayetin tefsiri.
11 Bkz. M. Fethullah Gülen, Kendi Dünyamıza Doğru, s.171-172
12 Ebu Davud et-Tayalisi, Müsned, 1/353; Ahmet b. Hanbel,Müsned, 3/244; Ali el-Müttaki, Kenzü'l-Ummal, 14/635 Taberani
13 Kurtubi, et-Tezkire, s.258.
14 Kurtubi, a.g.e, s.351
15 Buhari, enbiya, 8; Ahmet b. Hanbel, Müsned, 1/353
16 Ali el-Müttaki, Kenzü'l-Ummal, 14/640
17 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/266; Taberanî, Mucemü'l-Kebîr, 8/222
18 Müslim, hacc, 412; Nesaî, menâsik, 1.
19 Buhari, salatü't-teravih 2;Müslim,salatü'l-müsafirin 178.
20 Buharî, Ezan, 65; Ebu Davud, salat, 123
21 Ebu Davud, Edep 20; Müslim, Cihad 6.
22 Buhari, hudud, 12.
23 Kadı İyaz, Şifa-i Şerif, 1/124-125
24 Buhari, Rikak, 26; Müslim, Fedâil, 17-19.
25 Taberanî, Mucemu'l-Kebir, 8/162; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/256-257.
26 Müslim, iman, 346
27 Kurtubi, el-Câmi li Ahkami'l-Kur'an, Duha suresi 5. ayetin tefsiri
28 Buhari, Salat 56; Cihad 122; Müslim, Mesacid 3, 5-8
29 İsra suresi, 17/79
30 Buhari, Enbiya, 3; Tefsir, 17/5; Tirmizi, Kıyamet, 10
31 Buhari, Tevhid, 36; Tefsirü'l-Kur'ân, 5; Müslim, İman, 326,327; Tirmizi, Kıyamet, 10
32 Tirmizî, Daavat, 126; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/307
33 Buhari, rikak,50; Müslim, iman, 369)
34 Bu konudaki hadisler tevatür derecesindedir. Bkz. Kettani, Nazmü'l-Mütenasir fi ehadisi'l-mütevatir, 304 nolu hadis)

Yâ Resûlallah

Kudûmun rahmet-i zevk u safâdur yâ Resûllallah
Zuhûrun derd-i uşşâka devâdur yâ Resûlallah

Nebî idin dahî Âdem dururken mâ ü tîn içre
İmâm-ı enbiyâ olsan revâdur yâ Resûlallah

Kemâl-i zümre-i kümmel Senin nûrunda olmuştur
Vücûdun mazhar-ı tâmm-ı Hüdâ'dur yâ Resûlallah

Seninle erdiler zâta dahî envâ-ı lezzâta
İşin erbâb-ı hâcâta atâdur yâ Resûlallah

Hüdâî'ye şefâat kıl eğer zâhir eğer bâtın
Kapına intisâb etmiş gedâdur yâ Resûlallah

Aziz Mahmud Hüdâî

YENİ ÜMİT

Prof. Dr. İbrahim BAYRAKTAR *

Ocak / Şubat / Mart - 2006 / 71

HADİSLERİN KUR'ÂN-I KERİM'İ BEYÂNI

Biz bu makalede beyan tabirinin mahiyetinden kısaca söz edeceğiz. Peygamberimizin (s.a.s.) Kur'ân ayetlerini beyan etmekle görevli olmasından bahsederek O'nun Kur'ân'ı beyan etmesini misallerle açıklayacağız. Hadis ve sünnet kelimelerini de, eşanlamlı olarak kullanacağız.

Sünnet kelimesi, lügatte işlek yol, adet ve ahlak manalarına gelmektedir. Gecesi gündüzü gibi aydınlık olan sünnetin, kapsamı daha sonra genişletilmiş ve Hz. Peygamberin, söz, fiil, takrir (onaylama), bedeni ve ahlaki sıfatı (şemail), siret ve ona nispet edilen şeylere isim olarak verilmiştir.

Beyânın Manası

Beyan kelimesi, geçişsiz (lâzım) bir fiilin mastarı olarak açık seçik olmak, geçişli (müteaddi) bir fiilin mastarı olarak da, açıklamak manasına gelmektedir. Istılahta ise beyan, müşkil, müteşabih nasların, manaları kapalı olan lafızlarını açıklayan kelime veya kelamlara denmiştir.

Manası kapalı kelimeler ve cümleler hemen her dilde; hatta günümüz kanun metinlerinde de vardır. Bunlar başka kelime veya cümlelerle yahut çıkarılan yeni kanun metinleriyle açıklanmaktadır. Kur'ân lafızlarında da kapalı manalı kelimelerinin bulunması Kur'ân'ın fesahat ve belagatına zarar vermez. Zira İslam, kelimelerin bilinen manalarının yanı sıra, aynı kelimeye yeni manalar da yüklemiştir. Bazen bu tür kapalı manalı kelimeler, yine İslam'ın ortaya koyduğu diğer naslarla açıklanmıştır. Aslında önce kapalı anlamla ifade etme, sonra da bu ifadeyi beyan etme işi, kelamın manalarının muhatabın kafasında daha iyi yerleşmesini temin etmek içindir.

Beyan, hem edebiyatın hem usulu fıkhın hem de hadis tarihinin önemli konularından birisidir. Beyan, lügatlerde "bir başkasını açıklayan şey" ifadesiyle tanımlanır. Arap edebiyatında beyan, manayı açıklığa kavuşturmak için gereken melekeyi kazandıran duygu ve düşünceleri değişik yollarla ifade etme usul ve kaidelerini inceleyen bir ilimdir. Usulü fıkıhta beyan, mana kapalılığını giderip onu muhatabın anlayacağı bir şekilde açıklamak veya hükmü Allah tarafından açıklanmış nassın keyfiyetini ifade etmek üzere kullanılan bir terimdir. Fıkıh kitaplarında ise, beyan kelimesi fer'î (fıkhi) bir hükmü, o hükmün delilleriyle birlikte ortaya koymaktır. Hüküm ile delilin bir arada bulunması hükmün açık olmasını sağlar.

Hadis ilminde ise, beyanın hem sözle hem de fiille olabileceği anlatılmaktadır. Zaten "Sen büyük bir ahlak üzeresin" (Kalem, 4) ayeti, Peygamberimizin (s.a.s.) ahlaki davranışlarının sözlü ve fiili olanlarını da ihata etmektedir. Peygamber Efendimizin hayatı, sözleri, fiilleri, takrirleri Kur'ân'ı tefsir etmektedir. Nitekim bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır: ألا إني أوتيت القرآن ومثله معه -Dikkat edin bana Kur'ân ve bir de onunla beraber onun bir misli daha verilmiştir." Hadiste bildirilen Kur'ân ile birlikte verilen şey "sünnet"tir.

İmam Şafii, sünneti anlatırken, "o, Kur'ân'ın pratiği, uygulamasıdır" demiştir. Bu uygulama, hem sözlü sünneti hem de fiili sünneti kapsar.

Peygamberimizin (s.a.s.) Beyan Görevi

علمه البيان "Ona beyanı öğretti." (Rahman, 4) ve ثم إن علينا بيانه "Onu açıklamak bize aittir." (Kıyame, 19) gibi ayetler beyanın Allah tarafından öğretildiğini gösterir. ... وأنزلنا إليك الذكر لتبين للناس ما نزل إليهم "Ey Rasulüm, Sana bu zikri indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın." *(Nahl, 44)* ayeti ve benzeri diğer bir çok ayet ise, Hz. Peygamberin de beyanla mükellef olduğunu bildirmektedir.

Kur'ân'ın müşkil manalarını açıklama işi Kur'ânda beyan, tibyan, mübin lafızlarıyla yapılmaktadır. Sünnette de, yine ya benzeri lafızlarla ya da türevleriyle ifade edilmektedir.

Genel olarak ifade edildiğinde, Sünnet'le bir hayat tarzı kastedilmiş olmaktadır. Bazı nasların (ayet-hadis) kaide-i külliye şeklinde olması, bazılarının da müteşabih (birbirine benzeyen, ihtimalli manalı) olmaları, beyanın yapılmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca Kur'ân'ın hüküm belirtmediği konularda sünnet yeni ahkam koymakla da beyan görevini ifa etmektedir. Bu özelliğiyle sünnet, Kur'ân'ın yanı başında ikinci derecede bir delildir. Hz. Peygamberin, "…Size iki şey bırakıyorum. Onlara sarıldığınız müddetçe sapıtmazsınız. Onlar da Allah'ın kitabı ve benim sünnetimdir.." hadisi de, sünnetin dinimizdeki hayati değerini vurgular.

Sünnetle amel edenlerin ilkleri, Ashabı kiramdır. Zira Ashab, Hz. Peygamberin yüce davranışlarını görmüş, güzel örnekliğini müşahede etmiş ve Onun gibi yaşama gayretinde bulunmuştur. Bunun yanında sünnetin Hz. Peygamberden suduruna muttali olmuş, görüp işittiklerini ezberlemiş, tatbik ederek yazdıklarını sahifelerle muhafaza altına almışlardır.

Sünnetin Kur'ân'ı beyan ettiğini ifade eden şu rivayeti zikredebiliriz. Bir defasında Sahabi İmran b. Husayn, etrafında halkalar halinde oturan kimselere, sünneti anlatıyordu. Orada bulunanlardan birisi, "..bize Kur'ân'dan haber ver" demişti. İmran, ona yanımıza gel, yaklaş dedi. Adam da yaklaştı. İmran, "..sen ve senin gibi düşünen arkadaşların, yalnız Kur'ân'a baksanız, Ondan öğlenin farzının dört, ikindinin yine dört, akşamın üç rekat olduğunu, ilk iki rekatlarında kıraatin farz kılındığını bulabilir misiniz? Yine sadece Kur'ân'la istidlal etseniz, Onda Ka'be'nin etrafındaki tavafın yedi, Safa ile Merve arasındaki Sa'y'in yine yedi kere yapılmasının lazım geldiğini bildiren bir ayeti gösterebilir misiniz? (Bu arada onlara dönerek) arkadaşlar, bizden dininizi (yani sünneti) öğrenmeye devam ediniz. Allah'a yemin ederim ki, böyle yapmazsanız, sapıtırsınız" demiştir *(Hatib Bağdadi, el-Kifaye fi kavanini'r-rivaye)*.

Hz. Peygamberden sadır olan bir fiil olan sünnet, Allah'ın emir ve nehiylerinin beşer hayatındaki tezahürü ve beşer seviyesindeki tatbikatını ifade eder. Nitekim bir ayet-i kerimede "Allah'a itaat edin, resulüne itaat edin." buyurulmaktadır. Bu ve benzeri bir çok ayette emir veya nehyi ifade eden kelimeler, Rasulullah'ın istediğini yapın, nehyettiğinden kaçının manasına gelmektedir.

Hz. Peygambere itaat etmek Allah'a itaat etmek manasına gelir. Nisa suresi 80 ayette من يطع الرسول فقد أطاع الله buyurulmaktadır. Nitekim Onun hakkında "Rasule itaat ediniz.." emri olmasaydı, bizim O'na itaat etmemiz farz olmazdı. Ancak ibarelerin zahiri manaları, Rasulün emrinin bize vacip olduğunu, dolayısıyla da, Rasulün de hüküm koyduğunu göstermiş olmaktadır. Gerçekte ise, Peygamberi örnek almak, Peygamberden sadır olan fiilleri örnek almakla tahakkuk eder. Bu tür emirlerin, yine Allah'a ait olduğunu söyleyenler yok değildir.

Sünnetin Kur'ân'ı Beyan Etmesinin Misalleri

Sünnetin Kur'ân'ı açıklamasına oruçla ilgili bir misal verebiliriz. Oruçla ilgili ayetlerde Ramazan ayında oruç tutulmasından, misafir ve hastanın kaza etmesinden söz edilir. Ancak tutulacak orucun gece mi, gündüz mü olacağı bu ayetlerde açıkça yer almamıştır. Şu halde bu mana burada mücmeldir. Yani beyana muhtaçtır. İlgili ayette şöyle buyurulmaktadır:

كلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود "Beyaz iplik siyah iplinden ayırt edilinceye kadar yiyin, için" *(Bakara, 187)*. Ayetteki beyaz iplik ve siyah iplik ifadesini Peygamberimiz gecenin karanlığı ve gündüzün aydınlığı olarak tefsir etmiştir. Sonradan nazil olduğu rivayet edilen من الفجر (sabahtan) ifadesi de, ayetin ayeti tefsiri mahiyetindedir.

Diğer bir misalde ise, haccın farziyetini bildiren ayette; "Ona bir yol bulanların beyti haccetmeleri Allah'ın insan üzerinde bir hakkıdır" buyurulmuştur. Ayetteki "yol (sebil) nedir?" diye soranlara, Hz. Peygamber; "Azık ve binektir" diyerek mücmeli beyan etmiştir.

Peygamberimiz ifadeleriyle Kur'ân ayetlerini beyan ettiği gibi, fiili tatbikatıyla da Kur'ân hükümlerini beyan etmiştir. Hz. Peygamber emirden, nehiyden bahsettiği zaman, "Hac ibadetinizi benden alın. Bilmiyorum belki de bir dahaki sene sizinle karşılaşmayabilirim" demişti. Elbette O'nun haccı Allah'ın farz kıldığı hactan başka bir şey değildir. Böylece ondan görüp almak yeterli olur ve sorumluluk da kalkmış olur. Çünkü, Hz. Peygamberin her yaptığı ya bir ibadet şeklindedir ya da ibadet niyetiyle yapılmıştır. Bundan dolayı İmam Şafii, Rasulullah'ın sünneti, "O'nun Kur'ân'dan fehmettiği şeylerdir" diye tarif eder.

Sonuç olarak dinimizin temel kaynaklarından birincisi Kur'ân-ı Kerim, ikincisi ise, sünnettir. Kur'ân-ı Kerim'de bazı mücmel ifadeler bulunmaktadır. Bunlar da beyana tabidir. Bu kapalılık bazen başka bir ayetle, çoğu zamanda sünnetle beyan edilmiştir. Ayrıca, Kur'ân'ın hüküm belirtmediği bazı konularda, ilgili hüküm sünnetle açıklanmıştır.

* Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi
ibayraktar@yeniumit.com.tr

Ey Nebî

Tulû ettin tâ ufuktan 'on beşinde ay' gibi
Semalardan sürüp gelen, tutunacak dal gibi
Sen bir sultan, ben de gedâ, kapında ömür boyu
Alîl gönlüm sana muhtaç, nazar eyle ey nebî

Aşkın alev sûretinde yoluma ışık saçar
Karanlıktan aydınlığa ulaştıran nûr gibi
Bir kıtmîrim dergâhında sabırla seni bekler
Gül yüzünü esirgeme medet eyle ey nebî

Düşe kalka yürüyorum kalmadı hiç dermanım
Âh u efgân arasında inleyen bir ney gibi
İki büklüm vaziyette aşkınla yanıyorum
Lütuf eyle kereminle tut elimden ey nebî

Hicranına dayanamaz pâre pâre yüreğim
Sineleri dağlayan ateşten bir kor gibi
Şerbetimsin dudağımda sana öyle muhtacım
Cûdun ile esirgeme, bir katrecik ey nebî

Sen rehber-i küllsün bana tercümân-ı kur'ân'sın
Her bir sözün derde devâ, sadra şifa bal gibi
Sonsuzluk kuşağında tükenmeyen ummansın
O mübarek ellerinden nasip eyle ey nebî

Sana hayretâmiz halde gıpta eder melekler
İnsanlığın iftiharı muhammed'sin ey nebî
Pervez eder ikliminde rengârenk kelebekler
Ahd ü peymân ile teslim, ruhum sana ey nebî

Senin ile nurlanır sertâc olur sözcükler
Her şeyinle kudvesin nasıl anlatsam sen'i
O mübarek ismini zikretmekle gönüller
Hüşyâr olur ebed-âbâd, iki cihan ey nebî

Bir sermayem candır benim, iste hemen vereyim
Meftundur sana ruhum ebed bezminden beri
Aldığım her nefesçe salât selâm ederim
Tek umudum şefaatin esirgeme ey nebî

Billûr olur süzülür yâdın ruha, rahmettir
Cümle alem onun için halk edildi ey nebî
Ne altınla, ne yâkutla, ne zümrütle ölçülür
Es-selâtu ve's-selâmu aleyke yâ en nebî
Âline ve ashabına iki cihan serveri

Cüneyt EREN

YENİ ÜMİT
Ocak / Şubat / Mart -2006 / 71

IŞIK EĞT. TİC. LTD. ŞTİ. ADINA SAHİBİ
Fehmi ÇALIŞKAN

GENEL KOORDİNATÖR
Dr. Ergün ÇAPAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Zühdü MERCAN

SORUMLU SEKRETER
Recep ÇAKIR

İDARİ MERKEZ
İstanbul

YAYIN TÜRÜ
Yaygın Süreli

GÖRSEL YÖNETMEN
Engin ÇİFTÇİ

GRAFİK-TASARIM
Sinan ÖZDEMİR

YAYIN VE İLETİŞİM ADRESİ
Emniyet Mh. Huzur Sk. No : 5 Üsküdar / İSTANBUL
Tel : 0 (216) 318 1000 - Faks : 0 (216) 422 4140

ABONE VE DAĞITIM MÜDÜRLÜĞÜ
Bulgurlu Mh. Libadiye Cd. Haminne Çeşmesi sk. No : 20 P.K.72
Üsküdar / İSTANBUL
Tel : 0 (216) 522 09 99 - Faks : 0 (216) 443 98 34

BASILDIĞI YER
Çağlayan A.Ş. Gaziemir/İZMİR
Tel: 0 232 252 20 97 Faks: 0 232 252 21 00

BAYİ DAĞITIM
DPP A.Ş.

BASIM TARİHİ
Mart 2006

E-MAIL - WEB
www.yeniumit.com.tr • info@yeniumit.com.tr
Fiyatı: KDV Dahil 4 Y TL / 4.000.000 TL

TEMSİLCİLİKLER

Adana : 363 0134	Elazığ : 236 9563	Konya : 353 3963
Adıyaman : 213 4959	Erzincan : 214 8630	Kütahya : 224 7422
Afyon : 213 8883	Erzurum : 234 3914	Malatya : 321 8080
Ağrı : 215 2328	Eskişehir : 221 4651	Manisa : 231 8939
Aksaray :212 3977	Gaziantep : 215 1024	Mardin : 213 1091
Amasya : 218 7090	Giresun : 216 5516	Muğla : 214 0580
Ankara : 232 4274	Gümüşhane: 213 5026	Muş : 212 3198
Antalya : 244 9060	Hakkari : 211 4640	Nevşehir : 212 0361
Ardahan : 211 3890	İskenderun : 613 5957	Niğde : 232 2085
Artvin : 212 7224	İçel : 237 1350	Ordu : 225 2703
Aydın : 213 1151	Iğdır : 227 8141	Osmaniye : 812 3797
Balıkesir : 244 6494	Isparta : 218 9102	Rize : 213 1250
Bartın : 227 0170	İst.Anadolu: 492 8541	Sakarya : 278 4770
Batman : 212 1625	İst.Avrupa : 639 9221	Samsun : 432 7178
Bayburt : 211 4905	İst.Boğaziçi : 272 0111	Siirt : 223 4163
Bilecik : 212 1275	İst.Suriçi : 528 6597	Sinop : 261 6435
Bingöl : 213 7868	İzmir : 483 9038	Sivas : 224 5882
Bitlis : 226 9927	K. Maraş : 225 2756	Şanlıurfa : 313 8150
Bolu : 212 2343	Karabük : 412 5657	Şırnak : 216 3068
Burdur : 212 3066	Karaman : 214 2065	Tekirdağ : 261 7951
Bursa : 223 0031	Kars : 212 4068	Tokat : 212 1502
Çanakkale : 217 9484	Kastamonu : 212 1361	Trabzon : 326 3822
Çankırı : 213 3223	Kayseri : 222 2031	Uşak : 224 3546
Çorum : 212 4273	Kilis : 813 6353	Van : 210 0978
Denizli : 241 5156	Kırıkkale : 225 6606	Yalova : 813 0675
Diyarbakır : 228 8009	Kırklareli : 214 4025	Yozgat : 212 4672
Düzce : 523 6694	Kırşehir : 212 7446	Zonguldak : 253 1553
Edirne : 212 5165	Kocaeli : 322 0553	Kdz.Ereğli : 316 7422

YAYIN İLKELERİ
• Gönderilen yazıların yayınlanmasına Yayın Kurulu karar verir.
• Yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
• Yazılar 4000 kelimeyi geçmemelidir.
• Türkçeyi kullanmada itina gösterilmelidir.
• Faydalanılan kaynaklar, metin içerisinde.. meselâ, (Yazır 1983, 2: 560) gibi, yazarın soy ismi, kitabın yayın tarihi, varsa cilt ve sayfa numarası ile kısaca verilmeli, daha sonra, yazının sonunda liste hâlinde açık olarak belirtilmelidir. Kitap isimleri italik yazılmalıdır.
• Yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez.
• Dergimizdeki yazılar, başka yerlerde kaynak gösterilerek yayınlanabilir.
• Yayınlanan yazılar için te'lif ücreti ödenir.

İÇİNDEKİLER

Dini İlimler ve Kültür Dergisi

Yeni Ümit

Sen, Yüce Yaratıcı'nın bütün kâinatlara eşi-menendi bulunmayan bir armağanısın; mesajın ve öğretilerin de O'nun emanetidir. Bunu böyle bilenler Seni her zaman canlarından aziz saydı ve ömür boyu Sana karşı hep medyuniyet solukladılar; solukladı ve vefalarının karşılığını da kat kat buldular.

YAYSAT NO: 2006/1

FİYATI: 4.000.000 TL 4 YTL